

România literară

SĂPTĂMINAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

Joi 4 octombrie 1990

(Anul XXIII)

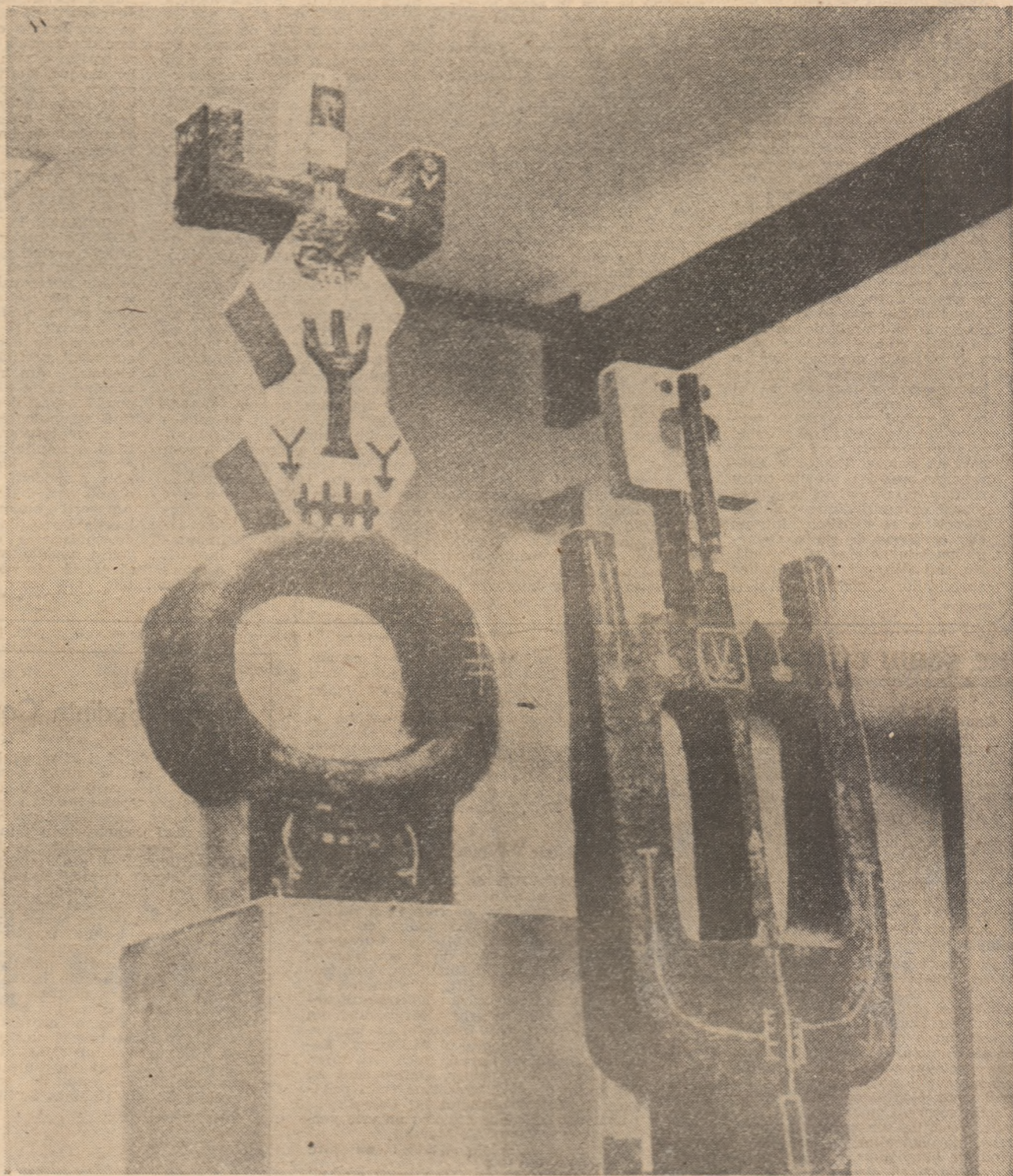
40

Recapitulare

ERA ușor de bănuț pentru oricine în ianuarie că România a pornit pe drumul lung, dar ireversibil, al democrației. Primul pas părea făcut cu dreptul și aveam motive să credem că o vom ține așa. N-a fost să fie! Frontul Salvării Naționale, în frunte cu președintele lui de atunci, domnul Ion Iliescu, s-a hotărât să recupereze pașii pierduți după primele declarații cu adevărat democratice. Hotărîrea Frontului de a deveni partid și de a participa la alegeri (contrară promisiunilor de principiu inițiale) a semănat neîncredere mai ales printre intelectuali și tineri. Sedințele proaspătului înființat C.P.U.N., din ce în ce mai haotice măresc această neîncredere. O parte a populației, nesemnificativă ca număr, dar avînd alături de ea intelectuali marcanti, studenții, tinerii în general, presa independentă precum și o parte a partidelor contestă dreptul Frontului de a participa la alegeri. Proclamația de la Timișoara îl contestă direct pe domnul Iliescu, datorită trecutului de activist comunist. Manifestația maraton din Piața Universității cere clar aplicarea punctului 8 al Proclamației timișorene. Capitala se împarte în două, iar restul țării, cu mici excepții, manipulat de TVRL, pare pornit hotărît pe drumul Frontului (acuzat de contestatari ca neocomunist). Evenimentele din 13 iunie nedumeresc pe toată lumea, dar televiziunea „devastată” „demonstrează” că e vorba de un atac legionar menit să înlocuiască proaspătul regim ales la 20 mai. Președintele Ion Iliescu pare convins de același lucru. Sînt aduși mineri care fac ravagii în București timp de două zile, după care președintele țării le mulțumește. Imaginile transmise în străinătate fac ocolul globului și îngrozesc privitorii. Nici un guvern cit de cit democratic nu mai are chef să colaboreze cu guvernul României care a fost în stare să patroneze o ciomăgeală, iar apoi să mulțumească pentru ea. Liderul studenților, Marian Munteanu, este bătut în mod sălbatic, iar apoi este arestat din spital. În urma presiunilor (interne și externe) este eliberat, apoi ni se anunță pur și simplu că este nevinovat. Sediile celor două mari partide istorice, precum și ale unor ziare independente sînt devastate, iar prin intermediul televiziunii li se aduc acuzații incredibile, care ulterior sînt retrase. Numele unor intelectuali marcanti, mulți dintre ei dizidenți reali ai regimului Ceaușescu, sînt mînjite cu ajutorul presei oficiale și, iar, al televiziunii. Care sînt urmările? Generalul Chițac este destituit și ulterior numit ambasador în Turcia. Directorul Televiziunii, unul din principalii vinovați pentru zilele de 14—15 iunie, cel care i-a arătat cu degetul pe harapii-verzi destabilizatori, nu pătește nimic. O pătește însă poporul român: în ochii lumii el este un popor barbar, în stare de orice atrocitate. Drept urmare ni se refuză orice cerere și starea de faliment a țării se accentuează. Domnul Silviu Brucan, fost lider F.S.N., prezice căderea unui cap, nu precizează însă al cui. Asta, în cazul cînd vom fi din nou aminați de Consiliul Europei. Iată că am fost aminați!

Drumul spre democrație al României este ireversibil, dar teribil de întortocheat. Acum el pare să fi intrat într-o fundătură din care nu vom ieși decît făcînd pași înapoi.

Ștefan Agopian

CONSTANTIN BULAT : Înțelept și Omul.liră
(Ilustrăm acest număr cu lucrări ale artistului)

DIN SUMAR

● Aria calomniei ● Cioran și maghiarii ● De-a v-ați ascuns... ● Armand Călinescu, memorialist ● Și auzind ei de leafă... ● Inedit: I. D. Sirbu despre Blaga ● Cu Valeriu Moiescu despre Arhiva Națională de Teatru ● Vladimir Nabokov — fragmente din primul roman scris în S.U.A. ● Festivalul filmului de la Veneția ● Scribul melancoliei ● În acest număr semnează Gáll Ernő, Radu G. Țeposu, Ioan Holban, Ion Drăgănoiu, Ion Sofia Manolescu, Gh. Istrate ● PATIMILE DUPĂ PITEȘTI — ultimul episod. Din numărul viitor, revista noastră va publica în serial romanul ÎNTÎLNIRE LA JUDECATA DE APOI de Petru Dumitriu

„EXPLOZIA” PRODUSA ÎN PRESA DE TOATE TIPURILE IMEDIAT DUPĂ DECEMBRIE 1989 este un fenomen pozitiv incontestabil. Promptitudinea cu care ternul peisaj al jurnalisticii noastre din deceniile trecute și-a schimbat, după cutremurul social, formele de relief este absolut uimătoare. De la o zi la alta au apărut peste o mie de publicații noi, în Capitală, ca și în provincie, în marile orașe, dar și în multe dintre micile așezări. Aceste lucruri se știu astăzi de către toată lumea. O modificare de o asemenea amploare nu putea rămâne fără consecințe. Am semnalat într-un editorial recent al revistei noastre că sporierea volumului publicațiilor s-a făcut în condițiile unei baze materiale (hîrtie, echipament tipografic, difuzare) precare și incapabile să progreseze la fel de spectaculos. O altă consecință este de natură morală. Ne-am obișnuit să luăm în deridere pretențiile lui Ceaușescu referitoare la „omul nou”, pe care el l-ar fi dorit creat de comunism. În realitate, măcar într-o anumită măsură, acest „om nou” a existat și mai există, produs, dacă nu al unei concepții pe cit de pretențioase, pe atât de gănuoase intelectual, în orice caz, al unei experiențe de viață, al unor împrejurări istorice și sociale concrete. Iată chiar un exemplu legat de subiectul comentariului nostru. De aproape o jumătate de secol presa românească a fost una strict controlată de putere, sablonată formal și (o noare excepțiilor!) necinstită în conținut. Nu cred că existau cine știe cîți doritori a se abona la mai mult de un ziar. În toate, citeam aceleași stiri și în același ambalaj. Era o presă de propagandă, în care informația era tendențioasă și parțială. Cenzura controla totul, începînd cu anumite secțiuni tabu ale vieții și sfîrșind cu anumite cuvinte ori sintagme care nu puteau fi folosite. Sfărîmarea bruscă a acestui cadru rigid n-a întîrziat să nedumerească pe mulți dintre noi. Nedumerirea se exprimă într-un clar embarras de choix. Oamenii nu știu pe cine să creadă. Nu sînt deprinși cu varietatea aprecierilor și nici capabili să-și

formeze opinia proprie pornind de la opinii contradictorii. Presa comunistă era mai confortabilă sub acest aspect. Așa s-a ivit paradoxul ca aceiași oameni care nu dădeau, pînă acum un an, doi bani pe ceea ce citeau în ziare (și pe bune dreptate!) să se lase manipulați cu ușurință, astăzi, de o parte sau de alta a presei libere: în fond, ei continuă să nu aibă o judecată proprie, numai că, în loc să respingă în bloc opinia oficială, cum procedau înainte, se atașează acum de una singură dintre opiniile exprimate; cu alte cuvinte, nu pot intelege tocmai pluralismul informației, continuînd a prefera monolismul ei, și încă în forme exclusiviste, intolerante. Sechelele educației comuniste se văd în acest exemplu cu ochiul liber. „Omul nou” visat de Ceaușescu n-a putut fi niciodată construit la nivel de concept, dar a căpătat o anumită consistență în realitatea cotidiană, unde ghilimelele pe care le-am utilizat scriind sintagma se dovedesc de prisos.

O ALTĂ CONSECINȚĂ, CARE NU PRIVEȘTE DOAR PE GAZETARI ÎNSIȘI, CUM S-AR PĂREA ESTE ÎNTR-UN PUNCT LIBERTĂȚII PRESEI ca posibilitate de a scrie despre oricine și în orice limbă, fără a simți nevoia verificării informației ori a moderării expresiei. Această descătușare normală, în fond, a presei șochează pe majoritatea cititorilor. Atît printre cititori, cît și printre gazetari ideea necesității unei legi a presei a distigat în ultima vreme teren tocmai din pricina dezmăturii acestor verbalizări generate de dispariția cenzurii. Oamenii se simt vulnerabili. Oricine poate fi atacat fără dovezi și cu cele mai triviale expresii, la fel de bine în viața lui personală, ca și în aceea publică. Ni se servesc stiri aiurătoare, care, după o zi, sînt dezmintite categoric. Trebuie să avem tăria să recușoastem că, deși asemenea excese nune fac plăcere, ele se datorează în

Aria calomniei

fapt unei situații absolut normale, conjugată, e drept, cu euforia noviciatului în materie. Presa comunistă nu permitea aceste violențe din principiu, fiindcă în ea, ca și în societatea comunistă, totul era reglat și ținut sub control. Dar o presă liberă, într-o țară democratică, nu poate de obicei evita excesele de felul celor pomenite. Cei care au răsfățat presa românească de dinainte de 1944 știu acest lucru. În orice caz, e preferabilă o presă liberă, chiar dacă ea îngăduie deseori atacul la persoană, calomnia etc., unei presei cenzurate, din care în definitiv nici atacul la persoană, nici calomnia nu lipsesc, doar că ele se produc la indicații „de sus” și au forma unor campanii. Cei care se plîng astăzi de mizeria morală a unei părți din presă par a fi uitat campaniile de odinioară, orchestrate de secția de propagandă a P.C.R., și mai ales, par a nu sesiza o deosebire esențială între aceste campanii — care aveau în spate oficialitatea și presunerea o „condamnare” prealabilă a celor atacați, ca și, totodată, imposibilitatea unei apărări, a unei replici — și calomniile din presa actuală, care sînt așa zicînd cu titlu individual, putînd fi combătute, fie tot prin presă, fie prin justiție. Atragem atenția asupra acestei deosebiri, fiindcă al se pare că există, chiar și în rîndul unor oameni cinstiți și bine intenționați, o pornire așa de mare contra anumitor „libertăți” ne care unele ziare și le-au luat, încît sînt gata să ceară măsuri administrative, nedîndu-și seama că asemenea măsuri ar stîrbi însăși libertatea presei. Comunismul ne-a învățat cu monolismul opiniei și cu controlul ei sever; e greu să trecem acum deodată la pluralism și la libertate. Dar să ne gîndim de două ori înainte de a cere oficialității protecție. Presa trebuie să rămînă liberă chiar dacă nu putem evita riscul minciunii, calomniei sau insultei. Nu o lege a presei ori o intervenție a puterii administrative

ne vor proteja de aceste fenomene supărătoare, ei propria noastră capacitate de a le respinge în numele unor principii de deontologie a gazetăriei, de a le dovedi nevalabilitatea și de a obține discreditarea profesională a celor care le practică. Trebuie să înțelegem că democrația e o vîrstă adultă, spre deosebire de dictatură, care este una infantilă, în sensul că, dacă democrația și libertatea sînt legate de inițiativă personală, de opțiune, de responsabilitate, dictatura implică paternalism, obediență și delegare a răspunderii. Ne-am luat viața în propriile mîini și nu mai există nimeni care să ne apere contra erorilor izvorîte din însăși libertatea noastră. Și e bine așa. Este absolut ridicol (ca să nu mai vorbim de riscu) de a ne comporta în continuare ca niște copii care dau fuga la pîrînti să ceară sprijin contra agresiunii celor din jur. Motivația principală pentru introducerea rapidă a unor reglementări restrictive în presă țin (vrem ori nu s-o acceptăm) de un astfel de infantilism.

ASTA NU ÎNSEAMNĂ CA TREBUIE SĂ NE RESEMÎNĂM ȘI SĂ STĂM CU MÎINILE ÎNCRUCISATE ÎN FAȚA AGRESIUNII și intoleranței unor gazetari certați cu morala și cu civilizația. Dacă e adevărat că oricine poate calomnia pe oricine, e tot așa de adevărat că prea puțini dintre calomniali au încercat să se apere. Ca totdeauna în astfel de situații, agresorul profită de lehamitea victimei. Am auzit pe mulți spunînd că le e greu să răspundă acuzațiilor unor indivizi fără scrupule, prea cunoscuți ea atare tuturor. Tăcerea nefiind o soluție, nici replica nu e neapărat singura soluție. Asta e evident. Aici se ridică o problemă delicată de morală. Agresorii nu profită doar de inerția agresților, ci și de lipsa de solidaritate dintre ei. Nu mai e, credem, nevoie să arătăm că există de regulă o solidaritate mai mare între oame-

nii necinstiți decît între cei cinstiți. Majoritatea celor calomniali cred că e destul să protesteze în nume propriu, fără a sări vreodată în ajutorul altora aflați în aceeași situație. Ei nu-și dau seama că eficacitatea apărării e cu atît mai mare cu cît cuprinde în bătaia ei și pe alții. Nu vrem să cităm nume. Dar vă rugăm să treceți singuri în revistă numele marilor calomniali ai ultimelor luni și să vedeți cîți dintre ei, atunci cînd și dacă au răspuns calomniei, au găsit măcar un cuvînt prin care să se refere și la alții. De obicei s-au referit numai la ei înșiși. Durerea lovirilor nedrepte primite i-a făcut surzi la geamătul altora. E trist, dar adevărat. Punînd degetul pe rană, trebuie să spunem că nu libertatea presei este de vină că oamenii sînt tîrîți în noroi, batjocoriți, umiliți: de vină este pe de o parte, lînsa noastră de reacție firească împotriva murdăriei și necinstei iar, pe de altă parte, egoismul de care dăm dovadă. E aproape un paradox: toți așteptăm să ne apere alții, dar nici unul dintre noi nu sare în apărarea nimănui. Am citit zeci de „scrisori deschise” în care personalități marcante ale culturii naționale erau făcute cu ou și cu otet, dar extrem de puține în care s-a lăsat se ia apărarea. E adevărat (și nu mă bucură s-o adaug) că nici vreunul dintre ei n-a scris o singură scrisoare deschisă de solidaritate cu alții. Nu credem că se va pune cîrînd capăt șirului, deja foarte lung, de insulte și de calomnii din presă. De se va adopta legea presei va fi neputincioasă în această privință (ceea ce nu înseamnă că nu-și va dovedi eficiența exact acolo unde nu trebuie). A cere suprimarea unor gazete, oricît de teroase, ar fi de asemenea o ecuație. Singura cale pe care o găsim normală și democratică este crearea unei opinii comune contra neadevărului și a injuriei. Numai ea poate împiedica aria calomniei să umple cu acordurile ei insidioase sau triumfale urechile naivilor. Probabil că e înutil să precizăm că sîntem conștienți că această cale este, val, una utopică.

N.M.

NE Scriu CITITORII

Onorată Redacție,

DACĂ în trecut de tristă amintire ne rîneau zilnic urechile și spiritul platitudinilor și stereotipurile limbii de lemn precum și agramatismele genialului, savanței și ale unei bune părți a restului nomenclaturii, astăzi tind să le ia locul tot felul de neologisme, fie inutile (vezi, de exemplu, verbul a derula, folosit de la vîlădică pînă la opincă, în locul românescului a desfășura) fie inadecvate (cum ar fi a reitiera cu înțelesul de a repeta, deși reiterarea, termen folosit, de regulă, în tehnica electronică de calcul, nu este o simplă repetare).

Frecvența acestui fenomen și faptul că el se întinde ca pecinginea cuprînzînd practic întreaga mass-media și categorii sociale și profesionale foarte diverse, inclusiv cu studii superioare, m-au determinat, nu o dată, să iau stiloul în mînă ca să vă scriu. De fiecare dată am renunțat cu gîndul că alții, mai îndreptățiți decît mine (eu sînt inginer) o vor face cu mai mult profesionalism și deci cu mai deplin succes. Constatînd însă că, din păcate, reacțiile din partea revistelor literare, ale oamenilor de cultură, în primul rînd ale lingviștilor, continuă să fie foarte palide și că, departe de a se stinge, molima amintită cucerește, zilnic, aș zice, noi aderente ce se întrec, care mai de care, să stîlcească limba română (iată, de pildă, citeva perle culese, la interval de numai o zi, din presa noastră cea de toate zilele: în *România liberă* din 2-3 sept. crt. „...ori ne integrăm într-o piață europeană de gradul III, balcanică și, evident, obediență față de mai toată lumea, ori, ultima soluție, persuadăm Occidentul să nu ne uite...” — cred că și Caragiale ar fi fost gelos! — în *Adevărul* din 4 sept. crt.: „...Am reproduc textul în întregime, cu scopul pe care-l vom deoala imediat”)”, cred că este de datoria mea, ea și de altfel a oricărui cetățean, să trag un modest semnal de alarmă și să vă rog să faceți, cu marele prestigiu pe care, pe drept cuvînt îl aveți, în cultura română, apel la obștea scriitorilor, a criticilor, lingviștilor și în general, la cei care pun la inimă acest bun de preț — limba, să studieze sistematic fenomenul, să-i deaște caracterul nefast și să mobilizeze opinia publică în vederea opririi proliferării și eventual (dele Domnul!) eradicării sale.

Cu stimă și mulțumiri,
dr. ing. FAUR ȘUMION

* Mă întreb, consternat, ce părere au oare corectorii sau cei care supervizează mai la rece articolele respective; oare ei

nu sînt datori să „dreagă” ceea ce autorii, să zicem în fuga condeiului, mai scapă? De altfel, am observat că, în general, se acordă foarte puțină atenție (că de grijă, ce să mai vorbim) modului în care apar publicațiile (greșelile de tipar și de gramatică, trîdări ale textului original în traduceri — vînd parcă să confirme cunoscuta zicală — abundă chiar și în colecții prestigioase, ca „Romanul Secolului XX”, „Globus” și altele)

Stimate Domnule Manolescu,

[...] PRILEJUL de a vă scrie mi l-a dat un articol neinformal, publicat în nr. 31 din 2 august a.c., pe care l-am primit, ca totdeauna, în ultima vreme, cu întîrziere. Articolul în discuție este *Correspondență Hasdeu*, semnat de Iulian Negrilă, unde, la p. 5, în penultimul paragraf (coloana a patra), am citit, cu o însemnă urmă, următoarea frază: „*Tetraevanghelul* a fost aflat în arhiva Mitropoliei din Sibiu și editat prin Institutul de lingvistică de către cercetătorul AL. MAREȘ: *Tetraevanghelul lui Coresi*, București, 1974”. În acest scurt text apar, dintr-o dată, nu mai puțin de două grosolane erori privitoare la *Tetraevanghelul lui Coresi*: una se referă la editor: nu este vorba de cercetătorul AL. MAREȘ! a doua se referă la dată: nu este vorba de anul 1974!

și o — să-i spunem — „confuzie” în legătură cu textul *Tetraevanghelului* și un alt text al lui Coresi. Cam mult pentru două rînduri! Pentru corecta informare a cititorilor Dumneavoastră, trebuie menționat că *Tetraevanghelul lui Coresi* a fost editat nu în 1974, ci în 1963 — deschizînd astfel seria edițiilor științifice ale textelor vechi românești — și nu de Dl. AL. MAREȘ ci de Florica Dimitrescu, după cum reiese din foaia de titlu: *Tetraevanghelul tipărit de Coresi* Brașov 1560—1561, comparat cu *Evangeliarul lui Radu de la Mănăstiri*, 1574, ediție alcătuită de Florica Dimitrescu, Editura Academiei, București, 1963 [428 p.].

În privința „confuziei”, dacă apare numele lui AL. MAREȘ, înseamnă că autorul s-a gîndit — probabil — la ediția acestuia *Liturghierul lui Coresi*, numai că nici aici nu coincide a n. u. l, cel real fiind 1969! — ediție despre care, de altfel am scris o recenzie (în *Studii și cercetări lingvistice*, 5, anul XXI, 1970, p. 610—614) în care făceam o clară distincție între calitățile de filolog și cele de lingvist ale Domnului AL. MAREȘ, primele fiind net superioare celorlalte [...].

Cu deosebită considerație,
FLORICA DIMITRESCU

Paris, 14.IX.90.

Ședința Consiliului Uniunii Scriitorilor

ÎN zilele de 26 și 27 septembrie a.c., au avut loc ședințele Comitetului Director și Consiliului de conducere ale Uniunii Scriitorilor. Au fost luate în discuție următoarele probleme: activitatea conducerii Uniunii Scriitorilor și Comitetului Director între ședințele Consiliului din 2 mai și 26—27 septembrie a.c.; propuneri ale comisiei de pensii privind noile pensionări; propuneri ale comisiei de validare privind primirea de noi membri; situația publicațiilor Uniunii Scriitorilor și a Editurii Cartea Românească; premii Uniunii Scriitorilor; inițiative economice pentru rentabilizarea activităților de editare, difuzare și lărgirea patrimoniului Uniunii Scriitorilor; diverse. Consiliul a acordat mandat Comitetului Director să alcătuiască un consiliu de administrație al Uniunii Scriitorilor, format din șapte persoane competente. S-a votat, de asemenea, excluderea din Uniunea Scriitorilor a lui Eugen Barbu.

La discuții au luat parte: Mircea Dinescu, Ștefan Bănuțescu, Nicolae Prelipceanu, Mircea Nedelciu, Szilagy Istvan, Alexandru Mușina, Marko Bela, B. Kiss Botond, Ioan Holban, Cezar Baltag, Al. Dobrescu, Gh. Schwartz, Fănuș Neagu, Nicolae Breban, Dan Desliu, Mihai Ursachi, Ileana Vulpeșcu, Aurel Covaci, Ștefan Teaciu, Laurențiu Ulici, Gabriel Liiceanu, Mircea Săntimbreanu, Ioanichie Olteanu, Ovid S. Crahmăniceanu, Radu Enescu, Daniela Crăsnaru, Ștefan Agopian, Mircea Horia Simionescu, Petre Săkudeanu, Helmuth Britz, Ioan Bogdan Lefter, Petre Stoica, Balogh Jozsef, Mircea Micu, Val Condu-rache, Grete Tartler, Ion Mircea, Aurel Rău, Petru Creția, Galfalvi Zolt, Nicolae Manolescu, Liviu Antonescu, Sorin Mărculescu, Zigu Ornea, Darie Novăceanu, Dan Duțescu, Toma George Maiorescu.

Comunicat

■ CONSILIUL de conducere al Uniunii Scriitorilor, în reuniunea din 27 septembrie 1990, sesizat de Comitetul său director, a luat în discuție calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor din România a domnului Eugen Barbu.

Consiliul de conducere consideră că atitudinea morală a domnului Eugen Barbu este incompatibilă cu statutul de membru al Uniunii Scriitorilor.

Domnul Eugen Barbu a transformat, în ultimele două decenii, revista *Săptămîna*, al cărei director a fost, într-un organ nedisimulat al serviciilor de securitate ceaușiste, denigrînd personalitatea și opera celor mai de seamă oameni de literă și de cultură din România.

Domnul Eugen Barbu s-a făcut vinovat de delictul de plagiat literar calificat, delict devenit public în 1979 și condamnat într-o ședință a Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor. Publicarea dosarului acestui plagiat a fost interzisă de către însuși Nicolae Ceaușescu.

În prezent, domnul Eugen Barbu este director al revistei *România Mare*, publicație de esență fascistă, unde continuă, într-o formă și mai scandalosă, stilul și modul de gîndire din *Săptămîna*, contribuind astfel la deteriorarea climatului moral și politic al țării și reluînd atacurile calomnioase împotriva Uniunii Scriitorilor ca instituție de breaslă.

Ținînd seama de faptul că cele de mai sus reprezintă o gravă încălcare a statutului Uniunii Scriitorilor din România, Consiliul de conducere hotărîște, în temeiul articolului 16, litera C, combinat cu articolul 26 litera E din Statutul Uniunii Scriitorilor, excluderea domnului Eugen Barbu din rîndurile ei, începînd cu data de azi, 27 septembrie 1990.

Prezența hotărîre a fost adoptată.

Scrisoare pentru Iza

MI-AM sărbătorit majoratul la Jilava. Împlinesc 18 ani în camera „8” din Fortul 13. Aceste forturi de sub pământ au fost construite (se zice că prin 1916) în ideea de a se depozita în ele rezervele de muniții ale armatei. Mai apoi s-a scos din ele materialul expozibil și li s-a dat o altă „întrebuințare”. Cea mai „nobilă” din toate câte pot fi: au fost introduși acolo deținuții politici ai mai multor regimuri. (În special din 1940 încoace). Într-un astfel de fort, dar la Constantin David, acum e o serpărie de care nu se poate apropia nimeni. În adâncul acestui fort, cel de la Constantin David, s-au cuibărit mii de șerpi și poate chiar și balauri adevărați. Șerpii, balaurii din Fortul David s-au înmulțit întrucât aci nu a fost închisoare pentru deținuți politici. S-ar mai putea ca Gheorghiu Dej să nu fi știut de acest fort că imediat l-ar fi și prefăcut într-o nouă și utilă școală de „reeducare” comunistă.

...Era 1 februarie 1950. Această cameră „8” de forma unei cale de vapor, sau mai bine zis de șlep, adăpostea în acel moment, până la sufocare, peste 300 de „musafiri”, minus unul care s-a răcit (chiar de ziua mea) din cauza foamei pe scindura nici măcar dată la rindea. Cel ce murise astfel fusese bucătar pe-un vapor de croazieră. Mai ales în ultima lui săptămână de viață, omul acela sau ce mai rămăsese din el, ne povestea lucruri îngrozitoare. Toți îl ascultam năcuți, deși poveștile lui ne provocau atîta rău, atîta rău! Ne povestea de pildă din câte feluri de mincare se putea compune un prînz regesc, o cină fastuoasă în legănat de valuri, ce se putea minca și ce anume se minca la Dardanele, si Bosfor, cum pregătea el acele feluri de mincare, cum le pregusta... El se sătura (ne mărturisea cu ochii în vâpăi) numai din gustatul mincărurilor pe care le prepara. (Azi vă voi „găti”... ciorbă de perișoare cu frumză de leustean, colțunași cu carne, friptură de iepure cu smîntînă, frigărui măcelărești, înghetată macedoneană, cafea de Brasilia, suc de portocale servit la pai). Cînd l-au arestat avea 100 de kilograme; cînd a murit avea 40.

Tot în camera „8” se mai afla și „musafirul” George Ivașcu. (De ce le spun foștilor deținuți politici „musafiri” o să vedeți). Pe la orele 7 mi s-a adus surrogatul din nu se știe ce era. Ni-l aducea într-un hîrdău de unde ni se cuvenea prin dreaptă împărțea câte un polonic, un fel de leșie sau de spălătură neagră, fără zahăr, fără sare.

De ziua majoratului meu mi-am consumat cafeaua din castron cu gîndul la iubita mea de la Craiova. Nu mă mai gîndeam la părinți, la cauza mea „basarabeană” pentru care fusesem arestat, altfel în acel salon o cauză „singulară”, mă gîndeam deci la anii mei de-atunci, la iubita mea care era studentă la Craiova, student am fost și eu, dar numai cinci zile. Într-a șasea zi m-au invitat niște tovarăși să merg

pină ici colea, în strada Calomfirescu, unde era sediul securității din Craiova și unde, odată văzîndu-te intrat...

La ora 10 ni s-a adus piinea. Ni se aducea o piine mică, de 600 grame (specialitatea Jilava) tăiată cam neglijent în patru. O piine din aceea pentru patru „musafiri”. Rația pe-o zi 150 de grame. Ne luam deci sfertul de piine, dar care sfert putea să aibă într-adevăr 150 de grame dar și 155, ceea ce însemna că musafirul care asista la împărțire cu ochii cit cepele rămînea în pierdere cu 5 grame! O grozăvie care nu se putea admite! Și-atunci s-au înființat vestitele cîntare ale Jilavei confecționate din două așchii de lemn și două ațe. Fiece firimitură de piine era cîntărită și atribuită exact celui ce i se cuvenea. Celui ce avea de exemplu mai puțin cu două grame decît celălalt. După ce-ți luai totuși porția de piine te uitai la ea năîng, cădea în transă, erai incapabil de-a mai gîndi altceva, eram cu toții innebuniți de foame. Aveai nevoie de-un extraordinar exercițiu de voință să păstrezi sfertul de piine intact pină cînd venea ciorba de morcovi de la orele 12.

Cîna ni se servea la orele 15. După „cină”, tot ciorbă de morcovi, urma zăvorirea ușilor și se aștepta cealaltă zi. Ei bine distanța asta de la orele 15 cînd ne venea ciorba de morcovi de seara, de încheiere de zi, și pină în cealaltă zi, pină cînd ne venea iarăși sfertul de piine de 150 de grame însemna 17 ore de foame cumplită. La toate astea mai venea și bucătarul acela de vapor cu poveștile lui idioate dar pe care-l ascultam innebuniți, fascinați, ahiați... cum gusta el din mîncăruri și ce gusta!... și noi incapabili de-a ne frîna dorința de-al mai asculta... ne consumam teribil, dar cel mai mult s-a consumat însuși povestitorul. Adică bucătarul. Tot năucindu-ne cu poveștile lui, cum gătea și ce gătea, a murit de foame. Așa s-au terminat poveștile lui aiuritoare.

De ziua mea mi-am permis luxul să-mi consum sfertul de piine fără să mai aștept infernală ciorbă de morcovi necurătați, puși direct la fiert, invariabila „ciorbă” de morcovi.

VETI zice că fac literatură de dragul literaturii. Așa o fi, sau așa o și părea. Luasem hotărîrea să nu povestesc nimănui despre acele timpuri ca și cum nici n-aș fi fost pe-acolo. N-aș fi vorbit de toate astea dacă n-aș fi citit în ziarul **Dimineața** un articol cutremurător, sub semnătura Izei Bogdan, cu referire la foștii deținuți politici. Citez doar două fraze din acel incriminant articol:

„Deci iată adevărata față a acestor musafiri ai pușcărilor comuniste. Suferința reclusiunii, departe de a-i fi purificat, i-a alterat iremediabil, coborîndu-i pe treapta cea mai de jos a condiției umane.”

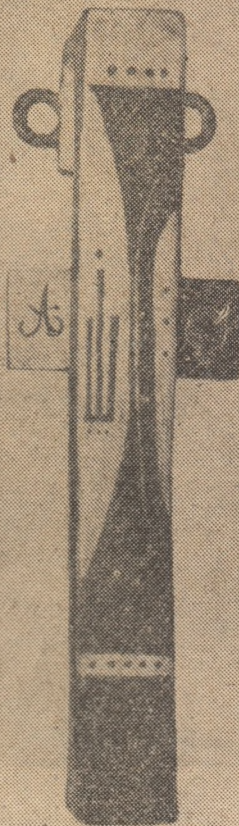
Desigur, articolul Izei Bogdan nu este întimplător. E la modă ca foștii deținuți politici să fie atacați cu o cruzime fără seamăn. Cînd au venit mineri la București... au fost duși și la sediul foștilor deținuți politici. Au făcut „ordine” și pe-acolo nu numai la Universitate. După Iza Bogdan, foștii deținuți politici sînt considerați a fi pe treapta cea mai de jos a condiției umane... Nu-i exclus ca tot o „Iză” (dar Vasile, Bogdănoiu) să-i fi dus pe mineri să le arate sediul foștilor deținuți politici și să le fi spus: pe ei! Să-i săturăm să mai lupte împotriva comunismului!

(În paranteză fie spus sediul foștilor deținuți politici a fost „vizitat” de mineri în trei valuri. Și s-a făcut și pe-acolo ce s-a făcut).

Referitor la cauza basarabeană ac avea de spus doar atât. Noi știm sau intuim că la masa tratativelor România a fost trădată de cei „mari”; dar în speciaj de ruși și de americani. Mai intuim că Asociația Pro Basarabia și Bucovina seamănă de pe-acum cu o bătrînă doamnă care mai scapă cite o lacrimă cînd aude cîntecul „În satul în care m-am născut” și se limitează doar la atât. Podul prieteniei e prea puțin din ceea ce se așteaptă de la această Asociație. Adevărul cel mare este însă altul. În două rînduri, o dată în 1935 și altă dată în 1939, deci înainte de conflagrația mondială și înainte de ultimatum-ul sovietic din 1940, în însăși platforma program a PCR s-a susținut că Basarabia este rusească. După anul 1945, același partid a uitat complet de cele trei milioane de basarabeni de dincolo de Prut.

CHIAR dacă o Iză Bogdan sau o altă tovarășă Iză mă va trimite iarăși pe unde-am mai fost, să mă „purific” și mai pe „deplin”, în numele dinsei ori al partidului, ori al ideologiei noi pe care o servește, cea a reînstaurării comunismului... că despre asta-i vorba... altfel de ce să atace mineri sediul foștilor deținuți politici? ce rațiune a fost la mijloc?... deci dacă voi ajunge iar pe-acolo, declar cu toată răspunderea momentului de față, că părăsirea celor trei milioane de români de dincolo de Prut, fără să-i alinăm nici măcar cu o vorbă, și asta timp de peste 45 de ani, se constituie într-o odioasă trădare, o trădare față de neam, de toți frații de-o limbă și de-o gîntă, trădare de România!

Anatolie Paniș.

Insemn de hoțar

Amintire ancestrală

în clipa unei disponibilități rare
așteptam să fiu vizitat de-o fereastră
pe care n-o mai întîlnisem
de aproape două milenii

printre deschiderile înfăptuirilor
mă puteam strecura în alt suflet
fără să bag de seamă
că prin amestecul pleoapelor
puteam lua parte la orice spectacol
roman

bintuit de cruzimile
hoardelor din răsărit
abia-mi mai puteam recapitula ființa
abia-mi mai puteam reface existența
pe urmele năvălirilor barbare

după o toropeală îndelungată în munți
mai trebuia să știu
că pentru mine exist
și mă păstram printre ramurile latine
din dorința de a-mi apăra
adiacenta singelui

după ce mi-am recăpătat numele
moștenit
pină ce mi-am refăcut istoria
n-am mai rămas
decît o amintire ancestrală

din cuprinsul spațiului mioritic
purtam la mine domiciliul justițiar
recunoscut și aplaudat de marile vulg
încă de pe timpul cînd luptam
ca gladiator pe arenele romane
cînd luptam cu romanii pe arenele lumii

Ion Sofia Manolescu

Ritual

(Puberul Divin)

Mi-s buzele gravide — în curînd
suspînul lor rotund va naște floare :
va fi cuvîntul magic bucurînd
dezvirginarea nopții către soare.

Putere grea se va-nsfinți în trup
cuibar voi fi rostirii așteptate
mi-e carnea unsă ; rănile mi-astup
cu ceara pergamentelor uscate.

Miros în zori a viață și a faptă
de lacăte mi-e cerul gurii plin
mi-s buzele gravide — se așteaptă
să nasc Cuvîntul : Puberul Divin...

Gheorghe Istrate

Stelă funerară

Cioran și

FAPTELE, în succesiunea lor, dar mai ales tendințele manifestate înăuntrul și îndăul faptelor ne determină să analizăm relația precizată mai sus, în titlu.

Care sînt faptele? Iată-le. Revista NU, organ de presă „independent” al studenților clujeni, a publicat (fără să specifice sursa și nici data primei apariții) un text aparținând lui Emil Cioran, în care gînditorul român face poporului maghiar o caracterizare atribuindu-i trăsături fundamentale negative. „Serialul” a produs nemulțumiri și indignare în presa și opinia publică maghiară, această reacție exprimîndu-se în articole scrise pe un ton pătîmăș și care vedeau și oarecare lipsă de informare. Impulsionată de indignarea stîrnită și, probabil, de intervențiile ce reclamau necesarele precizări și clarificări, redacția a dat publicității o scurtă declarație (în nr. 18/1990 al revistei), informînd că textul incriminat redă pasaje din lucrarea lui Cioran, *Schimbar la față a României*, apărută în perioada interbelică, publicarea sa neavînd nicidecum intenția de a-i jigni pe maghiari. În aceeași declarație se arată că autorul formulase opinii incisive și la adresa propriului său popor. Zîcîrul *Româniai Magyar Szó* publică, în numărul din 22 iulie 1990, la pag. 1, o scrisoare a redactorului-șef Gyarmath János către Emil Cioran, rugîndu-l să-și exprime poziția în legătură cu problema atît de controversată, iar alături se află răspunsul ilustrului eseist trimis la 9 iulie din Paris (redat și în facsimil). Emil Cioran precizează aici că nu este de acord cu publicarea pasajului despre Ungaria, care datează din 1934, și aceasta cu atît mai mult cu cît intenționa ca la reeditarea cărții sale să omită două capitole, unul din ele fiind tocmai cel despre maghiari. Scrisoarea se încheie astfel: „Mi-ai făcut un mare serviciu trimîndu-mi textul incriminat. Îi voi arăta editorului [...] și îi voi ruga încă o dată să vegheze la suprimarea insolentelor mele preistorice [subl. mea — G. E.]”.

Acestea arătate, am și putea considera litigiul încheiat, dacă elementele componente, adică: întreg complexul de fenomene, antecedentele, fundalul, ca și momentul istoric, toate la un loc, n-ar face necesară o interpretare mai exigentă, care să abordeze și aspectul răspunderii redactorilor, a intelectualilor.

Întîi de toate, cite ceva, date și opinii, despre concepția lui Emil Cioran asupra lumii și evoluția ideilor sale. Iată ce se arată despre el, în *Világirodalmi Lexikon* (Lexicon de literatură universală) apărut sub auspiciile Editurii Academiei Ungare (Budapesta, 1986): „Discipol al lui Nietzsche, el a dus pînă la absurd dogmele magistralului său, dovedind că viața și adevărul constituie perechi antinomice. În lucrările sale, a întreprins aceeași operă distructivă pe planul eseului, ca Beckett sau Ionesco în domeniul dramei. Interesul său imbrățișează o sferă cuprinzătoare, are un stil brillant, aforistic, amintînd, după unii, de Valéry”. Deși această caracterizare nu vine cu pretenția de a oferi o imagine atotcuprinzătoare a operei cioranene, ea accentuează — prin alăturarea sa lui Beckett și Ionesco — în primul rînd asupra locului superior pe care-l ocupă Cioran în literatura universală. În același sens, un studiu din prestigioasa revistă franceză *Critique* (aprilie 1987), prezentînd două lucrări ale lui Cioran apărute în acel an, nu ezită să vorbească, de-a dreptul, despre „epoca cioraniană”. De asemenea, semnificativă este analiza lui Umberto Eco, care, tratînd despre proliferarea actuală a iraționalismului, îl plasează pe Cioran, ca „gnostic, în acest proces.

Inspirat esențialmente din tezaurul filozofiei germane, în timpul celui de-al doilea război mondial Cioran ajunge în Franța ca diplomat, stabilindu-se acolo. Iată, prin urmare, odată mai mult — sub aspect biografic — justificată definirea trecutei jumătăți de veac ca o etapă în

care — în urma unor metamorfoze — se formează „cel de-al doilea Cioran”, integrat organic culturii franceze. Bineînțeles, între cele două etape, între cei doi Cioran, nu se înalță nici un fel de zid chinezesc ideologic; în pas cu momentul cenzurii, se poate stabili și prezența neîndoioasă a unei anume continuități. Veriga de legătură o reprezintă continuitatea unui pregnant scepticism, sensibilitatea față de tragedia puternic manifestată deopotrivă în istorie și în destinele omînesti, nihilismul provocat de derularea existenței în perspectiva ineluctabilului sfîrșit. Această continuitate de conținut și concepție se întindește printr-o identitate de soluții ale formei și în materie de gen literar ce traversează întreaga operă. Caracteristice tuturor în tinerețe, dar și celui înaintat în vîrstă au fost și rîmin, definitoriu, eseul, meditația extraordinar de concentrată și în același timp atrăgătoare prin strălucirea stilului, aforismul, paradoxul, toate ridicate la un rang magistral al perfecțiunii.

Cît privește ruptura de trecut: autoanaliza și corecția de sine inseparabilă de ea s-au înfăptuit mai degrabă indirect, deseori prin intermediul metaforei. Astfel, în a sa *Histoire et utopie* (1960), Cioran relatează cu multă autoironie cum, în tinerețe, fusese un adept al tiranilor, deosebit de eficient, minaiți fiind de instinctul de a porunci. Mai recunoaște și că a fost atras de nemărginitul cinism al tiranilor, vîzînd în acesta un semn de superioritate, de noblete ce-l deosebea de vulg. Aceași autoironie o regăsim în modul de a evoca o erezie a sa din tinerețe, constînd în ideea lichidării indivizilor trecuți de patruzeci de ani, căci cauza tuturor relelor sociale o socotea a fi „bătrîni”, care întruchipau lez-națiunea permanentă.

IN PATIMA cu care s-a dedicat: disecării destinelor individuale și a vicisitudinilor ce s-au abătut peste cultură. Emil Cioran a trebuit să se confrunte inevitabil cu problematica destinului național. În lucrarea (mai sus pomenită) *Schimbar la față a României*, el se angajează în caracterizarea critică a românilor și a popoarelor vecine. În acest șir de eseuri mustind de sentimente și pasiuni, transmițînd veletăți devoratoare de sine și părtiniri extreme, eseuri dedicate imaginilor de sine și imaginilor adversarilor, au fost plasate și textele ce zugrăveau maghiarii în culorile covîșitor întunecate. Caracterologia națională cioraniană vădește o seamă de trăsături determinante ale concepției despre lume, ale filozofiei vieții și morții proprii lui Cioran, distingîndu-se prin subiectivism extrem și preaslăvirea dorinței de putere, de sorginte nietzsche-iană.

Așa cum bine și-au dat seama redactorii de la NU, Cioran se lansează în remarcă mușcatoare la adresa propriului său popor, și nu exagerăm scotînd că uneori critica la adresa românilor — elaborată de el — atinge chiar vitriolantul. El duce la paroxism autoacuzarea națională, ajungînd pînă la a se rușina de apartenența la un popor care, în cursul existenței sale, a dat dovadă de lipsă de dinamism, de resemnare în predestinare, de indolență. Cioran califică drept „adamică” cultura română, pe motiv că tot ce are mai substanțial este lipsit de antecedente. Adamismul cultural înseamnă în concepția lui Cioran că problemele de natură istorică, politică și spirituală apar în respectiva cultură fără vreo pregătire istorică prealabilă, de aceea România și-ar avea rostul, semnificația numai dacă, ajungînd să-și dea seama de conștiința misiunii sale, sub îndemnul unui soi de misionarism mîntuitor, ar începe să-și producă adevărata istorie. Aceasta necesită însă fanatism, numai o Românie fanatică, gata de orice, ar fi în stare să se transforme. Dacă, însă, schimbarea la față a României ar fi un obiectiv erezabil, afirmă Cioran, problema țării ar înceta să mai existe pentru el.

Deși — conform confesiunii paradoxale pe care o face — iubește cu „grea ură” trecutul României, Cioran este preocupat în mod definitoriu de viitorul țării și al poporului. De aceea caută-cercetează el potențele mesianismului românesc, de aceea dorește să curme situația în care România a ființat ca o țară fără profeți. Sub imboldul negației extreme, el propovăduiește și renunțarea la spiritualitatea a cărei expresie o constituie *Miorița*. Aceasta sugerează neputința în fața destinului și a morții, de aceea Cioran pronunță verdictul cu valoare de sacrilegiu conform căruia balada considerată caracteristică sufletului și mentalității românești trebuie socotită ca un blestem poetic și național.

Emanate la intensitatea de maximă combustie a pasiunii sale mistuitoare de sine, sentimentele lui Cioran îl apropie de acel Ady Endre care — continuînd și tradiția lui Berzsenyi, Kőlcsey și Széchenyi — biciuia, aidoma profetilor Vechiului Testament, păcatele națiunii, depravarea și deruta ei. Rostirile moralistului în efortul său de „a trezi la viață” pe românii lipsiți de istorie seamănă înspăimîntător cu remarcă lui Ady după care „Părinții noștri, care vor mai fi fost cît de cît maghiari, au uitat să-l făurească pe ma-

ghiari. Maghiari nu mai există de mult și ceea ce mai e nu e decît *pars negativa*, care se deosebește de speciile bine conturate prin ceea ce nu mai are.” Gînditorul bucureștean blasfemiator al afundării în balcanism are tangențe cu poetul vizionar luptător în contra forțelor retrograde ale ogorului maghiar, care îl implorează pe Dumnezeu să-l lovească poporul, căci maghiarii „au nevoie de un Mo-hács”: „Dacă există un Dumnezeu, să nu-l crute: / E-un soi obișnuit cu bătaia, / Golan puhav al semințiilor țigănești, / Să-l bată, să-l bată, să-l bată.”

Destinul tragic comun al culturilor mici îl împinge pe Cioran în suferința pricinuită de complexul de inferioritate. Judecățile sale despre trecut și chemările ce privesc înspre viitor sînt întotdeauna determinate de comparații, de confruntarea cu cuceririle marilor națiuni norocoase și cu realizările înregistrate de ele în cultură. Are sentimentul că mindria celor născuți în aria unor culturi mici este inevitabil traumatizată, pentru el clarvizivitatea trece necesarmente în tragedie. Este fie devorat de furie mesianică, fie cu sufletul înecat în nesfîrșită dezolare. Îmboldit de atari recunoșteri amarnice, Cioran ajunge la concluzia că nu e mare lucru să iubești România pur și simplu cu instinctele. Pentru el, numai o dragoste de țară asociată cu totală disperare provocată de destinele țării semnifică într-adevăr totul.

Iată, deci, care este contextul în care, abordîndu-le prin prisma sufletului și conștiinței traumatizate, va trebui să ne apropiem de afirmațiile părtinitoare ale lui Cioran despre maghiari. Cel ce-și condamnă cu inima îndurerată propria națiune pentru starea ei de stagnare sub-istorică poate ajunge lesne și fie chiar ca o compensație să afirme despre poporul vecin că rostul acestuia în univers este dat de fîclele și femeile sale, cît și — firește — de muzica lăutărească. Deplîngînd lipsa mesianismului românesc, nu-i va fi fiind grea acuzarea despre „turanism” ca un mesianism cu dosul în sus. Cioran recunoaște că, român fiind, este aproape imposibil să rămîi imparțial în judecările de valoare emise despre popoarele inconjurătoare, care, toate, au stăpînit peste români vreme mai scurtă ori mai lungă, fapt pentru care nu e deloc ușor să găsești o scuză. Astfel, nu mai rămîne altceva față de stăpînii de odinioară decît lipsa de comprehensiune și disprețul.

Atunci cînd, după tezele de mai sus care intră-adevăr nu vădese obiectivitate excesivă, urmează să citim în cartea menționată că, deși el — Cioran — nu este capabil să se simtă atras de poporul maghiar și istoria sa, numeroase aspecte ale sufletului maghiar îi produc o nemărginită simpatie — ei bine, atunci vom avea în față o ilustreare a naturii duble, a inconsecvenței prezente în mod obișnuit la autorul nostru. O simpatie, deci, dar și o spulberată la vederea politistului budapestan, care-i provoacă un tremur, căci — scrie el — umbra mustății sale s-a proiectat vreme de o mie de ani peste Ardeal. Întîlnirea cu politistul budapestan l-a făcut să înțeleagă de ce românii nu și-au avut menirea pe lumea aceasta...

Dacă orgoliul național lezat, rănile produse și trînte duc — grație melderii de către mecanismul echilibrării — la părtinire față de partea opusă, în străfundurile sufletului individului, în schimb eșecurile suportate pe planul conștiinței naționale nu-și mai pot afla compensare decît prin pretențiile de cucerire a priorității în spațiul geografic dat. Cioran ajunge astfel la proclamarea revendicării rolului conducător în Balcani, precizînd însă, totodată, și faptul că drumul spre dobîndirea unui atare rol trece prin eliminarea balcanismului ce rezidă în ei. În „butucii de tortură” ai rușinii confecționați pentru / jumătăți de oameni, jumătăți de națiuni prichindele”, în regiunea dunăreană, în Europa centrală și de sud-est, toate popoarele sîngerază de pe urma a multiple răni, iar rînitul greu se abține să nu producă, la rîndu-i, răni altora, dacă poate. Cei ce s-au găsit oarecînd în postura de oprimați nu rezistă ispitei de a deveni, la rîndu-le, opresori, în caz de cotitură favorabilă. „Turnul vavilonic al popoa-

relor reduse la serbie” nu poate — durere — să se dezmeticească.

PLECAT departe în apus din bazi-nul dunărean, din Balcani, în ciuda iniurării exercitate de continuitatea concepțiilor și deschiderile spre noi direcții, Cioran nu s-a putut detașa pe deplin de vederile „ades obsesive din tinerețe, de părtiniri și de imaginile inamicului, alimentate și de traumele și gravele convulsii suferite de odinioară. De presupus că nici n-a vrut să se detașeze de ele. Cel puțin aceasta o indică ideile expuse în cartea sa *La tentation d'exister* (*Tentația existenței*), apărută în anul 1956. „Cum poate fi cineva român” — își pune el, din nou, sieși și cititorilor, această veche și obsedantă întrebare, în același timp mărturisind că răspunsul formulat îl umplea de o dureroasă amărăciune care nu l-a părăsit nici o clipă. În zguduitoarea-i confesiune din *Petite théories du destin*, își dezvăluie ura ce o simțea față de ai săi, față de țara sa și țărani împotmoliți în atemporal. Se rușina pentru că se trăgea din rîndul acestora. Atare sentiment — arăta Cioran — nu făcea decît să-i alimenteze isteria, să blesteme accidentul de a se fi născut în mijlocul celor stabiliți pe meleaguri carpatice și dunărene.

După cum vedem, în cazul lui Cioran problema intelectualității aparținînd aproape tuturor popoarelor din zona noastră, anume aceea a identității de sine și a clarificării raporturilor cu popoarele din jur, apare într-o formă specifică, individuală. Titlul unei culegeri de studii de sub redacția lui Székfi Gyula, apărută în 1939, era *Mi a magyar? (Ce sînt maghiarii?)*. Autorii volumului tîneau să formuleze un soi de autentică cunoaștere de sine. Investigațiile lor au înglobat și examinarea imaginii maghiarilor în străinătate, iar slăbiciunile și păcatele naționale (cum era „finitismul” maghiar manifestat prin închistare în fața vieții, prin setea de definitiv) au făcut obiectul unei stricte analize critice.

Dacă scrierile cuprinse în această antologie tîneau în general spre stabilirea unui anume echilibru între virtuți și păcate și îndeosebi spre evidențierea pregnantă a însușirilor pozitive — o strădanie pe care o vom regăsi în majoritatea studiilor de caracterologie națională, a auto-caracterizărilor naționale —, s-ar părea că la Cioran precumpănește accentuarea obsedantă a scăderilor. El nu descoperă în trecutul istoric originea calităților poporului său, ci le proiectează pe acestea în viitor, ca o posibilitate de înfăptuit, o misiune ce urmează a fi împlinită. Dacă etnocentrismul, sugerînd în general calitatea deosebită a propriului grup și a membrilor săi, comportamentul impecabil al acestuia, vîndînd superioritate în toate privințele, deslușește în grupul celălalt numai ceea ce e rău, de lepădat, Cioran rămîne fidel opiniei sale — predominant pline de prejudecii — despre popoarele vecine și mai ales despre maghiari, în așa fel, încît, concomitent cu aceasta, păstrează și imaginea, denaturată pînă la ura de sine, despre români. Erich Fromm califică etnocentrismul drept „narcisism de grup”, o abordare, o concepție în care grupul etnic propriu apare prezentat cu dragoste exagerată, complăcîndu-se în propriile virtuți. Un asemenea „narcisism de grup” îl vom căuta în van în opera lui Cioran, dar lipsa lui încă nu garantează și nepărtinirea atît de binevenită atunci cînd apreciem pe alții.

În scrierea intitulată *Serisoare către un prieten din depărtare*, inserată în volumul *Histoire et utopie* (1960), Cioran revine asupra relațiilor sale vechi-noi cu maghiarii. Motivul nu e altul decît revolta populară și lupta pentru libertate națională din 1956, iar demersul comparativ, invariabil chinuitor pentru el, reapare și de data aceasta. Din nou, evocarea opresiunii din trecut se arată a fi remediu disoluției, în același complex care „reapare aici. În trecut — argumentează Cioran —, maghiarii și-au îndeplinit cu succes rolul de stăpîni, de gazde, ceea ce explică de ce în Europa centrală tocmai ei au fost aceia mai puțin dispuși să mai suporte starea de servitute. Cunoscînd

Semne galactice

maghiarii

gustul deprinderii de a porunci, trebuiau să-l cunoască și pe acela al libertății. Simțindu-se la ei acasă în mecanismul opresiunii și intoleranței, trebuiau să se ridice împotriva unui sistem ce nu putea fi asemănat cu al lor.

Această judecată sumară, care stabilea un numitor comun pentru întregul popor maghiar, atât pentru opresorii de odinioară, cit și pentru foștii oprimați, este reductibilă, iarăși, la ecourile din trecut, mai precis la amintirile copilăriei. Cioran îi relatează prietenului său spaima panicardă a băiețelului de odinioară din Rășinari, în fața jandarmilor cu pene de cocoș, la vederea căroră, cuprins de tremur, se punea pe fugă. Aceștia intruchipau străinul, vrăjmașul, care trezea în sufletul copilului înspăimântătoare aversii similare sentimentului de ură. Desigur că, la atîția ani de la imprimarea acelei impresii — și azi la fel de obsedantă și alarmantă —, Cioran îl asigură pe prietenul său de diminuarea treptată a urii față de stăpîni de demult. În efortul de a fi nepărtinitor, el ajunge să facă prospecțiuni în straturile de profunzime ale subconștientului, mergînd pînă la o veritabilă autodemascare. Îi scrie prietenului său despre **plăcerea sublimă** pe care ne-o provoacă eforturile spre nepărtinire față de unii care și-au bătut joc de noi, care ne-au huiduit și maltratată, dar ale căror „păcate și mizerie” noi le împărtășim în taină.

Această prospecție de adîncime în propria-i conștiință, demnă de toată considerația, ne permite nu numai o incursiune în altă de complexa lume lăuntrică a lui Cioran, în interacțiunea complicată a traumelor și refuzurilor psihice, în sorgintea manifestărilor sale adeseori capricioase, epatante, excentrice, inconsecvente, dar, integrat unor coordonate mai largi, ne oferă o cheie și pentru a înțelege formarea, respectiv persistența tenace a prejudecăților etnice și imaginilor despre inamic. La fel, această introspecție ne dă posibilitatea de a formula deducții asupra transformărilor ce au loc în concepția cioraniană.

Transformările lente pot fi urmărite, de pildă, în opiniile pe care le formulează Cioran despre regina Elisabeta, a Austriei, despre viziunea asupra lumii pe care a avut-o această femeie de excepție cu sfîrșit atât de tragic, opinii inserate în interviul acordat în anul 1983 Verenei van der Heyden-Rinsch. Textul acestui dialog a apărut de curînd și la noi (**Viața Românească**, nr. 1-2 din 1990). Aflăm aici că Cioran fusese pasionat încă din anul 1935 de personalitatea reginei Elisabeta, înstrăinarea ei de oameni, melancolia, apropierea de ideea morții, în genere nihilismul ei revelîndu-i o concepție și o stare de spirite vecine cu ale lui însuși. Îi era apropiat și modul în care Sissy privea și trăia viața, în care ea vedea o maladie.

Din punctul nostru de vedere, atenție specială merită pasajul din interviu în care Cioran interpretează puternica simpatie a Elisabetei și a lui Brahms față de maghiari, Legat de aceasta, Cioran arată că pentru el în muzica brahmsiană cele mai atractive sînt tocmai influențele muzicii maghiare. De altminteri, în privința tristeții caracteristice maghiarilor și muzicii lor, Cioran susține că, din manifestările de tristețe detectabile în caracterele naționale europene, cele mai apropiate de el sînt cele ale maghiarilor.

Înrudit prin simțire cu regina Elisabeta, ajunsă în sfera de atracție a maghiarilor, Cioran precezează că este lipsit de prejudecăți față de maghiari, însă, după părerea sa, regina Elisabeta, prin atitudinea-i favorizantă a maghiarilor în detrimentul celorlalte naționalități, a făcut să se accelereze destrămarea monarhiei austro-ungare.

LA NOI în țară, Emil Cioran și cărțile sale au fost mai degrabă trecuți sub tăcere în ultimii patruzeci de ani, dar — lucru de înțeles — el a făcut adeseori obiectul unor atacuri. Așa s-a petrecut și la începutul deceniului al șaptelea, cînd opiniile — mai sus expuse — exprimate în cartea sa **Isplăta existenței** l-au adus în prim-planul acuzațiilor critice. Împotriva sa s-au pronunțat creatori de talia, de pildă, a unui Lucian Blaga, care, în scrierea sa postumă **Farsa originalității** (**Contemporanul**, nr. 45 din 1962), îi pune la îndoială, înții și-nții, originalitatea. După Blaga, Cioran suferă de „amnezia citatelor”, afirmație prin care vrea să spună că la Paris el s-a impus mai cu seamă prin idei inspirate din lucrări ale lui Nietzsche, Klagas, Spengler, Keyserling. Era aproape inevitabil ca teoreticianul „spațiului mioritic”, analistul filozofic-etnic al artei populare românești care a fost Lucian Blaga să se întoarcă împotriva aceluși Cioran care preconiza exilarea spiritualității mioritice, iar în ce privește cultura populară, o disprețuia și se pronunța pentru depășirea ei. Poporul care n-a realizat decît o cultură populară — afirmă Cioran — nu a depășit etapa istorică. Este de presupus că Blaga și-a scris articolul făcînd concesiuni anumitor sugestii, dar, totodată, indiscutabil, atunci cînd îl condamna pe Cioran pentru disprețul său față de trecutul poporului român și valorile sale

tradiționale, el se făcea și ecoul unor cercuri ale intelectualității.

La sfîrșitul deceniului al optulea și începutul celui de-al nouălea, vor ajunge să vadă lumina tiparului și analize mai nuanțate. Astfel, în jurnalul său parizian (1979), Eugen Simion, relatînd despre întîlnirile avute cu Cioran (numele căruia îl marchează doar prin inițiale), îl consideră un „metafizician al năntului”, subliniindu-i „Vigoarea pesimismului” și „extraordinara forță a disperării”. Îl citează pe Claude Mauriac, care afirmă despre Cioran că este unul din marii scriitori ai vremurilor noastre. În dialogul purtat cu veacul al XX-lea (1984), Radu Florian îl include în discuție și pe gînditorul din Franța, în persoana căruia apreciază pe moralistul care a dat glas — printre altele — esenței tragice a omului măcinat între pietrele de moară ale istoriei.

O nouă selecție din lucrările lui Cioran a apărut în România în anul 1988, dar despre această carte nu s-a putut scrie, nici apreciativ și nici critic. Abia după revoluție a văzut lumina tiparului articolul lui Ion Ianoși **Anateme și confesiuni** (**Viața Românească**, nr. 1-2 din 1990), conceput inițial ca referat editorial întocmit cu scopul de a înlesni apariția volumului. În acest articol, autorul observă — printre altele — că în opera lui Cioran cititorul se confruntă, în majoritatea cazurilor, cu o masivă cantitate de paradoxuri. Se atrage atenția și asupra tendinței autorului de a irita, de a șoca fără încetare.

Cărțile tabuizate ale lui Cioran au avut darul de a alimenta în sinul unei părți a elitei intelectuale românești atitudinea de rezistență spirituală față de totalitarism. Exemplarele aflate în țară erau răscitite, treceau de la o mînă la alta, adeseori se difuzau multiple. Doina Uricariu ne informează (**România literară**, nr. 5 din 1990) că aceste cărți au fost în măsură să îndeplinească și funcția de stimulare spirituală a rezistenței, pentru că îi îndemneau pe cei din generația ei la o autoanaliză lucidă, sumbră și plină de amărăciune. Pesimismul cioranian l-a ferit de infecția unui optimism de paradă, a unei utopii în goană după miraje.

Această confesiune specifică unei generații mărturisește pe de o parte faptul că pesimismul, calificat în general ca demobilizant, demoralizator, poate deveni — în anumite condiții — o forță stimulatorie, iar pe de altă aruncă lumină asupra polivalenței rezistenței spirituale-morale (mai degrabă potențiale) față de tiranie, asupra provizoratului pricinuit de incompatibilitatea elementelor componente. Această eterogenie a dus în mod necesar la subrezenle, urmînd ca, prin prăbușirea dictaturii totalitare, mai exact prin lipsirea de obiect a urii acumulate împotriva acestui sistem, factorul de coeziune în discuție să provoace destrămarea întregii „unități” a opoziției. În schimb, concomitent cu acest proces are loc transgresiunea unor curente ideologice care pun în pericol însăși transformarea democratică.

Pe de altă parte, imaginea se întregeste și prin cele afirmate de Cioran într-un interviu acordat la sfîrșitul lui decembrie trecut revistei **Le Nouvel Observateur**, interviu în care arată că evenimentele revoluției l-au făcut să renunțe la proiectul de a scoate o nouă carte cuprînzînd critici la adresa românilor. În același interviu, Cioran arată că pesimismul său este de esență constitutivă și că în trecut a avut mult de suferit din cauză că este român.

FENOMENUL Cioran, în întregul său, este o complexitate, cu toate consecințele pe care le comportă pasajul publicat din nou în paginile revistei NU, dă posibilitatea unui relevant studiu de caz, care ar putea pune mai în lumină sindromul descris de Bibó István, ca manifestare concretă și evoluție pînă la zi a stării de mizerie în care se zbat națiunile mici ale Europei răsăritene.

Sumara noastră investigație a îngădui o incursiune în zona de origine a părților naționale și naționalitare apărute în spațiul nostru geografic, zonă aflată în albia complexelor colective de inferioritate, a isteriilor individuale și colective. Se vădește din nou — dacă mai era nevoie — tenacitatea excepțională cu care se mențin pe linia de plutire prejudecățile și resentimentele, a căror rezistență se adapă din sentimentul adeseori manipulat al pericolului, din temerile convulsive, nemaipomenit de îndărătnice, aproape constitutive. Din nou, ne-am putut confrunta cu rolul nociv al intelectualilor răspunzători pentru urmările devastatoare ale curentelor naționaliste, ale isteriei xenofobe. Însă, evoluția (de pînă acum) oferă și învățăminte de un bun augur. Anume, s-a dovedit că, printr-o poziție hotărîtă, prin evitarea reacțiilor impulsive care nu fac decît să adîncească răul, printr-un dialog lucid și uzînd de argumente convingătoare, este cu putință să acționăm pentru disoluția manifestărilor de neîncredere și a aversiunii pe care forte vechi, dar obscure le-au reactivat pînă la virulență, să impulsăm atît de necesara înțelegere reciprocă mai bună.

Gáll Ernő

Animal imaginar

Sacrificiul

BUNICULUI meu, Ion, i s-a spus că trebuie să se sacrifice: la Canalul lui Dej, prin 1953, alături de fratele său, Gheorghe („de-ai lui Mihalache”, burghezi, trădători: și ce putea fi altceva decît „țărănist” — un revizor școlar din plasa Lespezi ?), apoi, să tacă, să fie supus, să se ascundă, să defileze de 1 Mai, 23 August, 7 Noiembrie, recunoscător pentru pensia de mizerie, să-și educe cei șapte copii arătîndu-le zilnic lumina de la Răsărit, să se sacrifice deci pentru ca ei, copiii, să aibă parte de o „societate mai bună și mai dreaptă”. El, Ion, s-a răzbunat în felul lui, cit a putut: m-a iubit, mi-a citit și apoi mi-a dat să citesc tot felul de cărți pe care învățătoarea mea nici nu îndrăznea să le numească, asculta seară de seară „Vocea Americii” (americanii, speranța generației lui !), nota filmele străine care rula în țară, bifîndu-le pe cele văzute în singurul cinematograful din Botoșani, unde s-a mutat din cîntul Pălticeniului pentru a-și pierde cit de cit urmele. Și-a cultivat, ca orice „paria”, trecutul: conștincios, a făcut un arbore genealogic „pe linia mamei”, pe care mi l-a lăsat moștenire și pe care îl port oriunde merg: dar despre tată nimic, era periculos pentru fiu și nepot: a tăcut, sperînd că astfel ne poate apăra el, bătrînul trecut prin două războaie și ucis de atîtea ori după ce i s-a tot spus că a fost eliberat. A venit rîndul fiului, Ion, căruia i s-a cerut același lucru: să se sacrifice. Și a făcut-o zilnic, amintîndu-și temător de „dosarul” părintelui său, și-a părăsit casa scrișnînd din dinți, și-a construit cu miinile sale alta cîrînd cu căruța ori cu Molotov-ul scînduri, țigla și chirpici, bodegănd, sînd seara în pat vorbe grele, veghînd ca aparatul de radio să nu se audă în stradă, adormînd într-un tirziu pentru a se trezi devreme și a lua drumul unei școli dintr-un sat apropiat unde copiii țărănilor trebuiau crescuți în „spiritul vremurilor noi”, cu minciuni adică, învățați să fie combativi (dușmanul de clasă încă pînădea !), revoluționari necruțători chiar cu părinții lor, foști „chiaburi”, „mijlocași” sau „negustori”, rămășițe ale regimului burghez-moșieresc. Și ce-a mai făcut el, Ion ? A mers prin sate să lămurească oamenii de binefacerile colectivizării, tocmai el, cel dezmoștenit și pus la stîlpul infamiei — fiul unui „trădător” de neam. Pentru ce ? Pentru ca eu, fiul lui, să trăiesc într-o „societate mai bună și mai dreaptă”. A venit, așadar, și rîndul meu să mă sacrific după ce voi fi pășit dincoace de pragul „virstei de aur”, nu prea luminoasă, e drept, liniștită însă, fără grijile de care mama mea, Raisa, fiică de preot de dincolo de Prut, și tatăl meu, cu origine deloc sănătoasă, le-au îndepărtat din preajmă.

N-am înțeles niciodată, cum n-a înțeles nimeni din generația mea (nimeni dintre cei cu capul pe umeri), sacrificiul

care ni s-a cerut obsedant, ani în sir, la fiecare cuvîntare a „regretatului”: m-am refugiat, asemeni altor colegi, după zidul de cărți, părăsit la Crăciunul tuturor speranțelor. Atunci, la sfîrșit — început de ani, s-a prîmînit însăși esența vieții noastre, am sperat că a sosit clipa răzbunării tuturor umilînelor celor de dinainte și a distrugerii, pentru totdeauna, a mecanismului ce a produs acele umilînte, pentru ca aceea care mă urmează, Ioana, să nu mai audă niciodată fatidicul „trebuie să ne sacrificăm”. Atunci, în decembrie-ianuarie, am hotărît că, într-adevăr, trebuie să mă sacrific; și i-am simțit alături pe toți cei despre care se spune că, afiați **nel mezzo del camin**, ar fi generația ce ar asigura tranziția de la un sistem nu socialist, nici comunist, ci **feudal** în articulațiile sale cele mai intime, spre luxul, calmul și voluptatea unui tip de societate unde ne-am vrut mereu, de aproape jumătate de secol. Înțeleg (înțelegem) sensul sacrificiului și acum, după opt luni de la iluzie, cînd căruța noastră obosită caută încă, pe Drumul Mătasii, calea dinspre Orient spre Occident; cu o singură condiție, acest sacrificiu: **să fiu (să fim) ultimul (ultimii)**. „Pactul” nu pare însă, deocamdată, să poată fi semnat; deschizi televizorul pentru a te informa și afli că 700 000 (să scriem ca la C.E.C., fără dobindă la vedere: șapte sute de mii !) de specialiști au părăsit țara de la începutul anului, că piinea e veche și mucegăită, că au început scumpirile, că au reapărut cartelele, cozile, că nu s-au astupat gropile, că ne destabilizează „agenturile” străine și ne salvează, pentru moment, „sfînta minie proletară”, că privatizarea nu merge, în schimb, rata criminalității și corupția cresc, că n-avem vagoane, cabluri, materie primă, zahăr, frigider, ulei, televizoare, hirtie igienică, lemn, cărbune, că țărăni au avut dar nu mai au pămînt, că nimeni nu lucrează, că sindicatele nu se înțeleg cu reprezentanții Guvernului, că... Asta dacă ne uităm la televizor. Dacă citim presa aflăm că revoluția nu mai continuă: și asta o spune un poet, un om din ultima generație de sacrificiu. Dacă ieșim pe stradă, sandviciul cu lipsuri sporește și teamă mi-e că nu va putea fi digerată preț de o viață. Așteptăm ce ? Să prîndem și noi castanele fierbinți pe care și le aruncă unii altora, în culisele unde se desfășoară jocul puterii: voi sinteți vînovați că ați promis, ba voi că ne-ați obligat la asta, voi că ați dat una și altora ba, ba voi că vreți economie de piață peste noapte, ba voi că n-o vreți deloc sau cit mai tirziu cu putință, ba voi, ba că nu, ba că da... E o liniște asurzitoare, intreruptă cînd și cînd de o melodie pe adresa dumneavoastră. Cu Elton John.

Ioan Holban

Ion DRĂGĂNOIU

Loggia cretană

* * *

Gindea, lucru neobișnuit pentru el și foarte dureros.
Gindirea cuprinde întotdeauna o cițime de răzvrătire lăuntrică. Il scotea din fire să simtă în el lucrul acesta.

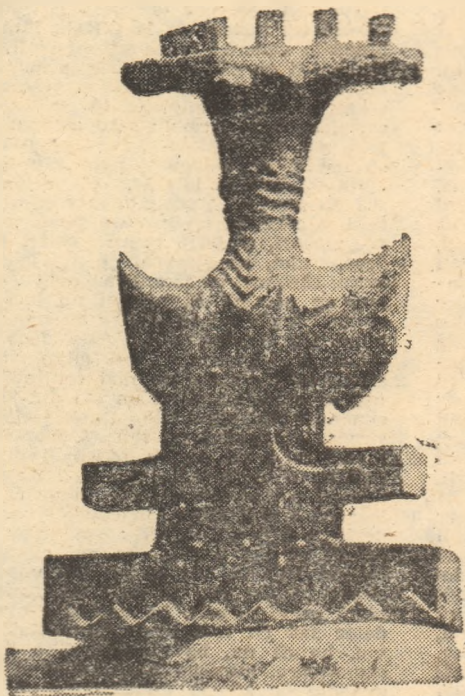
Încercare asupra limitei (I)

lui Petru Creția

Plăcere pură. Ca o vrabie în praf, tu prin cuvinte.
Adu-ți aminte de griu și de pești. Dacă ești mai poți încă măturisi. Fii sfios până la aroganță.
Disprețuiește-te. Iubește-te. Aruncă o acoladă asupra celor din jur. Puritatea ta dă-le-o lor.
Dă-le și celălalt obraz.
Atunci Petru iarăși a tăgăduit ; și îndată a cîntat cocoșul. Cocoșul pentru Asclepios, prieteni, cocoșul pentru Asclepios.
Și era scris evreiesc, srăbesce, ellinesce și latinesco. Plăcerea pură, mergînd înapoi spre supa primordială. Epi oenopo pontos.

Încercare asupra limitei (II)

Insistent, sunînd — zgomotul supără —, cartiere noi, vecini neînvațați unii cu alții, necunoscuți care tipă, muzică prea de tot tare : Janis Joplin, Jimmy Handrix, Brassens, Bulat Okudjava, Rokudan, Midare, Chidori, Mahakala Sadhana, Dakye, prea multă vorbă, prea multă.
Words, dragă loniță, words, words, words :
În seriile tăcute, negre, desăvîrșite poetul se plimbă singur, încet, incoerent pe falezele înalte, reci, transparente.
El se gîndește la scoici, cifre, zaruri poartă în buzunare tocure, pixuri, bucăți uriașe de cretă, iar în creierul său o mașină de tocat, de tăiat și de împachetat iepuri.
Prin fața sa trec umbre albastre, mici, incolore, el se apleacă și le spune unde, cînd, cit cerul se rupe, nisipul se fărîmîțează, apa se despică în două.
Așa dispăre poetul din oraș, de pe faleză, din univers.
Discret, zimbitor, ironic. În urma sa rămîne un cer, un cerc, o sferă, un punct.
Peste rece, o sută, o mie de ani iepurii, vulpile, mistreții impușcați de el trec pe acolo rostogolind cu boturile sufletul fostului vînător.

Rege trac

Punctul care se destramă

Intr-o lume care așteaptă de la tine totul.
Să trăiești. Și din acest tot a cîta parte poți să-i dai ?
Totul.
Totul sau nimic.
Să incurci culorile. Negru în loc de albastru. Roșu în loc de verde.
Dar negrul nu e o culoare. Negru e absența tuturor. Așa cum albul e prezența lor. Vezi discul lui Newton.
Pipa noastră, tutun de pipă, fabrica de țigarețe Timișoara.
Creioane scumpe. Hirtie bună, Tutun bun.
Și cu lumea care așteaptă totul de la tine ce faci ?
Nu faci. Povestești. Totul sau nimic.
Povestea ta începe și se termină în același punct.

Confuz și blind

Confuz și blind printre lucruri pluteam.
Arse, omîntiri străluceau pe un cer de sticlă.
Spart. Spartă iubirea în mii de cioburi strălucitoare. Unde oare se ascunde statornicia lumii ? Și în care dintre cioburile ținute în palmă o fi ? Hologramă :
Aci, zici mereu, aci. Și ridicînd-o în soare vezi pete în ea, transparentă, lăsîndu-se privită mereu, aducîndu-ți aminte de partea din tine de zeu...
Confuz și blind printre lucruri pluteam, cu cioburi strălucitoare de sticlă ploua.

Încercare asupra limitei (X)

Să visezi poezia.
S-o scrii cu litere din ce în ce mai mici.
Inframicronice.
Lăsînd pagina albă, zăpadă pînă la briu prin care să alergi gîfîind.
Doar niște ciini negri mai alergau prin visele mele.
Imaginea ta tot mai palidă se făcea. Nu-ți mai auzeam vorbele, pluteai încet prin aer, aripa lui Chagall te ținea.

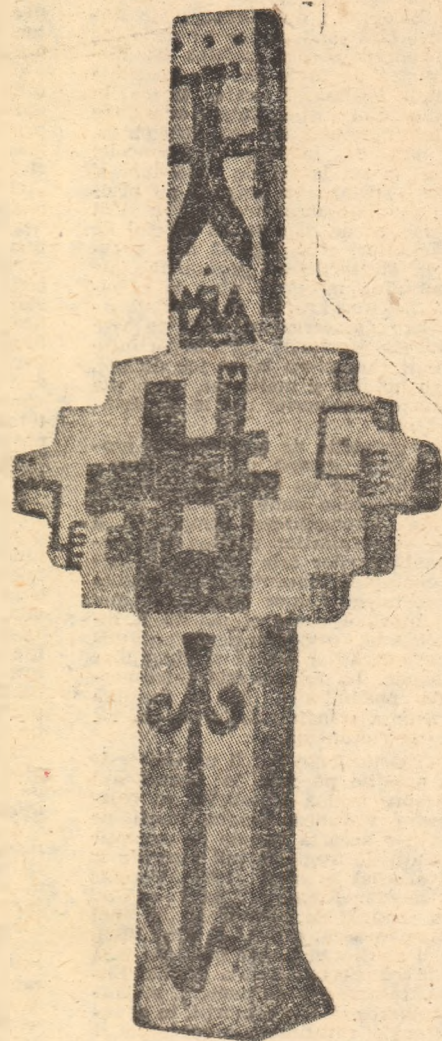
Încercare asupra limitei (XI)

Ca o rană iubirea — Holzweg —, a cărei pojghiță, îndepărtată mereu, insingerează locul rănii.
Scara aceea cu treptele rupte spre sensul înalt și nici o unealtă și nici o piatră și nici o bucată de lemn primprejur.
Doar contrastul dur între dorința ta de a fi acolo de unde poți privi totul, înaltele cercuri calm surizînd, doar inotul printr-un aer saturat de această dorință și nimic...
Și o voce venind de undeva de departe, din departele tău, din chinuitoarea ta umilință, o voce rostind abia auzit cuvîntul Ființă.

Idei tăioase

Păstrează-ți încrederea și n-o dăru. Dăruiește în schimb blănuri, automobile, vacanțe în satul de pe malul mării, animale de rasă, clipe de neuitat. Încrederea n-o dăru. Fii convins că cineva, într-o zi, și-o va cîștiga fără nici un efort.

Idei tăioase, grăbește-le încet : Joseph Rodgers & Sons — Cutlers to his Majesty. Oțel bun. Nu amorțește. Bătut de fierari care n-au auzit niciodată de Plaiurile Drincei. Și iată că, totuși, ne întîlnim la masă : pasta ascuită, căisprezece cocoși, carusel al tuturor pînă se termină lumina. Încrederea n-o dăru.

Întelept

Ultima scenă de vînătoare

lui Paul Orleanu

Mîncam ciment pe piine. Doar așa, ca să verifică tăria cimentului dentar.
În bucătăria enormă, cu tîngiri de aramă pînă sus, pe pereți. Pe masa lungă de stejar, făcută de mina mea, pe masa pe care jupuisem iepuri, căprioare și mistreți, pe masa unde umplusem gîturi de lebădă și împănasem sitari, împrejmuiți de fazani, becafe și duble, rațe și giște polare.
Mîncam ciment dentar, doar așa, ca să văd dacă plombele creierului meu mai rezistă.
„Vreau să fiu numele fluid al lucrurilor fără memorie.” Alice în iepuri.
În pădure e un copac uriaș, păsările cîntă nevăzute-n frunzar, lemnul mesei din el e făcut, ciinii într-insul colții și-ascut, nu-i așa Pierre, nu-i așa ? Ciment pe piine și fier, nu-i așa Pierre, nu-i așa Pierre ?
Ne scriem propria istorie și vrem să fim, în același timp, numele fluid al lucrurilor fără memorie...

Dureros de dulce

Grăunțe de nisip sub pleoape. Mărgele, sîdef, fermoare. Realul crud, patul care scîrîie, lampa cu abajur de dantelă, ventilatorul cu aer cald. Între acestea toate vocea caldă a lui Gabriel, răbdătoare, de vînător la pîndă. Să vineze ce ? Să tot privești înainte. Cuminte e să spui că lumina e mai de folos decît întunericul. Sfeșnicul cu șapte brațe să-l aprinzi după apusul soarelui. Mai marelui gîndirii tale să-i dai ce-i mai bun : Pururi Tinăr, înveșmîntat într-o mantă soldățească, visam soarele să-mi bată în ochi dimineața. Răsărit, tu, dureros de dulce, nu-mi fă, te rog, inventarul mizeriilor noastre. Iată : Rahmaninov pe o temă de Paganini, basul profund al lui Iosif Sava, liceul Sava, micul arab care a plîns pe pieptul meu pînă cînd grăunțele de nisip de sub pleoape s-au transformat într-un plîns internațional. Ce val de tandrețe duminicală m-a copleșit... Profesorul meu de sanscrită îmi suride dintre paginile ediției Perpersicius. Sunt, îs, exist. Împiedic cuvintele să-și facă de cap în capul meu. Eu.

Placa turnantă

IESIND din lift, ajungi pe un culoar interior deschis, cu balustradă, din categoria celor cunoscute din filmele neorealismului italian. Prima surpriză vine, așadar, dintr-un șoc al umilului, în care trapează democratizarea excesivă, repetitivă. Ușile se reproduc pe orizontală, verticală spațiului e abolită, ca în celebrele incinte monahale de pocăință și reclusiune, unde egalitatea și umilitatea față de transcendenta sint anunțate printr-un detaliu de construcție. Dacă pe a doua ușa din dreapta ar ieși un scriitor, și pe a treia un altul, nu ne-am mira deloc, ni s-ar părea firesc, într-atât de naturală este aici socializarea.

Un hol minuscul se continuă cu o incintă de primire, transformată în cameră de lucru supusă tuturor agresiunilor posibile. Mica bucătărie de alături își trimite aici mirosurile insinuante, tulburătoare unui gurmând în continuu conflict cu exercițiile ascetice ale trupului; în dreapta, se află televizorul familiei, redutabil instrument modern de inconfort fonic și sursă permanentă de ispitiri păgine. În stânga, un telefon sună continuu; din oră în oră, exasperat de atâtea apeluri, stăpînul de drept al incintei se ridică alene pentru a răspunde. Din zona telefonului, ascuns iluzoriu într-o nișă, urcă la etaj o scară interioară, spre camerele intime de sus. Firește, ea e concepută pentru a fi folosită, și pe aici se circulă tot timpul. La baza scării, un clopoțel miniatural, atârnat de grăji, ține locul modernelor sonerii de apel. Dincolo de fereastră, la trei etaje distanță, trăiește, pulsând bezmetic, una din cele mai populate piețe ale Bucureștilor.

În mintea unui intelectual, camera de lucru e un spațiu sacru, incintă a utopiei personale și o expresie a modului de a fi. Desăvârșita ordine a volumelor de pe un raft trădează un spirit geometric, auster și pedant până în pinzele albe; dimpotrivă, neorinduiala, asimetria voită a cotoarelor sint apanajul neliniștii, al barocului lăuntric sau al incertitudinilor. La Mihai Nasta, de pildă, am sesizat o claustrifilie, teama de a lăsa spații deschise. O masă imensă, mult peste dimensiunea normală îngăduită de cameră, umplea totul, aglomerată cu obiecte ce țin de alchimia profană a scrierii. Dan Culcer, de pildă, avea o predispoziție pentru atomizarea spațiului, pentru multiplicarea artificială, și din nou în conflict cu arhitectura, a incintelor de lucru, dintr-o evidentă dorință a redimensionării utopice. Camera de lucru relevă, exprimă, dar și trădează, fiind, dincoace chiar de rîndurile prime publicate, cea dintîi expresie a unei opere interioare.

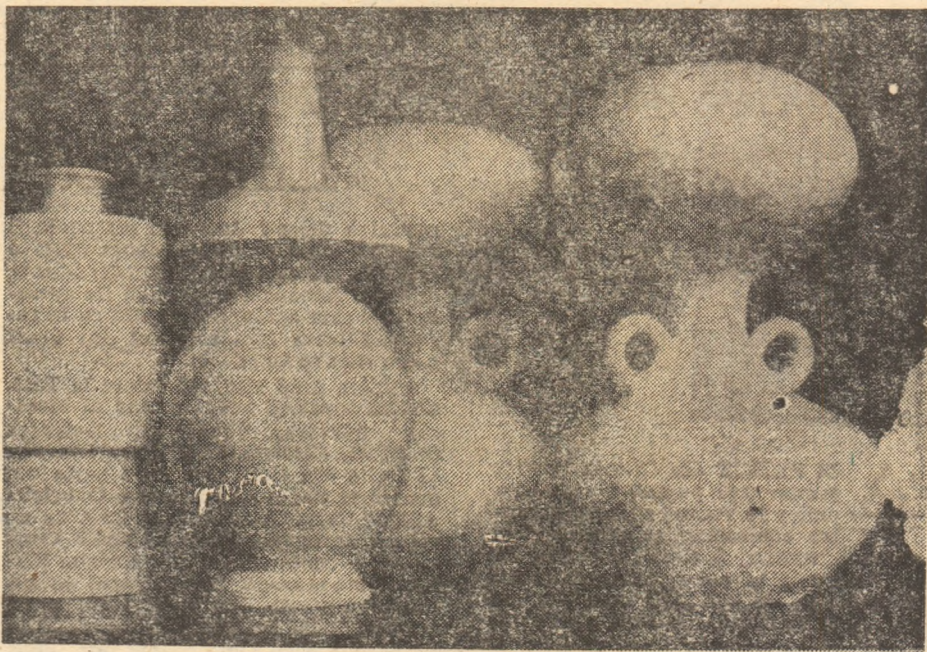
Categoria cea mai dificilă o reprezintă hămesii lecturii, cavalerii bulimicii din regatul pantagruelic al spiritului, inconjurați de cărți ca de niște redute. Spațiul lor de predilecție nu e reclusiunea, ci conflictul, permanența provocare într-o bătaie căreia le sint atît învingători, cit și victime. Combustia continuă — iată țelul; gestul excesiv, hipertrofic al cuprinderii utopice a totului, al găsirii tuturor întrebărilor posibile.

Tot ce întreprinde Dan C. Mihăilescu este de domeniul enormului, al excesivului asumat firesc, ca necesitate interioară. Personajul e fabulos, flamboant, proteic; opera pe potrivă, întinsă într-un registru vast, de la studiul erudit, cumpătat, susținut cu documente la publicistica

alertă, scrisă febril, expeditiv, iritat, în pauza marilor festine. Scopul, enorm și utopic, e ubicuitatea și, într-adevăr, e aproape imposibil să deschizi o revistă fără să-i întîlnești semnătura. Modelul îl reprezintă, mărturisit printre rînduri, Mircea Eliade din perioada tineretii, cu care Dan C. Mihăilescu are în comun, peste ani, senzualismul grandios al implacării ubicue și stricta asceză a lucrului de durată; vocația ultragiată a solitudinii și cultul sacrosanct al prieteniei, care face din Dan C. Mihăilescu „placa turnantă” a tinerimii literare române. În fond pentru amîndoi, ecuația pornind de la Eliade, năzuința primordială e aceea de flagelare continuă, prin disciplină, cultură, spirit, de sancționare a tendințelor, foarte puternice și ele, de evaziune și demisie interioară. Astfel, fiecare rînd așternut pe hîrtie devine nu un har, ci o victorie, expresia de suprafață a unei redutabile dispoziții lăuntrice, din care, deși învins în absolut, cineva iese întotdeauna în câștig.

Prin urmare, prin camera de lucru a lui Dan C. Mihăilescu se circulă. Criticulul îi place să vadă și să fie văzut, hărțuit, agresat, provocat în continuu. Om-spectacol, dar nu teatral, adoră turnirul, fastul baroc al disputei. Cărțile sale se nasc, toate, dintr-un imbold polemic subiacent, afirmat cu finețe, demonstrat cu talent și cumpătate. Omul nu polemizează de dragul polemicii, ci dintr-un efort de construcție, care-l obligă mai întîi să facă ordine prin arenă; nu nivelează, asemenea tăvălugului, ci edifică din corpuri lăsate „în peisaj”, preluate cu simț critic de la alții. Conștiința valorilor, a respectului față de faptul de cultură domină, astfel, o revoltă interioară în continuă repliere spre smerenie, conturînd un stil și o vocație, ambele exemplare.

A DEBUTA cu un eseu despre Eminescu într-un timp și la o vîrstă a recenzilor subalterne reprezintă mai mult decît o provocare lăuntrică: o asumare posibilă a eșecului. În critică, ca și în viață de altfel, primul pas e cel decisiv; dacă-l ratezi, stigmatizarea te face infirm pe viață. Teza *Perspectivei eminesciene* (Ed. Cartea Românească, 1982) impune un program de lucru: „Pentru Eminescu, oscilarea între elemente contrarii nu aduce nici beția de tip lautramonesc..., nici o cădere de tip ab-synthofil, printr-o rimbaldiană renunțare la cuvînt sau printr-o nervaliană legănare sinucigașă; voluptatea oscilării între contrarii este repede censurată de fondul organic eminescian. »Titanismul«, »luciferismul« sînt tot atitea stări concepte care nu delimitează, ci compun eul poetic, subsumabile fiind conceptului de energie creatoare. »Exprimarea e încă prețioasă, dar ipoteza are dintr-o dată o triplă deschidere: anunță o ecuație integratoare într-un caz tradițional considerat schizoid și ispitit de extreme (anulînd adolescența dualismul neptunic/plutonic propus de Negoițescu, de pildă), invocă un concept filosofic mult vehiculat la noi în perioada interbelică, energia creatoare, prin care se transferă discuția în regimul impulsurilor difuze, organice (pre-plastice) și, în al treilea rînd, se rallyază unei abordări înrudite cu cea a profesorului Liviu Rusu din mult prea hultă carte scrisă „împotriva lui Schopenhauer”. Pentru Dan C. Mihăilescu, această reabilitare metodică reprezintă un act de curaj, dacă por-

Vase albe

nim de la idiosincraziile „clasice” ale exegezei.

Modelul discursului de ansamblu îl constituie celebrul eseu despre Blaga al lui Vasile Băncilă, o altă invocație de curaj pentru vremurile cînd a fost scrisă cartea. Rezultă din toate aceste opțiuni un Eminescu al „experienței unice”, integratoare, un poet „al ritmurilor interioare”, mai puțin spectaculos, desigur, dar plauzibil ca ecuație ontologică. Cartea prezintă avantajul urmăririi, în morfologia versului eminescian, a constituirii nucleului pre-formal, pre-imaginativ, impuls originar descoperit în conceptul de *in-chidere*; pornind de aici, se ajunge la un Eminescu introspectiv pînă la limita acută a modernității, monadic și de o calmă singularitate, afinitățile cu poezii „experienței critice” fiind semnate la momentul oportun în cuprinsul volumului.

I s-a reproșat în surdina lui Dan C. Mihăilescu monomania metodologică a volumului și o pretinsă incompreensiune pentru „modalitățile deschisului” din opera eminesciană, cu alte cuvinte scoaterea lui Eminescu din contextul exemplar al romantismului, uitîndu-se că propensiunea către această *Urenergie* e în ultimă instanță goetheniană, ținînd de o logică a infinitesimalului în locul marilor ecuații sintactice. Legitimarea îi vine însă criticului din interior, de la un mare precursor și totodată contemporan: Constantin Noica.

Înainte de a i se aplica definitiv și în-vocabil eticheta de eminescolog, Dan C. Mihăilescu publică o a doua carte, la diligentele lui Ion Pop: *Dramaturgia lui Lucian Blaga* (Ed. Dacia, 1984), de fapt prima lucrare de amploare a autorului în ordine cronologică, dacă ne gîndim că i-a slujit drept lucrare de licență. Înainte de a o publica, el a rescris-o, ea fiind importantă astfel din două perspective: pe de o parte, reprezintă resorturile generative ale unei concepții critice și, pe de alta, însinuează o evidentă continuitate de gîndire cu *Perspectivele eminesciene*. Criticul n-a reușit însă să-l înăbușe cu totul pe student: răzbat dintre corective, asemenea unei magme primare, unilateralizările unor formulări cit și tentația exegeticului de a-și absolutiza subiectul: „De încercările dramatice ale lui Goga sau D. Stelaru nu se poate vorbi niciunul în chip convingător, decît făcînd apel la unele zone ale biografiei poetice. Lucru valabil și pentru Radu Stanca, de pildă” (subl. n.).

Planul de lucru e unul de sorginte puristă: autorul urmărește esența ireductibilă a teatralității pieselor blagiene, nîgînd din rațiuni metodologice contingente „deformatoare” a poeziilor. Cursivele și majusculele din aceeași frază indică intoleranța juvenilă, fervoarea obstinată a reușitei: „...vom merge însă ceva mai departe, văzînd dramaturgia lui Blaga în autonomia sa, tocmai pentru a-i pune mai bine în valoare teatralitatea PROPRIU-zisă”. Obiectul de fond vizează în primul rînd acuza de devitalizare a personajelor, de stilizare a lor premeditată în scopul transformării în simple funcții dramatice: „Nu putem fi de acord — scrie Dan C. Mihăilescu — cu opinia conform căreia din textul blagian hipseste structura psihologică a personajelor, conformația morală corespunzătoare a omului concret, tridimensional.” Limbajul e mai abrupt, ipoteza de lucru în acord cu tensiunea imanență a subiectului: „Centrată pe coordonata spirit/singe (credință/dogmă etc.), evoluția dramatică este prin esență menită, la Blaga, unei rezolvări decisive, în (sic!) extremis. Nu poate exista jumătate de măsură aici, unde totul este abordare a Limitelor și, prin urmare, jertfa apare ca „fatalmente” necesară în procesul de desăvîrșire a energiilor umane. Cînd apar [...] jumătățile de măsură, rezolvările sint artificiale și nerelevante teatrale. Dar și atunci, luate în sine, aceste rezolvări angajează integralitatea ființei eroului axial.” Reapare, tot cu titlu de metodă, Goethe, apropierea lui Blaga de poetul de la Weimar „nuanțînd” apartenența sa la expresionism.

Regretabilă în carte e doar necunoașterea lui Nietzsche și a legăturii de profunzime pe care Blaga a avut-o, și în dramaturgie, cu acest autor. O radicalizare a „jocului”, înțeles în sens cosmic, s-ar fi impus și în eseu lui Dan C. Mihăilescu, ignorarea lui Nietzsche prejudiciind lucrarea de valențe ale speculativ-integratoare; abordarea s-ar fi impus cu atît mai mult, cu cit „jocul” blagian a fost cercetat destul de pragmatic și mito-poetic la noi, eseu despre acest subiect al lui N. Steinhardt fiind doar parțial relevant.

Dacă n-am cunoaște cronologia reală a volumelor lui Dan C. Mihăilescu, am spune că *Dramaturgia lui Lucian Blaga* reprezintă un recul față de *Perspective eminesciene* prin revenirea la morfologie și — parțial — la descriptiv. În patru ani, autorul a realizat însă stupefianta performanță de a se alexandriniza galopant, *Întrebările poeziei* (Ed. Cartea Românească, 1988) fiind cartea unui spirit însetat de spectacol și de voința de a-l spune. De altfel, e și volumul cel mai circumspect primit de către critică, deși el își impune o ipoteză de lucru unitară: cercetarea unei *via interogative* a poezilor, altfel spus, descifrarea impasului existențial din spatele semnului de întrebare. Criticul confirmă și acum prin interesul față de ontic: de fapt, era singura alternativă de a da consistență stărilor de suspensie a interogativității, de a numi, perifrastic, nenumitul. Alexandrinismul (tranzitoriu, sperăm) vizează nu atît substanța, cit învelisul ei expresiv: nu ce spune autorul, ci maniera în care o face. Astfel, un capitol se intitulă *Ero(s)etica și ipotezele lui Skepsis*. În alt loc, vocația pentru absolut a lui Argehi e relatată astfel: „Așa s-a născut ideea »tatuașului« cu semne de-nțebare. Lumea este pentru Argehi, așa cum este Moby Dick pentru căpitanul Ahab al lui Melville. Iar poezia, care capătă, firesc, forma balenei albe, nu va arăta altfel — vinată fiind cu tenacitate — decît spinarea lui Moby Dick, hasurată, tatuată de multimea harpoanelor... interogative.”

Numeroase intuiții remarcabile agonizează în desigur deoxigenat al unor liane verbale tentaculare, sufocante. Un autor luat pe dinainte de propria-i inteligență trece din la morfologie la analogie, producînd mai ales juxtapuneri. Rămîne, dincolo de insatisfacții, o extraordinară savoare a cuvîntului, un rebelaislanism lexical monstros, senzual, și prin această simpatie, interludiu zgotos, manierist al unor viitoare opțiuni de durată.

Ștefan Borbély

MIC DICȚIONAR

GOLF — ce cuvînt liniștitor! Fără să fi fost un popor de marinari, s-a infiltrat și în spiritul nostru ideea că a atinge golful înseamnă a ajunge la liman: acolo se află un port și tot acolo se potolesc furtunile.

Dar, vai, au și cuvintele destinul lor, ca și cărțile sau oamenii. În ultimele săptămîni, cuvîntul „golf” s-a îmbogățit cu o semantică terifiantă și a ajuns sinonim cu neliniște, groază și apocalips promis pentru mine. Conceptele *petrol*, *incendiu*, *explozie* și *Golf*, cu majusculă (acum nu mai există pe lume decît cel Persic) s-au contaminat și unit într-un supra-concept ce-ți dă fiori. În cazul cel mai blind, el înseamnă recesiune și foamete planetară.

Avem istorici, politologi, experți economici și prezicători, care se pronunță zilnic în materie. Nu-mi trece prin minte să mă substituiesc lor și nici măcar să le dau sugestii. Dar le-aș supune spre meditație — lor și tuturor celor care citesc rîndurile de față — o mică scenă trecută cu vederea sau pur și simplu ignorată.

În istoria și furtunoasa sedință a Ligii Arabe, desfășurată la Cairo cîteva zile după invadarea Kuweitului de către irakieni, a avut loc un edificator schimb de replici. „Ați năvălit ca niște barbari asupra țării noastre lipsite de apărare, care nu v-a făcut nimic” — apostrofează, furios și înlăcrimat, reprezentantul (evident, deja în exil) al Kuweitului, adresîndu-

du-se colegului său irakian; iar acesta, dîndu-și imprudent poalele peste cap (dată fiind costumația actorilor, expresia poate fi luată în toate sensurile), urlă la rîndul său: „V-am cerut de cîteva ori împrumuturi sau credite în ultimul an și ați refuzat! V-am rugat să ne dați bani și ați zis nu. Așa că am venit să ni-l luăm singuri!”. Mijloacele moderne de înregistrare a vocilor și a gesturilor au reținut cu fidelitate replicile protagoniștilor: ele fac cit trei volume de exegeze, documente și explicații.

Frăția islamică, războiul sfînt, lupta anti-imperialistă și anti-colonialistă, unitatea arabă, drepturile noastre istorice disprețuite de imperialști, Statele Unite egal Satana etc. reprezintă excelente ingrediente pentru sosul ideologic fabricat din abundență în discursurile președintelui Saddam Hussein; turnat în cantitate oricît de mare, el nu reușește să ascundă însă o realitate extrem de banală și veche de cînd lumea: un bogat slab și încrezător este atacat pe neașteptate de bandiții care-i fură banii.

Pare de necrezut, dar e adevărat: împovărat de o datorie externă imensă, Irakul se afla de mai mulți ani, financiar vorbind, în pragul falimentului. Banii Kuweitului îi erau indispensabili.

Un naiv sau un neprevenit s-ar întreba, pe bună dreptate, unde se duc zecile de miliarde de dolari pe care Irakul le obține anual din exportul

petrolului. Doar nu-i o țară săracă, iar cantitatea de țiței extrasă aici ar fi suficientă pentru a asigura locuitorilor un nivel de trai elvețian. Unde se duc miliardele? În locul unui banal și insignifiant guvern ieșit din alegeri monoton repetate la patru ani (ca în țara cantoanelor), Allah a binecuvîntat Irakul cu un conducător supra-om, cu un geniu al Tigrului și al Eufratului. Așa că zecile de miliarde de dolari s-au dus pe opt ani de război inutil cu Iranul, pe armament sofisticat, pe întreținerea unei armate supradimensionate, pe construirea de arme chimice, pe hrănirea substanțială a unei atotputernice poliții politice, specializată în reprimarea și apoi în asasinarea unei minorități naționale, a kurzilor. Și era să uit: s-au mai dus și pe edificarea, la Bagdad, a unui mîreț palat prezidențial, făcut să depășească în fast pe cele din „O mie și una de nopți”. (Unde naiba am mai auzit eu de o țară și de un conducător asemănători?).

Ca și inteligența, demența grandomană este, probabil, una și universală. Formele variate sau pitorești pe care aceasta din urmă le îmbracă (societate socialistă multilateral dezvoltată, război sfînt islamic, front arab antiimperialist) reprezintă, fără îndoială, micul sadism al Creatorului, destinat să ne facă existența mai variată și mai puțin plictisitoare.

Mihai Zamfir

Literatura ca document

manul à thèse? Judecata nu poate fi decit în legătură cu substanța epică a creației. Nu este o regulă, într-adevăr, ca toate romanele cu teză să fie proaste. Dar este aproape o regulă ca în romanele bune teza este cel din urmă lucru care se vede.

Acestea fiind zise, mă întorc la **Tată, sintem lunatici**, micul roman al Monicăi Săvulescu-Voudouris. Autoarea (n. 1942), absolventă a Facultății de Filologie din București, face parte din generația Danei Dumitru și a Gabrielei Adameșteanu. A debutat în 1974 cu un volum de nuvele (**Tulburii aple Crasnei**) și a continuat cu trei romane (**Lumea toată slobodă**, 1976; **Pragul de sus**, 1979; **Pietrele din lună**, 1984) puțin comentate de cronicarii literari. Din 1985 trăiește la Amsterdam „între două sisteme și între două culturi”. Romanul este, repet, o narațiune la persoana întâi și, în subsidiar, o ficțiune care vrea să demonstreze ceva, o teză morală. Este vorba, mai exact, de scrisoarea pe care o fiică, fixată în exil, o adresează tatălui său. Ea începe astfel: „sint incoerentă și confuză, tată; vreau însă să vorbesc cu tine, să-ți spun în gând, fiindcă altfel nu mai am cum, tot ce ne-a mai rămas de vorbit; acum, cînd ne-am despărțit pentru totdeauna, acum, cînd te-ntorci înapoi la casa ta și te-ntorci în moarte”. Despărțire, spovedanie, moarte — acestea sînt noțiuni care, în literatură, amintesc de melodra-

mă. Monica Săvulescu le folosește într-o proză cu valoare de document politic și moral. Ea vrea să mărturisească și să se mărturisească într-un stil întilnit des în literatură pe care ne-am obișnuit s-o numim **literatura din exil**.

ESTE vorba, de obicei, de jurnale sau memorii despre viața de detenție. În **Tată, sintem lunatici** ficțiunea din confesiune este mai evidentă și romanul, cit este și cum este, are o implicație morală (în termenii lui Sartre: un **angajament**) programatic formula-tă. Bănuiesc că romanul pleacă de la o experiență biografică. N-am cum s-o verific și, în fond, ceea ce interesează este puterea de reprezentare a faptelor. O fiică deznădăduită se confesează tatălui său, venit pentru trei luni în Olanda și întors acum (cînd începe propriu-zis narațiunea) în România. Narațiunea (eroina) n-are nume și nici tatăl căruia i se adresează. Să-i numim, convențional, **Tatăl** și **Fiica**. Fiica are acum 40 de ani și face bilanțul vieții ei în țară și în emigrație. Nu-i deloc incurajator. O istorie tristă, o viață plină de accidente, un destin, în fine, care trăiește, aici și acolo, în preajma depreziunii. **Tatăl**, bolnav și bătrîn, pleacă spre București și, cit ține zborul, fiica își reconstituie, sub forma unei epistole imaginare, mica ei istorie. Deschidere cunoscută în literatură și în

cinematografie. Așa va fi și încheierea: după ce eroina își povestește viața, revine în prezent și face câteva reflecții despre condiția omului în exil. Unele sînt fine și arată un prozator cultivat, altele sînt cunoscute, întilnite în mai toate cărțile de această natură. Femeia nu-și găsește locul și își caută identitatea cu sentimentul că trăiește între două sisteme și între două culturi fără a fi mulțumită. Un sentiment pe care îl aflăm și în romanele și eseurile lui Petru Dumitriu. În stilul și cu posibilitățile ei epice, Monica Săvulescu vorbește despre această ruptură teribilă și dovedește, după Malraux, că esențială pentru omul de la sfîrșitul acestui secol este **fraternitatea**: „contrariul umilirii și al morții nu este libertatea, ci fraternitatea”. Frază celebră. Eroina din **Tată, sintem lunatici** o verifică prin propria existență. Fiica unui medic, ea trece prin epoca stalinistă și post-stalinistă, cunoaște frica, delațiunea, asistă la scene de represiune și, cînd nu mai poate, fuge. Roman politic, deci, roman **à thèse**, despre obsedantul deceniu și, prin câteva aspecte, despre deceniile paranoice. Unele amănunte arată bună intuiție epică. Un tînrar filozof, Vasari, este eliminat din facultate și, în cele din urmă, asasinat pentru că ține un jurnal în care pune chestiuni incomode cum ar fi, de pildă, întrebarea: „unde duce autocrația fără virtute?”.

Un regizor este îndepărtat pentru că un funcționar cultural descoperă nu știu ce aluzie în spectacolul creat după o operă clasică. Fără să vrei te gîndești la **Revizorul** lui Pintilie. Sînt și alte fapte care au o adresă cit de cit precisă în realitatea postbelică. Lupta unui scriitor, de pildă, cu cenzura. Sau manifestările lașității colective cînd individul devine indezirabil. Dar nu acestea sînt interesante epic în romanul Monicăi Săvulescu. Interesante, cu adevărat, sînt notațiile despre viața unui intelectual anxios în exil, neputința lui de a se smulge de o istorie și de a scăpa de „Estul din noi”. Ceea ce a fost aici mai știm, ceea ce se întîmplă cu un individ care își caută salvarea în alt sistem și în altă cultură, știm mai puțin, și aproape în exclusivitate din eseurile politice și din memorii, nu din operele de ficțiune. Există în narațiunea Monicăi Săvulescu un posibil roman cu această temă: abia schițat, aici, abia desenat prin câteva imagini. Bună, reușită ca proză de observație, este secvența femeilor emigrante din „Insula Canalelor” care, în preajma suferinței, se organizează într-un fel de comunitate a fraternității. Ar putea fi, aici, începutul unui alt roman, cu mult mai interesant, pentru noi, cititorii din România, decît romanul politic sau romanul cu teză.

Rădăcinile pămîntului

AM PRIMIT din Olanda un mic roman (145 pagini) *) care, din punct de vedere stilistic, stă între confesiune și ceea ce se cheamă **roman à thèse**. Formula din urmă circulă la noi și în toată lumea însoțită de o conotație mai degrabă negativă. Romanul cu teză care pune ideologia și morala înaintea ficțiunii sau, altfel zis, romanul se folosește de ficțiune pentru a impune o doctrină de ordin politic, moral sau religios. De cele mai multe ori inițiativele de acest fel sînt tot atîtea eșecuri. Literatura română poate oferi, în ultimele patru-cinci decenii, numeroase exemple de cărți proaste cu teză. Dar nu este o regulă, dovedește relativ recent o cercetătoare, Susan Rubin Suleiman (**Le roman à thèse ou l'autorité fictive**, P.U.F., 1983), ca un roman cu o idee programată, explicită, să fie ratat ca operă de ficțiune. De la Zola la Malraux, Mauriac și Sartre, romanul francez este, în bună parte, un **roman te-zist**, un roman demonstrativ, o artă, în fine, a **persuasiunii intelectuale**. Genul ca atare are mulți adversari și foarte puțini partizani. Pot fi citați, printre cei din urmă, Maurice Barrès, Paul Nizan și, cine s-ar aștepta?, Roland Barthes. Poziția lui Barthes nu-i totuși foarte clară. „Pentru ce — în-treabă el — sintem așa de greoi, atît de ezitanți în a mobiliza povestirea, imaginea? Nu ne dăm, oare, seama că operele de ficțiune, oricît de mediocre ar fi din punct de vedere artistic, sînt acelea care pun mai bine în mișcare sentimentul politic?”. Ne dăm seama, dar efectul este de multe ori negativ. Cititorul devine suspicios cînd observă că autorul ține cu tot dinadinsul să-i dea mură-n gură o idee și să-i influențeze sentimentul politic sau moral. Romancierul englez Iris Murdoch reproșează romanelor lui Sartre „dorința anxioasă de a convinge” și crede, pe bună dreptate de altfel, că asta face să scadă interesul epic al cititorului. Dar dacă există într-o operă de ficțiune și dorința expresă de a convinge și o putere de reprezentare originală a ideilor? Cum judecăm, în acest caz, ro-

* Monica Săvulescu-Voudouris, **Tată, sintem lunatici**, Editura Victor Frunză, Aarhus, Danemarca, 1989.

LIMBA ROMÂNĂ

Coarneș

ODINIOARĂ încă viu, sufixul -eș a produs câteva adjective bine cunoscute și folosite adesea, cum sînt **gureș**, **leneș**, **oacheș**, **trupeș**. În ciuda caracterului lor uzual, fiecare prezintă interes dintr-un anume punct de vedere. **Gureș**, „vorbăreț”, „guraliv”, de exemplu, nu selectează și nu reține, din pletora de înțelesuri a cuvîntului său de bază (**gură**), decît pe acela de „organ al vorbirii”. **Leneș**, derivat din **lene**, se înrudește și cu adverbul **alene**, care este scutit însă de orice tentă peiorativă. Eminescu: „Te urmărește săptămîni / Un pas făcut **alene**, / O dulce stringere de mini, / Un tremurat de gene”. Cum granița dintre adverb și adjective se trece, la noi, fără vămă, **alene** se convertește, la Odobescu, într-un grațios adjectiv: „În răpaosul nopții se auzea numai clătirea undelor ce se izbea încetîșor de mal și susurul **alene** al vîntulețului de vară” (**Doamna Chiajna**). Printr-un proces semantic vrednic de toată atenția, **oacheș**, derivat din **ochi**, ajunge epitet... cromatic, semnificînd „cu păr și ochi negri”, apoi „brunet”, în fine, „cu pielea (feței) de culoare închisă”. Sadoveanu: „Și în ochii mari ai feței, umbriți de sprîncene lungi, pe fața ei **oacheșă**, tremura ca un farmec de durere ori de iubire” (**Cel mai tare**, în volumul **La noi în Vițoara**). Iar **trupeș**, „bine clădit la trup” luncă lesne spre sinonimia cu „voinic”, „robust”, devenind apt să-l caracterizeze pe eroii homerici. **Iliada**, în tălmăcirea lui George Murnu: „Stau de l-adăst pe **trupeșul** Asi și n-o iau la fugă” (Editura Univers, 1985, p. 274). Nu e de omis amănuntul — interesant mai ales din perspectiva

psiholingvistică a menajării susceptibilităților — că **trupeș** poate funcționa ca eufemism pentru... „gras, corpulent, obez”. Camil Petrescu, **Ultima noapte**...: „Și cum se cunoaște că a îmbătrînit. Nu simte că, așa [...] **trupeș** cum a devenit, nu mai prin anumite grații”.

Nu am luat în discuție alți termeni uzuali — precum **chipeș** și **vameș**, în structura cărora sufixul -eș ar fi analizabil — deoarece, potrivit dicționarului noastre, derivarea lor nu s-a săvîrșit în română, din **chip** și **vamă**, ci în maghiară, de unde au fost împrumutați „de-a gata”.

Pe lingă cele șase cuvinte înșirate pînă acum — toate bucurîndu-se de o largă răspîndire — există un număr considerabil de adjective obținute cu același sufix -eș care nu depășesc, în timp, „zilele de-aur a scripturilor române” sau, dacă le depășesc, atunci întrebuintarea lor se mărginește, în spațiu, la teritoriul îngust al graiurilor, cu tendința, manifestată doar de unele din ele, de a se strecura în limba populară. Dintre acestea am de gînd să mă opresc, deocamdată, la **coarneș**, „cu coarne mari, puternice și frumoase”, **extras din corn** cu pluralul **coarne**. Procedează astfel însuflețit de convingerea că, măcar la răstimpuri, e bine să (re)aducem sub ochii, în urechile și mai ales în conștiința obștii românești de astăzi pitoreștile voroave ale vechimii, podoabe (nu... zorzoane) ale graiului minoritic din veacul de demult. Adjectivul-epitet **coarneș** se ivește în **Psalmii** tălmăciți și stihuiți de Dosoftei cu peste trei secole în urmă: „Daruri împărații ție să-ț aducă, / De frică să-ț albă și hiara de luncă. / **Taurii**

cei coarneș să să spămîntează” (**Psaltirea în versuri**, Iași, 1974, p. 453). Se rînduiesc în același șirag, alături de **coarneș**, o seamă de adjective cu totul ieșite din uz sau foarte rar folosite, pe care, datorită virtuții lor evocative, limbajul poetic nu a pregetat să și le adauge: **cînșteș**, „frumos, arătos, chipeș”; „cînștit, prețuit, respectat” (din **cînște**); „antonimul” **ne-cînșteș** (din **ne-** și **cînșteș**) are valoare strict activă: „care nu cînștește, nu respectă”; **ireverențios**; **culpeș**, „vinovat, culpabil” (din neologismul **culpa**!); **moaleș**, „molu” (din **moale**), **pulpeș**, „cu pulpe vinjoase” (din **pulpă**), **rares**, „cu barba rară, spinatic” (din **rar**), **sameș**, „cel care dă seama adunării birurilor” (în Evul Mediu), **trunchieș**, „puternic, viguros” (din **trunchi**), **țapeș**, „care înțeapă înțepător” (din **țepă**, cu varianta **țapă**), **ținteș**, „care țintește bine” (din **țintă**), **valmeș**, „de-a valma” (din **valmă**), **vinteș**, „lute ca vîntul” (din **vînt**), **vulpeș**, „viclean ca vulpea” (din **vulpe**). **Rares** și **ținteș**, dar și **Drumeș**, **Peneș**, **Talpeș**, **Tepeș** — derivate din **drum**, **pană** (cu pluralul **pene**), **țalpă**, **țepă** — au ajuns porecle iar apoi nume de persoane. Nu poate fi uitat **Bardeș** (din **bardă**), „cel cu adăpost / Prin munți silhui”, care, alături de **ținteș**, „cel cu trînic roș” sosesc ca oaspeți la **Nunta Zamfirei**. Sunetul poetic al multora dintre derivatele cu -eș înmănunchiate aici nu poate scăpa iubitorilor poeziei. Citeva au fost valorificate de V. Voiculescu și e păcat că versurile marelui poet buzoian, în care se ivesc asemenea formații, nu sînt prinse în dicționarele noastre, mă refer, în primul rînd, la cel academic. Citez din volumele **Poezii**, I—II, EPL, 1968: „Perechi se adună impurele soiuri, / Din **culpeșul** șarpe smintite altoiuri, / Spurcînd miezul nopții cu-a lor liturgică” (II 199); „Copacii toți stau smîrni, căci noi li-eram stăpîni. / Pe **pulpeșele** **trunchiuri** cu vine încordate / Urcu cruciș nojițe de iederi innodate” (I 250); „Mi-e

silă de capcana diafană: / Dulci brațe albe, suflî în suvițe, / Vreau **trunchieș** iubire pămînteană / Trîntită pe-un plocad de romanici” (II 182); „Ochi codăți de dor / Duși la minăstiri / Țes din gene dor / **Vulpeș** **priviri**” (II 183). **Vulpeș** pare a fi o creație personală a poetului, în timp ce **trunchieș**, atestat ca regionalism (v. DLR, s.v.), nu se bucură de o tradiție literară. În schimb **culpeș**, sunînd destul de neaș, față de... **culpabil**, fusese întrebuintat de Odobescu, tocmai pentru valoarea lui evocativă, în **Doamna Chiajna**: „— Maică Precurată! [...] am fost **culpeș** ție, m-ai osîndit după mulțimea vinilor mele!”. **Valmeș** rămîne, de obicei, adverb, iar George Murnu, ispitit de sunetul ruginit al derivatului, îl introduce în tălmăcirea **Iliadei** ca sinonim pentru **de-a valma**. În fragmentul următor, printr-o iscusită repetiție etimologică, **valmeș** al-ternează cu **valmă**, „vălmășag”, cei doi termeni alcătuind „chemarul” hexametrului: „**Valmeș** fugiră troienii cu soții de arme, și-n **valmă** / Douăsprezece vieți pieriră-ntr-o roate și sulii” (Editura Univers, 1985, p. 403). O singură dată, în aceeași traducere, **valmeș** are valoare adjectivală: „Iar **Achile** / Dornic era să dea piept în **valmeș** gloată cu Hector” (ib., p. 432).

Mă întorc, încheind, la **coarneș**, care a stîrnit dezvoltarea aceasta, cu precizarea că, printr-o simplă substituție de sufixe, el beneficiază, în limba veche și populară, de un sinonim la fel de pitoresc și expresiv, **cornaci**, și el agreat de George Murnu: „haita de ciîni și oamenii cei de la țară / Hăituiu cerbul **cornaci** ori capra sălbatică-n munte” (**Iliada**, ed. cit., p. 334).

Această ipostază a sinonimiei, ilustrată la nivelul sufixelor (-eș / -aci), confirmă și ea, în chipul cel mai convingător, exuberanța sistemului derivativ al românei.

G. I. Tohăneanu

De-a v-ați ascuns

S EMNALAM la sfârșitul antologiei intitulată **Carusel**, pe care Maria Banuș a publicat-o anul trecut în **Biblioteca pentru toți** a Editurii Minerva, un sumar ciclu de poezii inedite, și care mi se păreau că string, ca într-un focar, motivele recurente ale liricii poetei de la **Tocmai ieșeam din arenă** încoace. Acelor sapte inedite li se adaugă acum alte patruzeci și cinci, alcătuiind o altă **Fiesta** de la Cartea Românească. Remarcăm, de asemenea, în lirica Mariei Banuș din ultimul sfert de secol, un amestec de elegiac și de burlesc. În **Fiesta**, elementele acestora componente par a se separa (pe cât este cu putință): în primul ciclu (**Zăpada mieilor**) eu-prinde elegii, confesiuni, viziuni și, în genere, lirică „serioasă”; al doilea (**Scherzando**) cuprinde, după cum arată și titlul, glume poetice, unele foarte ingenioase, reconstruind din materiale supraréaliste, dadaiste sau absurde o atmosferă densă lirică (**Zi stranie, Jubilație**). Desigur, când te aștepti mai puțin, elegia, la rîndul ei, alunecă în ludic sau comic iar gluma își dezvăluie o latură tragică.

Poate că este ușor exagerat, însă prezintă avantajul lapidarității, să spun că poezia Mariei Banuș, de la **Tara fetelor** la **Fiesta**, se înscrie între o erotică ardentă de felul celei a Elsei Lasker Schüller și un vizionarism elegiac de felul celui din postumele lui Trakl. Fără a tăgădui poetei noastre originalitatea, care este incontestabilă, o astfel de formulă indică bine lungimea arcului de cerc pe care ea s-a mișcat, cu începere din 1937, când era abia o adolescentă, și pînă astăzi. Trakliene, poeziile recente sînt în sensul conciziei și intensității viziunii. Radiografiind realul și sesizîndu-i esența, ele nu devin scheletice, uscate. Păstrează din contra, ceva din amintirea culorilor și miresmelor lumii. Poeta însăși o spune, aproape programatic, în **Tresărire**:

După ce-a fost cules,
pomul stă singur,
în aerul rece.
Fibrele lui gînditoare
își amintesc
merele galbene roșii.
Lemnul ațos se-nfioară
de nălucirile sevei,
de carnea dulce-a Sînzienelor.

Toamna este, cum s-ar fi putut altfel, anotimpul predilect, o toamnă morală, în care toate ecourile verii răsună (**Toamnă**):

Culori de miere
picură,
le-aud,
culori de gutui, de castană.

Maria Banuș, **Fiesta**, Cartea Românească, 1990.

Un nobil dans în aer,
o pavană,

Pe caldarim,
castanele pocnesc
sub roțile mașinii.

Ecouri de oase zdrobite,
de sînge brun,

Să port în aer
dansul culorilor,
chivotul viu
să nu-l dărim,
îmi spun,

Io, cîtor de umbre.

La un capăt, aceste elegii se întindecă aproape cu totul și cad într-o monotonie bacoviană (umbra lui Bacovia traversează tot mai des imaginația poetei), în care un nevăzut metronom bate implacabil secunde. La celălalt capăt, o anumită volubilitate lexicală, o sevă de natură folclorică ne fac să ne gîndim la acele tirzii versuri argheziene, care ne-au impresionat pe toți, acum treizeci de ani, când au izbucnit din trunchiul ce ni se părea aproape uscat al liricii octogenarului poet asemenea unor lăstari verzi și cruzi. Îi izbuteste Mariei Banuș o sinteză interesantă între aceste modalități stilistice foarte diferite. Iată **O umbră** (o citez a nu știu cîta oară), în care „telegraficul”, dar și osciile, moina, ceața, felinarele sînt bacoviene, însă „golul mare” final vine din depozitul de expresii al celui mai bătrîn Argezi: „Ca vata din oscicii / o ceață, / felinare, / și umbra ta, Bacovia, / sub stresini / se prelinge / un geamăt, / golul mare”. În schimb, în **Șoaptă**, arghezianismul regresivului pe scară biologică primește o notă „feminină”:

Motiv sferic

„Tată tăticle, / nu mă da nimicului. // Ce e mila, ce e dorul, / n-are știre pe-țitorul. // Dac-a fost să mă-nfirip, / întru duh și întru chip. // mai îngăduie-mă — vreașc, / mladă dulce să mă nasc. // Lasă-mă, ca Miriam, / pruncul timp la piept să-l am. // Sinul cînd o fi să-i scape, / s-adorm, dusă-n somn de ape, // să mă-ntorc la tine, tată / cuib căzuț din altădată”. Motivul timpului-prunc de aici se regăsește într-una din cele mai extraordinare elegii pe care le-a scris Maria Banuș și anume aceea intitulată **Neașteptatul**. Este, în ea, un miracol grotesc, vestit de un inger cu aripi mototolite și mucede, o bunăvestire neliniștitoare și intrucitva înspăimîntătoare:

Ce vrea să zică ingerul meu de o paloare suspectă ?
De emoție, bilbue tandru,
Îmi suflă-n ureche : totuși.
Îmi arată un ghem de raze confuz,
la mine în poală.

Uluită, îngin :
totuși...

Cine ar fi crezut
că din lacrimi, bătrîne ca Sara
o să se nască un prunc,
un boț de lumină ?

Zice ingerul : nu-ți fie silă
de membranele astea mototolite,
prinse de umerii mei.
Așa cum le vezi, moi, putregăite,
sunt aripi.

O CAPODOPERA este și **Ciine de credință**, construită pe un subtil joc intertextual cu „haina de lînă” a „femeii bătrîne” din **Miorița**. „Cui să te las, / haină credincioasă, / haină calduroasă, / haină

de lînă, / din vremea bătrînă”, se întreabă poeta, mîngîindu-i lafele, mițele, și trăgînd-o de urechile lungi, „adică de mineci”, ca pe un cîine credincios, inseparabil. Plînsul hainei este alinat astfel : „Las aici diată / să fii îmbrăcată, / cînd o fi să mor, / în palton ușor. / Acolo-n cuptor, / Să te răsucești, / să te risipești, / fir de merinos, / în iute miros, / de iarbă, de lînă / de seu de la stîină, / cum amiroseai, / arzînd sub chibrit, / încet, sfîrșit, / cînd te alegeam / dintre stoffe-o mie, / la o prăvălie, / pe prag de Lipsani / cufundat sub ani, / cînd în gînd ardeam / că mă și vedeam / cum intru în casă, / în haina mișoasă / și o lepăd iute, / el să mă sărute, / să stăm amîndoi, / drepti, lipiți și goi / și întunecoși / ca doi chiparoși”. Caracteristică poetei este, din nou, intensitatea erotică a amintirii, care-și combină parfumul cu acela de cenușă. Finalul este, ca și acela din balada populară, o transfigurare a plînsului și a morții, după leit-motivul invocării hainei credincioase, în aceeași vie amintire a iubirii și tinereții :

Haină de lînă
din vremea bătrînă
haină de-o viață,
pe noi și pe ceață,
haină lepădată
și iar îmbrăcată,
haină de credință
și de neîntîia...
Mac străluminat,
pe trupul secăt,
de veac buboșat,
de flăcări umflat,
tu să arzi frumos,
fir de merinos,
să-mi tremuri făclii
din anii cei vii.

Unde mi se pare a reuși Maria Banuș, din ce în ce mai bine, este în acest sărbătorec al friabilității, al inconsistenței și, în definitiv, al morții, care devine un spectacol înalt-luminat de tristețe, dar un spectacol, o joacă amară, dar o joacă. Instinctul ludic n-a lipsit niciodată din versurile poetei (ciclul **Scherzando** stă, și în **Fiesta**, mărturie), dar el este valorificat acum într-o materie contrastantă. Poezia Mariei Banuș a devenit, în sensul arghezian, un joc de-a v-ați ascuns, emoționant și tulburător.

PREPELEAC DOI

Și auzind ei de leafă...

PUTERILE coloniale subjugind teritorii nedezvoltate, măcar au construit în ele cu timpul școli, spitale, șosele, fabrici. Un african, student, se arăta mîndru că învățase limba lui Shakespear și că astfel intra direct în circuitul universal al culturii.

Sigur, nu vom face noi acum apologia colonialismului. Religia, iarăși, Catolicismul mai cu seamă. El a disciplinat sufletele oamenilor lipsiți de șansa istorică, propunîndu-le o etică, o morală care i-a introdus repede în civilizație. Colonialismul comercial și economic (jefuind, bineînțeles) a deschis totuși o perspectivă. Popoarele dominate de albi, în special, au deprins cu vremea obiceiurile stăpînitorilor, și-au însușit, prin școli și universități, valorile lor, au înțeles ce este libertatea, ce este democrația, și mai ales în a doua parte a veacului în curs, au dat și dau destulă bătaie de cap foștilor cuceritori. Cînsimul colonialist, bazat doar pe profit, pe interesul comercial și economic, — lăsînd însă liber orizontul „oprimaților”, prin învățămînt și cunoaștere, — a permis totuși o evoluție pozitivă a „indigenilor”. Uitați-vă la O.N.U., priviți la UNESCO ! În schimb, în schimb... Și acesta este paradoxul. Sau lecția pe care „secolul sîrmei ghimpate”, secolul douăzeci, o dă lumii spre finele său, zbuciumat : ideologiile totalitare, agîtînd ideea eliberării naționale și a bunăstării și justiției sociale, speculînd ura și resentimentele, n-au deschis, în „colonii”,

nici școli, nici spitale, n-au tăiat șosele — decît poate strategice —, oferînd populațiilor DOAR ARMAMENTUL. Și, cel mult, broșuri, în loc de cărți. Și cînd s-au ridicat ele și au tras, instaurînd puterea lor rezumată la violență — s-a văzut ! Falimentul sosi numaidecît, iar mina, rugătoare, încă mai mirosînd a praf de pușcă, s-a întors din nou spre capitalism. Paradox ?... În politică nu există paradoxuri. Există doar iluzii sau erori. Visul social cere lucru și inteligență productivă.

● SĂ VEDEȚI ce „pătrîră” în preajma luptei de la Stănilești și moldovenii noștri... Cu Șeremet (de unde numele aeroportului) venise în Moldova „și un ministru al împăratului”. Simion Sava Rogojinski, negustor de anvergură, poliglot, omul de încredere al lui Petru cel mare. (O, dacă după 1945, în loc de procurorul Andrei Ianuarevici Vișinski, ar fi venit la București acest mare om de afaceri din stirpea legendarilor neguțatori ruși ai Marelui Rusii, acest Rogojinski...) Ce face el spre a întări alianța cu Dimitrie Cantemir, în vederea luptei comune apropiate ? Îi dă mai întîi bani, mulți bani. Să organizeze oastea. 100 de punji. Și dacă îi mai trebuie, îi mai dă, nicevo, nicevo... Polcovnicul va primi cîte o sută de ruble. Rocmistru, 30. Stegarul, 10. Trupeții, 5. Așa, ca bani de cheltuielă, pe urmă mai vedem noi, are împărăția de unde. Încă alte cîteva zeci de punji, să se cumpere vite pentru oa-

te, nu luăm cu japea, plătim, patru lei vîta, oamenii să fie toți mulțumiți.

Cred că acest Rogojin a învîtat și că activează din plin printre cei mai deștinici practicieni ruși de azi, încercînd să repare efectele economiei metafizice a lui Cicikov...

Consilierul lui Petru cel mare prezintă și „cărțile împărătești” prin care toată boierimea, cu slujitori cu tot, era invitată să vie la oaste cu plată. Nici un crez, nici o ideologie. Plătim, domnule ! Moldova se deșteaptă, se înviează... Și auzind de leafă, nu numai slujitorii să scrie, ce și cîștobarii, eroitorii, blănarii, erimarii. Slugile boierilor lăsa pre boierii săi și alerga de să scrie la steaguri. Oaste de strînsură, din tirgu, mai multe fără arme. Să facură pînă la 17 poleovnici și 170 rocmistri cu steaguri în cincisprezece dzile...

● SĂ PRESUPUNEM că, după război, în locul ideologiei, am fi fost lăsați așa, proști, de capul nostru practic. Să nu fi primit nici un ajutor ; să ne fi fost doar cruțate resursele naționale, după ce ne-am fi achitat de datorile de război, firește, care și ele... Să presupunem că Rogojinski, în vizită la București, ar fi calculat bine consecințele, negustorește, zicînd, cu spiritul său întreprinzător și cu luciditatea sa rece, întînsă cît Siberia, cu aur, diamante, cu păduri și cu blănuri cu tot : dacă nu dai, nu vei lua niciodată nimic. Sau, cine nu ia (cu sila) poate primi oricînd iubirea, ce pare a nu costa nimic, și totuși !... Ceva de acest fel. Sau : să nu ne furăm singuri căciula... Totdeauna ge-

nerozitatea a însemnat forță, forță adevărată. A sufletului și inteligenței. A interesului real și de lungă durată. Aceasta era concepția, rentabilă, a „menstrului” ca și a împăratului său deschizător de istorie, și pe care Gorbaciov îl continuă, încearcă să-l continue.

● PETRU CEL MARE sosește la Iași. A venit cu împărăteasa, strasnica lui nevastă. Dimitrie Cantemir îi oferă o masă frumoasă la curtea domnească. Iar cînd au fost să sîdă împăratul la masă, n-au vrut să sîdă în capul mesei, ce-au sîdut în scaon lîngă masă, iar în capul mesei au pus pe Dumitrașco-vodă și după dînsul pe Galoslin Gavril Ivanovici, apoi pre alți ghenerari mai gîos, anume Dolhoruchi cel milloci, Mihail Galicen cel mic, Sava Rogojenschi (amicul nostru)...

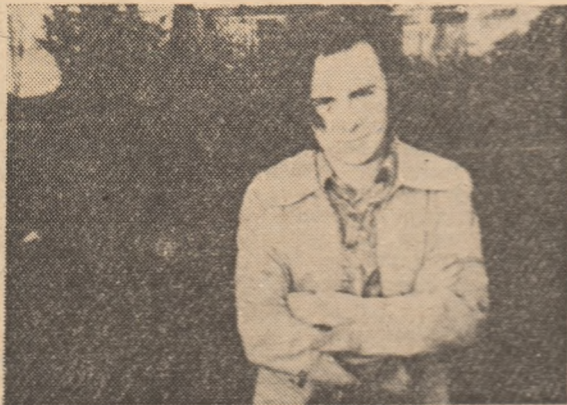
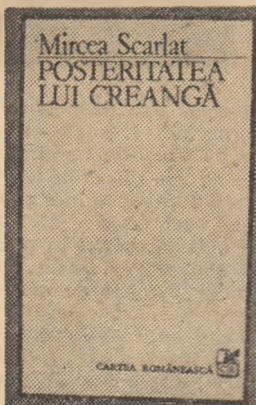
Alt semn al forței adevărate : politetea, modestia. Să ospăta și să veselească pre frumos cu vin de Cotnă și lăuda vinul foarte. Și încă mai bine le plăce vinul cel cu pelin, și mult să mira cum spre partea lor nu să face vin cu pelin așe bun...

Cum arăta împăratul ? Neculce îi face pe loc portretul. Unul dintre cele mai vii din proza română :

„Era om mare, mai înalt mai decît toți oamenii, iar nu gros, rîtînd la față și can smad, oacheș și can arunca citeodată din cap, fluturînd. Și nu cu mîrire și fală, ca alți monarhi, ce umbla fîecum, prost la haîne, și numai cu doavă, trei slugi, de-i era de grija trebilor. Și umbla pre gîos, fără alaiu, ca un om prost.

Constantin Țoiu

O biografie a operei lui Creangă

PARCĂ ignorând faptul că autorul ei nu mai este, opera critică a lui Mircea Scarlat continuă să-și sporească dimensiunile. În cei trei ani cîți se vor împlini, în decembrie, de la moartea criticului, scrierilor sale anume, nu puține, li s-au adăugat numeroase altele apărute postum: studii, prefețe, o antologie, îngrijită și comentată, a poezilor simboliste, iar acum două cărți ieșite de sub tipar aproape odată: această lucrare despre posteritatea lui Creangă și volumul IV, din nefericire neterminat, al impunătoarei *Istorie a poeziei românești*. Secerat de boală la 36 de ani, acest critic al noii generații a desfășurat, în scurtul răstimp de care a putut dispune, o prodigioasă, impresionantă activitate. Și mai trebuie notat că abundența s-a asociat la el, caz mai rar, cu spiritul de rigoare. Nu e pletoric, cum sînt de obicei cei care scriu mult și cu ușurință, ci concentrat, nedigresiv, axat totdeauna cu strictețe pe ideile directe ale demersului critic.

DIN postfața lui Nicolae Manolescu aflăm că *Posteritatea lui Creangă* Mircea Scarlat a scris-o în 1975, fiind astfel prima lui carte pe care însă, nu se știe din ce motive, nu a publicat-o. A debutat ea totuși în anul următor cu *Introducere în opera lui Miron Costin*.

Dar *Posteritatea lui Creangă* ar fi fost un debut „cel puțin la fel de concludent”, consideră Nicolae Manolescu, și se întreabă ce a determinat refuzul autorului față de ea. Presupunem că aceasta venia din faptul că nu era o carte despre literatură ci despre critica literaturii, o carte de critica criticii („așa zicînd de al treilea grad”). Probabil că așa stau lucrurile, fiindcă Mircea Scarlat însuși, în *Introducere*, pomeneste de rezerve de această natură cu care lucrarea sa ar fi

Mircea Scarlat, *Posteritatea lui Creangă*, cu o postfață de Nicolae Manolescu, Editura Cartea Românească, 1990.

fost intimpinată (de către cine?), cărora le aduce totuși răspunsul că asemenea cercetări sînt necesare într-o cultură. „Utilitatea lucrării de față, scrie el, a fost pusă sub semnul întrebării: n-am renunțat totuși la această temă, din convingerea că, atunci cînd e făcută cu onestitate, metacritica este nu numai justificabilă, ci și necesară”.

Găsim elemente de apropiere, în privința concepției, a metodei, între *Posteritatea lui Creangă* și o lucrare a lui Dinu Pillat, *Dostoevski în conștiința literară românească*, și aceea o retrospectivă critică a receptării unui scriitor. (Curioasă, pînă la a fi tulburătoare, este întimplarea că și cartea lui Dinu Pillat, cam de aceeași dimensiuni, la care el a scris pînă către sfîrșitul aceluiași an, 1975, este tot o apariție postumă, și ea prevăzută cu o postfață, de Al. Paleologu).

În *Introducere* Mircea Scarlat își mai avertizează cititorul că și-a intitulat cartea „Posteritatea lui Creangă” și nu „Creangă în critica literară”, cum intenționase inițial, pentru că s-a văzut obligat, pe parcurs, să ia în discuție nu doar aspectele ecoului în critică al literaturii lui Creangă dar și alte forme ale receptării scriitorului: editori, traduceri, măturii ale contemporanilor despre omul Creangă, despre climatul epocii lui, din a căror fructificare a putut compune ceea ce el numește „o biografie a operei humulesteanului”. Biografia începe, firesc, cu momentul Junimii, gruparea care îl impune repede atenției publice pe Ion Creangă, fie și numai prin simplul fapt că îl publică în „Convorbiri literare”. De altfel, observă Scarlat, „asistăm la impunerea paradoxală a unui scriitor căruia nu i s-au dedicat, încă, studii critice”. Faptul cel mai semnificativ, în această privință, este legat de comportarea lui Maiorescu: el nu a scris nici un rînd despre Creangă dar a „contribuit decisiv” la impunerea lui doar citîndu-l în diferite contexte (de 11 ori, cum a numărat Mircea Scarlat). E într-adevăr o perfor-

manță rară, pe care nu știu dacă a scizat-o cineva pînă acum. „Deși are conștiința valorii lui criticul nu-l analizează, ci doar îl citează; și totuși reușește să-l impună! Faptul e aproape miraculos: criticul a contribuit decisiv la impunerea lui doar citîndu-l, în articolele publicate, de 11 ori! E un caz unic în Istoria literaturii române și merită studiat cu toată atenția”. Ceea ce și face Mircea Scarlat în paginile consacrate receptării lui Creangă de mediul junimist, numind (după N. Manolescu) *critică latentă* modului maiorescian de a se manifesta privitor la Creangă. Ideea acestui capitol, subliniată și de N. Manolescu în postfață, este că la Junimea Creangă fusese un scriitor așteptat, tipologic vorbind, corespunzător intru totul vederilor junimiste care acordau o mare importanță specificității, exprimării spiritului național autentic. În acest sens Eminescu va fi acela care va da, în 1880, prima caracterizare sintetică a originalității lui Creangă, în care vede o întrupare a specificului național. „În vremea din urmă s-au lăsat un sir întreg de scriitori cu totul naționali. Goethe zicea că partea cea mai bună a unei literaturi e cea intraducibilă, și avea cuvînt. Cel mai original dintre ei, pînă-acum, e povestitorul Ion Creangă, ale cărui basme, traducîndu-se, ar pierde tot farmecul și mai cu seamă tot hazul lor”.

TRECÎND mai departe Mircea Scarlat distinge, în principal, două linii ale receptării lui Creangă, revendicat, pe una din ele, de filologi, lingviști, folcloriști, iar pe alta de conștiințele critice interesate să perceapă valoarea estetică. Pe această a doua linie, după momentul Junimii, se înscriu, cu ezitări, Iorga și Ibrăileanu și foarte ferm un B. Fundoianu (acesta îl apropia îndrăzneț, pe Creangă, de Mallarmé și socotea că, spre binele artistului desăvîșit, Creangă ar trebui scos din manualele de școală care-l falsifică și coboară imaginea); la fel un Pompiliu Constantinescu, și, desigur, ca moment decisiv al „abordării estetice”, G. Călinescu. Relevînd contribuția excepțională a acestuia la înțelegerea adecvată a lui Creangă, Mircea Scarlat consideră totuși că G. Călinescu greșese absolutizînd „natura exponențială” a scriitorului, formulată de altfel, iniția oară, de junimiști, pentru că aceasta ar conduce, în ultimă consecință logică, la anularea unicității lui Ion Creangă: „Creangă e mai mult decît exponent; sau, posibil de dovedit, are o natură exponențială dublă. Orice reducere la un numitor comun îi e defavorabilă Artistului și, deci, lui Creangă. Înainte de a reprezenta pe alții, scriitorul se reprezintă pe sine. Iar el, fiind sinteza unor influențe diferite (de la moș Fotea pînă la Poetul națiunii), e un exponent de tip special, opus anonimului. Demonstrația călinesciană e subredă sub acest aspect”. („Ion Creangă este, de fapt, un anonim” era propoziția, de o „re-

torică plăcută”, cu care se încheia cartea lui G. Călinescu). Prea repede trece totuși Mircea Scarlat peste studiile consacrate lui Creangă, înainte de apariția cărții lui Călinescu, de Pompiliu Constantinescu (consemnate în succiniul capitol „Cercetări ocazionale”), ca și peste acelea ale lui Tudor Vianu, din *Artă prozatorilor români* și din *Istoria literaturii române moderne*, atît de productive în sugestii de analiză stilistică. Cei care au întreprins ulterior astfel de analize asupra prozei lui Creangă nu au putut evita să se raporteze la ele.

În capitolul *Creangă azi. Perspective* se fac trimiteri la ceea ce autorului i se pare semnificativ în exegeza post-călinesciană consacrată lui Creangă, remarcînd deosebi studiile lui George Munteanu și Savin Bratu, cu unele reticente față de ale ultimului, mai ales față de inițiativele acestuia în direcția aplicării grilei structuraliste. Firește, Mircea Scarlat, dacă și-ar fi revăzut această lucrare încheiată în 1975, ar fi înregistrat în capitolul consacrat contribuțiilor post-călinesciene și alte lucrări de referință, cum ar fi cartea lui Ioan Holban (*Ion Creangă. Spațiul Memoriei*, 1984) sau a lui Valeriu Cristea (*Despre Creangă*, 1989), ca și insolita interpretare a spațiului mitic datorată lui Văile Lovinescu (și această tot postum publicată).

Aparent Mircea Scarlat realizează o inventariere de opinii și o sistematizare. Citează masiv și comentează adeseori lapidar, enunțativ. Dar spiritul critic este peste tot prezent, orientat într-o direcție precisă: înnoirea viziunii despre Creangă prin luarea unei distanțe față de teză călinesciană a naturii exponențiale. Nu o consideră falsă ci restrictivă.

Autorul anunțase în *Introducere* că nu va face altceva, în fond, decît o retrospectivă a felului cum a fost receptat Creangă în critica românească și, prin extindere, în conștiința literară a secolului care trecuse de la primele comentarii dedicate acestui scriitor. A izbucnit cu mult mai mult decît o expunere doctă, din soiul acelora care impresionează prin bogăția informației dar plictisesc de moarte. Este mereu personal în observații, acut, cultivînd umorul, întepătura ironică. O savuroasă pagină îi este consacrată unui oarecare V. Gheție, un „pedagog revoltat” de faptul că nu i se acordă în mod egal însemnătate scriitorului Creangă și institutorului. („Creangă este un geniu în literatură dar este un geniu și în învățămînt” scriese cu can-doare acesta). Prin ironia abil infiltrată textului și prin aptitudinea de a însuși materia aridă a istoriei literare Mircea Scarlat se înruștește spiritual cu Șerban Cioculescu. Să mai observăm, în prima lui carte, maturitatea criticului, siguranța judecăților și neapăsarea stilistică de modele. Era el însuși de la început.

G. Dimisianu

CARTEA DE PROZĂ

Dogmatismul întors pe dos

IN PERIOADA de deschidere, cuprinsă între deceniile șapte și opt, a apărut o literatură polemică, circumscrișă, paradoxal, evenimentelor politice ale timpului. Fiecare congres al partidului aducea după el o serie nouă de cărți contestatate. Scriitorii erau supuși unui alt fel de înregimentare decît acela „dogmatic”. Greseliile trecutului, incriminate public de presa de partid, treceau în literatură. Temele, publicistice, în fond, intrau pe calea regală în conștiința publică. S-a observat, încă de atunci, că acest „curaj” are acordul puterii. O dată calea deschisă, scriitorul nu s-a mai simțit constrins de evenimente și a început să producă, pe cont propriu, în contratimp cu politicul, texte „contestatate”. Nu este locul aici să facem istoria unei literaturi care a ținut, în ochii omului de pe stradă, locul de ziar. Fenomenul, însă, s-a răspîndit și a produs romane cîțite „cu suflul la gură”. Această literatură, din păcate, a fost viciată de o estetică maniheistă „întoarsă pe dos”. Au apărut tot felul de personaje noi, prohibite pînă la un punct de propagandă comunistă: activistul de partid, muncitorul nemulțumit, directorul retrograd, tinărul reformator, securistul, ba chiar și legionarul.

În romanele lui Buzura omul de pe stradă avea dreptate, cei cinstiți erau oropsiți, ca în viață, nu-i așa?, dar dreptatea nu-i ajuta la nimic. Personajul dramatic era omul cinstit. Peste el se pră-

Apostol Gurău. *Simbure înflorite*, Ed. Porto-Franco, 1990.

buseau zidurile istoriei, el supora toate seisme. Literatura lui Buzura a fost una contestatară, fără discuție, dar estetică ei a fost a „dogmatismului întors pe dos”. Nu ei sînt vinovații, ceilalți sînt vinovații. Literatura nu se scrie cu ei și noi.

Despre Apostol Gurău nu știu decît foarte puține lucruri. Pînă la revoluție a fost un personaj indezirabil în Galați. Prima lui carte îl înscrisă, cu hotărîre, în rîndul scriitorilor incomozi. *Simbure înflorite*, roman apărut nu de mult la editura „Porto-Franco” din Galați, este și ea o carte scrisă de un spirit „rebel”. Trebuie să subliniez de la bun început faptul că în cazul lui Apostol Gurău revolta morală, dublată în planul secund de atitudinea politică, ține de estetică pe care am descris-o la începutul acestui comentariu. Personajele nu au complexitate: de o parte stau activiștii, micii conducători locali, agenții ai răului (numit: comunist), de cealaltă — prin exponenți de toate zilele, și nu prin opozanți politici — oamenii cinstiți. „Angelismul” celor din urmă e figurat în Livia Cotuna, o apariție serafică, străină parcă de cutuma socială. Inadaptată prin excelență, ea își pune capăt zilelor după ce trece prin calvarul unei marginalizări profesionale și al abuzului moral.

Fratele ei, Titus Cotuna, inginer agricol, își permite luxul unor inițiative de liberalism economic. Este și el îndepărtat din funcție — un corp străin intrat într-o mașină birocrată și-un ins cinstit răstăcit într-o lume coruptă. Romanul oglindește, în mic, un sistem social și moral. E scris cu patos și cu o oarecare indurajare, într-o

manieră a realismului liric amintind de Fănuș Neagu, însă fără coerența metaforică a acestuia: „Para de Loess... este provincia uitării, un ținut piriform, un depozit imens de pămînt galben cărunt de vînturile fosile care nu se mai pot răzvrăti”. Romanul conține și drama fetei Filipescu și face din femeia adulteră, Aposto, o figură degradată de mit autohton. Am avut sentimentul că femeia, răstărită cu un bărbat steril și dorinț, cu orice preț, un copil nu iese din tiparul obișnuit al feminismului voluntarist. Cum nici Livia Cotuna, martirizată în roman, nu dobîndeste o aură de sfînt, cu toată insistența autorului, nici Aposto Filipescu ru se împărtășește din aburul mitului. Romanul degajă o anumită energie morală, un simț al „realului” și o forță primară de a ciopli direct în piatră personajul.

ÎN CAZUL lui Apostol Gurău, ca și în cazul lui Ion Lăncrăjan, și acela din urmă tot un artist „primitiv”, comunicarea se face, parcă, împotriva limbajului. Această formă de realism poetizează haotic și, deși ajunge să transmită imaginea unui personaj, o dublează cu un comic involuntar, dacă nu trivial: „Mă la se dovedii o femeie firavă, pipernicită, îmbrăcată într-o rochie scîmpă, auzurie și înutilă, nepotrivită pentru ființa ei extatică, pentru care preț nu avea, se oare, după cum se uita încurcat în jur, decît putregaiul minciunii”. Sau: „Cu automobilul încărcat cu doi saci, unul cu făină de griu, altul de porumb, cu cinci pîini introduse într-o pungă, cu peste și cu Livia alături, bucuroasă ca un prune, Titus și-a

făcut apariția în curtea părinților săi, ca un Mos Crăciun autoflagelă”. Cînd nu sînt comice, imaginile sînt de-a dreptul improprii: „Programul de vizite al familiei Cotuna se încărca, trebuia văzută Aposto și pura ei scoală”. „Pura scoală” este copilul Apostei. Ai impresia, uneori, că autorul nu cunoaște sensul unor cuvinte: „...il uimise bastonul lui, nu era cirja clasică pe care o poartă moșnegii, tatăl său disprețuia un asemenea obiect, ci un baston suplu și ușor ca o bagatelă”, ori cunoscîndu-l, îl folosește strict cantitativ. Cuvîntul nu mai are valoare literară. Transmite mesaje amorse, semnale și nu semne, simple avertizări de sens: „Titus Cotuna avea o agendă de lucru în care-și nota *nodurile gordiene* ale agriculturii ținutului”. Nu-mi dau seama dacă la mijloc este vorba de neînțelegere, de neglijență ori chiar nepricepere: „Se face un cerc eficient în jurul mămăligii”. „Stilul” acesta, dacă-și propune să simplifice transmiterea imaginii, este vecin cu vulgaritatea: „Mariana Golomaz era o fată doldora de iluzii, cam libertină, un vagin aventurier, un fleac uman iscoditor și guraliv”.

În anii '70, cînd se încerca o primă „restaurare” a literaturii, s-a putut vorbi, în cazul lui Ion Lăncrăjan, de „stilul bolovănos”. Stilul acesta nu există. Un scriitor cu „stil bolovănos” este numai pe jumătate artist. Infirmitatea de exprimare duce, în viața de toate zilele, la „handicap”, iar scriitorul care se împotmolește în propriile cuvinte este un „handicapat”. Dacă un om cu grave defecțiuni de vorbire reușește în cele din urmă să-și transmită mesajul, mai simplu spus, să se facă înțeles, un scriitor „handicapat” e ca un mare pianist pus să cînte pe un pian dezacordat.

Val Condurache

Armand Călinescu, memorialist

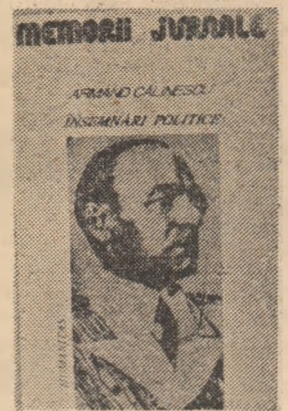
ARMAND CĂLINESCU avea 46 de ani cînd, la 21 septembrie 1939, fiind prim ministru al României, cădea, în plină zi, pe o stradă a Bucureștiului, asasinat de o echipă de legionari (celălat prim ministru asasinat, I. G. Duca, a fost răpus de aceleași forțe politice, în decembrie 1933, noaptea, pe peronul gării Sinaia). Se punea capăt, astfel, unei strălucite cariere a unui om care, în tulburatele decenii interbelice, s-a dedicat exclusiv militantismului politic. Fusesec, încă de la întemeierea Partidului Tărănesc, un adept convins al acestui partid. Era prea linar, atunci, pentru a ocupa poziții de fruntă, mulțumindu-se să-i urmeze, deloc servil, pe conducătorii noului partid: I. Mihalache, dr. N. Lupu, C. Stere, V. Madgearu, Gr. Iunian. Bun tactician, orator prin vocație, cu adevărat fidel ideologiei țărăniste, Armand Călinescu, pitestean de origine, știe să-și creeze un solid fief electoral în județul Argeș. Încă înainte de creare, prin fuziune, a P.N.T. (octombrie 1926), Călinescu izbutește să devină deputat, pe listele Partidului Tărănesc din județul Argeș, la alegerile din aprilie 1926, conduse, cu mare violență, de guvernul Al. Averescu (ministru de Interne, Octavian Goga). Era un mare succes cîștigarea unui mandat de deputat în opoziție, candidatul neavînd decît 33 de ani. De acum încolo, circumscripția lui electorală îl va trimite constant, la orice alegere, în Camera deputaților. Era, de felul său, mic de statură, cu un ochi stîns (acoperit de un monoclu întunecat), tucururi, cu un doctorat în științe economice și politice la Paris, bun avocat și demonstrînd reale însușiri pentru tot ceea ce înseamnă activitate politică. Deși venea de la țărâniști (unde devenise membru al organismului conducător), a știut să păstreze bune raporturi cu ramura naționalilor ardeleni (Iuliu Maniu, Vaida-Voievod, Mihai Popovici), și să mai tempereze elanurile prea intransigente de ambele părți. Prin virsă și atitudine, se simțea alături de colegii de generație: Petre Andrei, M. Ghelmegeanu, Mihai Ralea, Ernest Ene ș.a. Nu urmăreau, împreună, să cucerească puterea în partid ci, mai curînd, să tempereze dihonnia dintre fruntași, mereu învrăjbiți, și gata să se „lucreze” unul pe celălalt. Armand Călinescu ocupa, ca atitudine politică, o poziție de centru-stînga, neagreiînd extremismele, de orice fel. Se remarcase ca o speranță. Deși partidul său ajunsese la putere în noiembrie 1928, va intra în guvern, ca subsecretar de stat, în 1930, mai întîi la Domenii, apoi la Interne din noiembrie 1930 pînă în octombrie 1932. În ultimul guvern național țărănist (octombrie 1932—ianuarie 1933), cel de sub conducerea lui Maniu, își păstrează postul, firește tot la Interne. Internele erau, din totdeauna, un minister cheie pentru orice guvern și Călinescu s-a demonstrat a fi o energie mereu activă, știînd să se descurce prin atîtea arcanе și convulsii. Avea cîteva principii ferme, printre care lovirea extremismelor politice, al celui de stînga (a condus represiunea mișcărilor greviste muncitorești din 1932, de inspirație comunistă) și a mișcării legionare, tot mai agresivă în acel an. Nu s-a dat în lături de la utilizarea întregii game de mijloace folosite de departamentul său: delațiunile informatorilor Siguranței, controlul corespondenței, cenzura presei și ascultarea convorbirilor telefonice. (La 5 ianuarie 1933 nota în jurnalul său: „Verific notele stenografice luate asupra convorbirilor telefonice și stabilesc că Tabacovici îl vestise pe Titulescu”, p. 125). Și, cum se vede, erau ascultate și

posturile telefonice ale unor personalități politice de prim rang, precum Titulescu. P.N.T. se afla într-o aporie fără ieșire. Deși patronase actul restaurației din 8 iunie 1930, foarte repede doi dintre conducătorii partidului, Iuliu Maniu și Ion Mihalache, intraseră în conflict cu regele Carol și camarila sa (dna Elena Lupescu, Puiu Dumitrescu, Gavrilă Marinescu, N. Malaxa, Felix Wleder, Nae Ionescu — pînă în 1933 — Al. Mavrodi, R. Franasovici, Max Auschnitt etc., etc.). Nu agreau cazarismul regelui care urmărea instaurarea puterii personale (evident neconstituționale), voiau îndepărtarea (chiar din țară la început) a Lupeascăi și demiterea din funcțiile publice a lui Const. (Puiu) Dumitrescu și Gabriel (Gavrilă) Marinescu. N-au izbutit. Și, demni, Iuliu Maniu a demisionat, din această cauză, de două ori din funcțiile de prim ministru iar Ion Mihalache din aceea de ministru de Interne. Iar în opoziție, deși P.N.T. era al doilea mare partid al țării, șansele de a reveni la putere erau blocate din același motiv la care s-a adăugat, din 1935, ideea lui Mihalache despre statul țărănesc care i se părea, regelui, prea revoluționară. Situația era fără ieșire. Regele, cinic și perfid, nu urmărea decît instaurarea propriei dictaturi. Iar comportamentul său era al unui dezecilibrat. Și deși mai toți oamenii politici își dădeau seama de asta (Călinescu notează, în jurnalul său, în februarie 1936, o observație a ambasadorului Franței, Puaux: „regele e un om anormal și sub raportul fiziologic și psihologic”, p. 289) nu aveau ce face și erau nevoiți să i se supună. Deși, își dădeau seama (chiar și poltroni ca Gh. Tătărescu sau Vaida-Voievod) că îi înșală, promițîndu-le, tuturor, puterea și învrăjbindu-l cu o șiretenie primitivă. Iar Elena Lupescu se voia chiar mai puternică decît amantul ei, regizînd totul din umbră. În ianuarie 1936 Vaida, deși agreatul Palatului, îi comunică lui Călinescu: „M-am convins că politica e condusă de dna Lupescu, care face și desface ministere... Regele e bolnav de insuficiență cerebrală cronică, acesta e diagnosticul meu de medic” (p. 286). În februarie 1939, premier fiind, Călinescu notează: „Ernest Urdăreanu îmi povestește conflictul cu Dudula. Se amestecă în toate — în remaniere, în politică și amenință scandal în fața regelui, citeodată în fața voievodului” (p. 405).

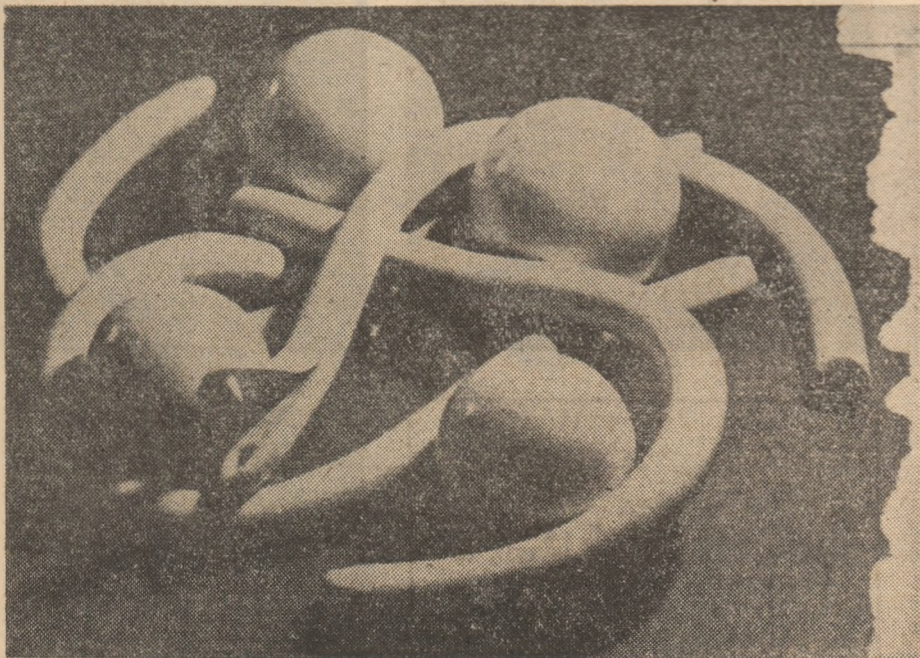
Să mi se îngăduie cîteva observații incidente inevitabile. N-aș spune chiar, simplist, că istoria se repetă ciclic și că mereu nu e nimic nou sub soare. Dar, cum se vede, visata democrație ideală nu e de găsit nici în anii treizeci. Vorba lui Mircea Eliade dintr-un articol publicat în 1934 pe marginea memorialisticii lui Iorga și Rădulescu-Motru. „Veți spune: istoria se repetă. Asta n-ar fi nimic; e ceva mai rău; istoria stă pe loc”. Oricum, pentru noi, care am trăit întunecații „ani luminați”, cînd El și Ea erau atotputernici, și, în ciuda maladiilor mentale prea știută, dictau totul sfidător, hotărînd viața unui popor întreg, astfel de dezvăluiri, precum sint cele ale lui Armand Călinescu despre Carol al II-lea și Lupeasca lui, ne înfricoșează efectiv. Să fie un blestem pe capul acestui popor înzestrat ca, periodic, să aibă parte de astfel de fiare atotsuverane? Iar relațiile despre cenzurarea corespondenței și a înregistrării convorbirilor telefonice de care se serveau Poliția și Siguranța — și în anii treizeci! — nu ne pot lăsa, traumatizați cum sintem, nepăsători. Beculețele de alarmă se aprînd, la lectură, instantaneu, punîndu-ne pe gînduri. Și ne spunem, hăituiți, decî și atunci, chiar dacă nu în proporțiile de pînă mai ieri, se proceda la fel! Unde ne putem ascunde de despoții neașteiți și de moravurile care atentează, neatențit, la libertatea persoanei? Există, oare, astfel de oaze edenice?

INCHID această paranteză amară pentru a mă reîntoarce la însemnările lui Călinescu. Vremurile, după 1935—1936, zoreau năvalnic. Fascismul își întindea lințoliul peste tot (sfîrșind, în 1939—1940, prin a se coaliza cu bolșevismul sovietic, și el totalitar). Garda de Fier devenise tot mai amenințătoare pentru destinul țării. Călinescu, deși perfect edificat despre culisele Palatului și planurile dictatoriale ale lui Carol al II-lea, acceptă, în decembrie 1937, să fie ministru de Interne, ca „om al regelui” în efemerul cabinet Goga—Cuza. Își va păstra portofoliul în cele trei guverne Miron Cristea, pentru ca, în martie 1939, să devină chiar premier, continuînd să dețină și Internele. Alibiul lui moral (de neignorat) era că între cele două mari centre ale răului (regele și Garda de Fier) trebuie să se alieze cu cel mai suportabil pentru a-l nimici pe cel de-al doilea. Mihai Ralea (care a devenit, și el, ministru în al doilea guvern Miron Cristea), mi-a tot dezvolat — ca disculpare — adeseori acest raționament. Mă întreb și azi dacă raționamentul profesorului meu (ca și al lui Armand Călinescu) a fost, totuși corect în întregime și nu ascunde, în el, și o citime de maleabilitate oportunistică. Dincolo de această judecată morală (de neocolit), Armand Călinescu s-a dovedit, într-adevăr, exemplar în lovirea răului care a fost legionarismul, administrîndu-i cu acordul suveranului său, izbitori năucitoare, culminate prin uciderea căpeteniilor mișcării. În ianuarie 1939 exclama, bucurînd, în jurnal: „Am ingenuncheat garda”, sperînd că lichidarea ei totală e aproape. Se înșela amarnic. Opt luni mai tîrziu cădea răpus, el însuși, de gloantele răzbu-nătoare ale asasinilor iar în iulie 1940 legionarii ajung minștri în guvernul Gîrguțu, apoi, mai trufași, în cel al lui Ion Antonescu, pentru a fi loviți, mai puternic de astă dată (dar fără a fi nimiciti), după rebeliunea din ianuarie 1941. N-aș spune că sacrificiul lui Călinescu a fost cu totul zadarnic. Dar nici n-aș putea rosti judecăți favorabile despre truda sa pentru a înălța edificii — inutile, sfidător antidemocratice și imorale — al dictaturii regale.

Insemnările politice ale lui Armand Călinescu, fără culoare expresivă, sint, negreșit, interesante, aducînd mărturie, chiar dacă nu toate revelatoare, despre o epocă. Ca modalitate, amîntesc mult de **Notele politice** ale lui Al. Marghiloman. Autorul e absorbant preocupat numai de faptul politic, pe care îl consemnează sec. Au dezavantajul de a nu fi, pentru perioada cit durează însemnările, complete, lipsînd, uneori, ani întregi (ca, de exemplu, perioada 1929—1932), alteleori luni, iar unele evenimente capitale pentru istoria P.N.T. (actul fuziunii, excluderea lui C. Stere etc.) nici nu sint consemnate. Dar ceea ce consemnează e, repet, adesea foarte interesant iar dezvăluirile despre comportamentul unor lideri politici de anvergură sau despre rege și camarila sint, cu adevărat, revelatoare. Ele se constituie, fără îndoială, într-un instrument de referință, de acum încolo de netăgăduit folos. Auzisem demult de existența acestor însemnări. Dar nu le-am putut citi pentru că erau îngropate în acea „Bibliotecă din Alexandria” care era Arhiva C.C. al P.C.R., unde accesul — și al cercetătorilor — era îngăduit numai unor puțini. E bine că, în sfîrșit, aceste lacăte au fost desferecate și chiar se publică unele documente memorialistice de valoare. De ediție s-a îngrijit istoricul Al. Gh. Savu (fostul meu coleg de an la Facultatea de Filosofie), autor al unei solide monografii despre **Dictatura regală**, de ale căruți opi-

nii, favorabile dictaturii regale, mă despart nu o singură dată și deloc în chestiuni de detaliu. Nu mă îndoiesc că textul (transcris după o dactilogramă, nemaieexistînd toate caietele manuscrise) e creditabil, cunoscîndu-l, nu numai din scrierile sale, acribia și corectitudinea exemplară. Prefața, succintă, e foarte bună deși prea generală. Mi-am notat, la lectură, unele alunecări stilistice nepotrivite. Nu le mai transcriu. I-aș reproșa însă, chiar acuzator, neglijarea aparatului critic. Nu e vorba de scurtele note în subsol (trebuiau înfînt mai multe și mai extinse) care sint, întotdeauna, la obiect și corecte. Ci de faptul, cu totul condamnat, că lipsește, aici, indispensabilul indice de nume. O lucrare de referință cum e un jurnal, și încă politic, fără indice de nume își diminuează, catastrofal, valoarea utilă de instrument de lucru. (Mi-aduc aminte că, acum vreo două decenii, pentru a mă putea folosi cum se cuvine de volumul lui Bucuța cuprînzînd corespondența dintre Maloirescu și Duiliu Zamfirescu, exasperat efectiv, mi-am alcătuit singur un indice de nume). Dar neglijența atinge, aci, cote maxime. Pentru că lipsește, la sfîrșitul lucrării, pînă și indispensabilul „cuprîns” care să menționeze pagina la care începe fiecare an de însemnări. Știînd că, pe viitor, voi apela, adesea, la însemnările lui Armand Călinescu, mi-am alcătuit „sumarul” pe anii pe coperta 3 a cărții. Să se datoreze această incalificabilă scăpare editorului sau editurii? Apoi, am găsit, cu oroare, croșete în însemnările perioadei 1916—1918. Editorul ne explică, „Inocenț”, că a eliminat pasaje neinteresante pentru cititorul contemporan sau nedatate. Ne înșală. Erau aici însemnări antirusești pe care editorul le-a eliminat abuziv. De curînd istoricul Stelian Neagoe a publicat, corect, aceste pagini amputate în ediția de la Humanitas (și sint, dacă socoteala mea e corectă, vreo 50 la număr) în revista **Lumea**. Cum Dumnezeu sint posibile astfel de maltratați ale unui text memorialistic și azi, după decembrie 1989? Mi-e greu să înțeleg. Sigur e că neprofesionalismul acuzat se lăfăie, în voie, în aparițiile Editurii Humanitas, publicîndu se acolo ediții fără a se oferi cititorului măcar minimale indicații de orientare. Nicolae Manolescu a relatat în cronicile sale, două astfel de cazuri flagrante, socotîndu-le acte de impolitete față de cititori. Eu, care „fac” cronica edițiilor, le judec și mai aspru. Apelez, rugător, la Editura Humanitas să poarte de grijă aparițiilor sale. Diletantismul nu are ce căuta în editarea unor lucrări menite nu numai să delecteze ci să și informeze.

Stere

SEMNAL

● Constantin Nolea — **ISTORICITATE ȘI ETERNITATE**. Subintitulată „Repere pentru o istorie a culturii românești”, ediția este îngrijită de Mircea Handoca. El semnează de asemenea cuvîntul înainte și bibliografia. (Colecția „Căprioara”, 334 p., 20 lei).

● Maria Banuș — **FIESTA**. Versuri. Cuprinde ciclurile **Zăpada mieilor** și **Scherzando**. (Editura Cartea Românească, 83 p., 10,50 lei).

● Ion Băieșu — **BALANȚA**. Roman. Ediția a II-a, necenzurată. Prefață de Eugen Simion. Notă bibliografică de Radu Vlăduț. (Editura Minerva, 252 p., 26 lei).

● Valeriu Anania — **AMINTIRILE PEREGRINULUI APTER**. Proză. (Editura Cartea Românească, 436 p., 35 lei).

● Ion Strat — **LUMINĂ DE LA FOC**. Versuri. (Editura Cartea Românească, 140 p., 14 lei).

● Nicolae Calomfirescu — **SEPTEMBRIE, ÎN AMURG**. Roman. (Editura Dacia, 212 p., 14 lei).

● Ovidiu Pecican — **EU ȘI MAIMUȚA MEA**. Roman. (Editura Dacia, 164 p., 11 lei).

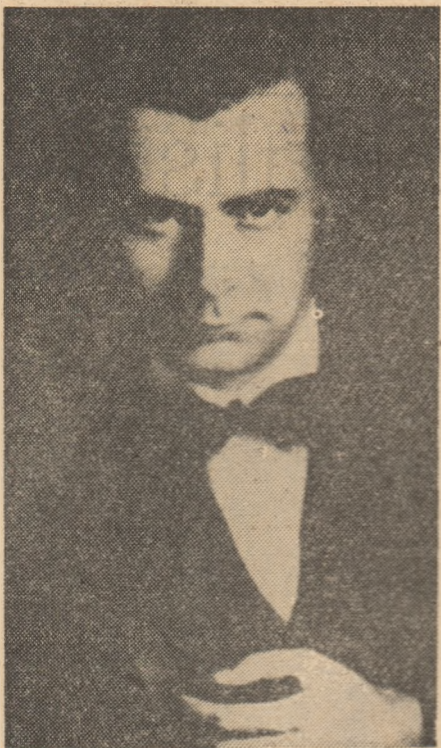
● Constantin Preda — **OARE ACESTA SĂ FIE SUFLETUL?**. Versuri. (Editura Scrisul Românesc, 56 p., 15 lei).

● Gheorghe Păcurar — **FLOAREA SINGURATICĂ**. Versuri. (Casa de editură ALPHA, 64 p., 20 lei).

● Henry James — **EUROPENII. MADAME DE MAUVES**. Cele două romane sint traduse de Maria-Ana Tupan. (Editura Univers, 280 p., 29 lei).

LECTOR

● Pentru o și mai promptă reflectare în cadrul acestui rubrici a ultimelor apariții, rugăm editurile și autorii să ne trimită exemplare de semnal.

INEDIT

I. D. SÎRBU:

Scrisori către D

● AM CITIT cu multă plăcere într-unul din numerele „României literare” un interviu publicat postum, al lui I. D. Sîrbu, din ianuarie 1989. Era, desigur, un interviu destinat publicării într-o revistă, în regimul trecut. Ceea ce nu schimbă nimic, deoarece Gari (cum îi spuneau prietenii) Sîrbu era sincer, spontan și curajos.

Între 1977 și 1983 el mi-a scris mai multe scrisori și a fost de câteva ori la mine acasă să mă vadă. Aceste scrisori sînt și mai spontane, și mai sincere și cred că cele câteva fragmente pe care vi le comunic vor întregi interviul publicat de dumneavoastră.

D. B.

NOIEMBRIE 1980... abia după câteva zile de la convorbirea noastră din bucătărie (după a mea părere, bucătăria este un loc sacru, propice pentru sinceritate: biblioteca, salonul, dormitorul nu sunt decît etape de rafinare ale ipocriziei și sperjurului), cum zic, după ultima noastră întîlnire, au trebuit să treacă mai multe zile ca să pot mistui migdalele amare ale mărturisirilor tale. M-am tot gîndit la tine (deloc la birfele care se țin în jurul numelui tău), la tine ca ființă, ca femeie, ca inteligență în mers (cum spunea Dede*); nu știu de ce, deodată printr-o intuiție oarbă și stupidă (probabil mincinoasă) dintr-o dată mi s-a părut că ești toată o rană: că ai trăit între Scyla și Carybda, că sătorită cu Scyla, dar fiica lui Carybda, avînd copii pe care trebuie în același timp să-i și aperi de istorie dar să-i și inițiezi în paradoxia însemnelor ei heraldice, fiindcă ei, copiii, nu au nici o vină, ei trebuie să fie fericiți, nu-i așa, de furtunile contradicțiilor între care s-a sfîșiat biata noastră viață... Chiar dincolo de ironiile filosofice ale posturii tale de mediană tragicomică...

...Nu se poate trăi în paranteze și nici între ghilimele (deși eu, personal, asta o fac); copiii sînt mai mult decît o certitudine, ei sînt o cumplită și teribilă obligație: și mi-au plăcut mult copiii tăi, nu au nimic din Miciurin, sînt frumoși, Dumnezeu va avea grijă să-i lumineze și să-i ajute... Dar... cum să-ți spun: există aici la Craiova, un tip de activist bătrîn, din generația neagră de la '48; de cîte ori se ridică la cuvînt, nu spune decît atît (oftînd ca Sisif): „Nu ne-a fost ușor, tovarăși...”.

Nu ți-a fost deloc, ușor, tovarășă Dorli...

Revin la Dorli: și îmi trec în fața ochilor săsăloii din Șura-Mare: Un stîlp înalt, sus un cerc, și multe panglici colorate: fiecare dansator apucă o panglică și-apoi se învîrte în jurul aceluși stîlp... Nu știu de ce, dar te imaginez nemîșcată, la azimut, întinzînd celor din jur o panglică propice pentru acest trist dans săsesc care este viața („în genere, și în degenere”). În timp ce îmi vorbeai în bucătărie, colcăia în tine o furie demult reținută; nu știu de ce m-ai ales chiar pe mine, eu te iubesc și nu am nici un amestec în istoria literaturii; misiunea mea a fost alta; să apăr, prin consecvența morală a

* D. D. Roșca.

caracterului meu, obrazul clasei muncitoare și cel al unei anume condiții universitare minore: am purtat o cruce, nimănui nu i-a folosit, nimeni nu a observat-o, am purtat-o și o port fiindcă asta mi-e datoria, de altceva nu sînt bun... De aceea te consider sora mea cea mică...

...acolo în Bucătăria magică (în oală fierbeau 7 cartofi și trei ouă) acolo mi-am dat seama de imensa tristețe și singurătate, de devastatoarea ta biografie, de destinul tău de umbră și deșertăciune cu degetul la gură, mai mult decît o sută de lebede negre laolaltă. Crispările tale de egoism au fost de fapt niște țipete de deznădejde: ce conta măruntă, mica ta anonimie în raport cu Everestul și Feteleacul între care pendula destinul tău... Îți venea să plîngi, am simțit, dar ești foarte mîndră: nimeni, în cer și pe pămînt, nu-ți poate reproșa nimic: ți-ai făcut din plin, prin maximă jertfă, datoria față de testamentul literar și filosofic al lui Tao: dacă nu erai tu, așa cum erai, și în configurația în care trăiai, nu s-ar fi făcut începutul reconsiderării Lui: mai mult decît atît, personal îl consider și pe T. Bugnariu, ca un indirect mare garant și ajutor al primilor pași ai Profetului în societatea noastră multilateral dezvoltată. Nu vorbesc ironic, am despre destin o verificată părere cerească, în viața mea am avut ocazia să constat, nu o dată, că nimic, dar absolut nimic nu e împlinit în viață: Blaga era și este „in der Gnade” — de opera lui se avea grijă în ceruri, „habent sua fata libelli”. Nu aș vrea să te zăpăcesc, Dorli, dar în această imensă ceasornicărie a lumii, valorile sînt cele care arată cit e ceasul și indică celui cuc cînd să iasă spre a-și rosti numărătorează inversă... Recapitulîndu-ți viața, în afară de dumnezeieștile tale bucurii de Mamă, în imensa mașinărie a Istoriei, tu nu ai fost decît acel mărunt, dar colosal arc, „primus movens”, ce a determinat, la momentul propice, să-l scoți din anonimat (nu contează cu ce, prin cine) pe Lucian Blaga. Într-o fabrică modernă există o bandă transportoare, piesele care sînt pe ea înaintează: primesc un șurub, o verigă, pînă la urmă devin mașini singur-umblătoare. Dar poți fi cea mai reușită piesă din lume, dacă nu ai norocul ca cinera să te mute din colțul în care ai fost aruncat și uitat, sus pe banda transportoare, atunci rămii definitiv mort și destinat uitării. Zeii te-au pregătit pe tine, din timp, ca să ai condițiile, la ora H, să ieși volumul mic de poezii alese și să-l arunci pe piață: tot restul a fost ușor, acum în fiecare oră există unul care scrie o carte despre Blaga, acum numărul „nepoților” „prietenilor” „confidenților” săi, depășește cu mult populația județului Alba.

FEBRUARIE 1981. La acest, deloc propice, moment al culturii românești, cu toate cele trei-patru valuri de oficială campanie anti-Blaga, opera sa, precum și imensul val de interes și actualitate mereu reînnoită, reprezintă un caz aproape de miracol ceresc din lumea valorilor spiritului. Editarea continuă, cu o ritmicitate pe care numai Eminescu o mai are: Sadoveanu, Arghezi, Călinescu, Barbu, Vianu și mulți alții au tendința de a cădea mereu și mereu într-un fel de uitare, ca și cînd opinia publică i-ar considera și reconsidera, abia cu ocazia unor aniversări și campanii de sus organizate. De 15 ani, în schimb, aproape că nu există an în care să nu apară în librării diferite studii, memorii, analize, comentarii, monografii, comparații etc... despre Lucian Blaga. Colosală, de-a dreptul magică, această glorie post-mortem. E adevărat, Blaga nu a murit oricum, în zidurile de cetate ale operei sale sînt clădite cumplitele suferințe ale trupului și minții lui. Opera sa e sacră,

fiindcă autorul ei a acceptat să moară ca un martir. Cineva la Cluj mi-a spus că Bibliografia despre Blaga este pe departe cea mai numeroasă. S-a și dat o dispoziție la diferite decanate de Litere, să se mai slăbească cu Blagomania la tezele de licență, doctorat* etc. Eu nu-l văd decît zîmbind victorios de acolo de sus, din cerul său, ca un mare strateg, văzîndu-și victoria trupelor sale desculțe și dezarmate.

Sincer fiind cu tine, mai mult decît atît, personal consider că Blaga nu s-ar fi bucurat de o asemenea faimă, dacă, să zicem, am fi avut, după război, soarta, de pildă, a Greciei. Tot Blaga era, dar opera lui nu ar fi rămas singură în contrast cu contemporaneitatea oficială. Deja din facultate, filosofii tineri de atunci, își ascuteau condeiele în vederea unor lucrări critice, anti-blagiene, în sensul nobil, de gilceavă liberă și nobil creatoare. Aceste anti-opere de Filosofia Culturii nu s-au mai scris. Blaga și-a terminat singur Catedrala, lumea s-a împărțit hagiografic în tabere, el, singur, a rămas deasupra și în afară de politică. Atît viața, cit și opera sa și-au autoconstruit singure Pantheonul, aere perenius; de-acum, poate să vină un război mai rece decît Cercul polar El, Blaga, nu va mai putea fi șters de pe lista nemuritorilor. A știut să folosească acești „15 ani lumină” mai bine decît oricine în țara aceasta. Să nu îți dau ca exemplu niște politicieni, ca Lucrețiu Pătrășcanu și alții. Dar și mulți alții se mențin în neuitare doar prin injecții de formol. Uită-te la detractorii săi, ce soartă au: bietul Pavelică apostolaș e pe post de călău ideologic, primește un tefelon și e obligat să meargă la o plenary unde îl huiduie și cei mai bătrîni marxiști. Așa că eu ce să mai spun: privesc cu încredere înainte, pentru oamenii cinstiți și pentru operele curate viața de dincolo există și este asigurată!

Dacă ar fi să scriu o dată un studiu despre Blaga, eu m-aș fixa asupra te-

*) Și la facultățile de filosofie

În 1938, alături de Dorli, pe tronul regilor portughezi (sus) și în 1937, cu Mircea Eliade, în Elveția (dreapta)

mei „caracterului” la un scriitor. T actuală, nu ducem azi lipsă de con avem formidabili stilisti în toate nurile, numai de caractere (morale oameni cinstiți) ducem o cumplită să. Eu știu că Blaga nu avea stofă erou, nu era un viteaz (cum încerc eu să fiu), toată cinstea lui fantă deriva din faptul că nu putea țirziu, nici nu admitea) să fie o decît era de fapt. A fost consec cu sine însuși, era destul de nefer din cauza acestei „infirmități sociale, dar, știind el ce știa, a acceptat să ducă crucea, pînă la moarte. O duce și acum — dar iată că num celor ce-s Iosifi din Arimathea a o cut enorm, aproape că e o întreg națională între cei ce se oferă să jute la acest urcuș (URCUȘ nu e riș — nota bene) al răstîgnirii obtorii (fără de care nici o înviere ne posibilă).

A doua temă ce m-ar tenta (spe atace alții mai tineri) constă în mări colosala și indirectă, nemăsită, clandestina influență ce a extat-o (și o mai exercită, cu aplomb) Blaga asupra literelor rom. Habar nu ai cît se fură cîstit, cî fură murdar, cît se fură cu acte regulă, din Blaga! Ce contează! E — indiferent dacă ești sau nu de a cu punctele sale de vedere, mai cînd nu ești deloc „blagian”, — exeo formidabilă seducție asupra conlor și spiritelor. Era conștient de la Cluj, în 1953, îmi spunea (redau memorie): „sunt de-a dreptul invpe generația voastră, scrieți critic filosofie cu o ușurință de-a dreptul voltătoare: v-am pus la dispoziție terminologie, o metodă de gîndire stil de asociere și poetizare, vă miîntre cuvintele mele, ca peștii în Doarnne, habar nu aveți ce chinurîndurat, în tinerețea mea, spre fături limba de care aveam nevoie astăzi, cînd mă gîndesc la pietrele tru templul meu, transpir de gîamintîndu-mi de chinurile mele de plitor...”.

li Blaga

sc tineri critici, mă încintă : dar să nu mă bucur simțind stilul ascuns după acest mod juvenil duela cu abstracțiunile. Istoricii, plasticienii, esteticienii (cei ebarbati la filosofia lui) vorhvoluntar în limba lui, folosesc al său de scheme, îndrăznesc erii de Blaga începute. Când și-a at *Faust II*, la un curs al meu o aveam pe Rodica Danielo, la tău, Nr. 1) am spus, ex cathedra, „prin această traducere, limba și-a dat bacalaureatul său de europeană...” I s-a raportat, bine, imediat, i-a plăcut, dar a ținut uge : „nu uita, din punct de ve, limbajului filosofic, eu am tăiat abă papagalul maiorescian...”

ieia și cea mai importantă idee sare în gînd (afară începe primă-veninul continuă să se adune to-geuse de viperi) este în legătură ra sa filosofică. Aici mi se pare parte important să-ți atrag aten-ora unei mărunte -- dar, după importante -- observații perso-
Nu știu cum să ți-o explic. Iată i mari despre ce e vorba :

icît de marxisti am fi, oricît de nic am vedea lucrurile (tot ce materialism dialectic este auto-obligator un idealism contra re-
nar !), îndrăznesc a afirma că -- am deocamdată nici competența timpul necesar să o dovedesc un studiu adecvat -- consider că filosofică a lui Blaga, fiind și nd filosofică, nu ar putea fi nici-
de nimeni convertită într-o ideo-politică. Blaga nu a făcut școală că (dovadă că nici unul din foș-
studenți nu i-a continuat opera), nilitat, nu a combătut, nu a ieșit ilare. Maiorescianismul, călines-
nului, nae ionescianismul etc --
losofi și filosofii ce au obligato-rolare ideologico-politice. Filoso-ului nu ar fi în stare să scoată dă nici măcar doi ciobani anal-
A cunoaște „aventura Blaga” nu ează nici pe un ateu, nici pe un

marxist, nici pe un conservator (doar pe popii de la Sibiu). Filosofia aceasta nu e din lumea aceasta, e mai aproape de păsări, de visători, de sburători decît de militanții în problemele de justiție și reforme sociale. Așa cum fol-clorul nu poate fi folosit, decît sub forme ridicole, la ședințele de comitet de bloc, tot așa filosofia lui Blaga nu are ce căuta în vreo discuție de natură ideologică.

Nu numai că această filosofie este total ana-politică, dar ea este în același timp un auxiliar util pentru orice om de cultură de a-și exersa din cînd în cînd luxul de a gusta plăcerea artistică a gîndului fără scop social. Așa cum citesc romane, să zicem (dacă mi per-miți) științifico-fantastice, și prin a-cesse lecturi îmi ozonez imaginația și curajul (fără ca vreodată să-nu vie în minte să încep lupta împotriva marșe-nilor sau a savanților în geniere) -- tot așa, cine citește filosofia lui Blaga va participa la un sbor, va cunoaște beția înălțimilor, peisajul exotic al construc-ției sale, se va îmbăta cu puțină poezie -- dar toate acestea nu-l vor împiedica deloc ca a doua zi să meargă bine pre-gătît la o ședință de analiza muncii, fără să i se fi clintit nici un fir din convingerile sale ferme. Curios cum ni-meni nu a semnalat cum trebuie faptul că singura Instituție care s-a simțit vizată de filosofia lui Blaga a fost pra-voslavnică noastră bizantină biserică. De ce ? Fiindcă a fost pusă la colț, toc-mai în numele caracterului anti-dog-matic al Filosofiei stilului.

În consecință, dragă Dorli, cerîndu-ți scuze dacă am luat-o razna, îndrăznesc a merge mai departe și a afirma că în-tregul sistem filosofic blagian este un sistem închis, ca filosofie nu va avea niciodată copii și nepoți : acest sistem mie mi se pare a fi mai degrabă un *CODEX*, o *Artă poetică*, o *Artă de Fi-lososofare*, decît o pirghie utilizabilă în schimbarea lumii. Un mod de a simți, gîndi, asocia : am toate motivele să a-firm asta tocmai fiindcă știu că felul de a filosofa al lui Blaga displace total, enervează chiar spiritele riguroase, sis-tematic severe. Tocmai ce au refuzat să vadă în el conștiința săi de epocă (un mod de a sparge zidul dintre lu-mea văzută și cea a misterelor), acel „ars filosofandi”, este ceea ce a ră-mas. Stilul de zbor, terminologia, un aparat metafizic de domptare a intui-ției rebele. Opera poetică, cea drama-turgică nu vin decît să arate, cui vrea să înțeleagă, modul în care Blaga în-suși și-a folosit propriul său aparat de filosofare. Doinaș, care cercetează poe-tica lui Blaga, mi-a spus nu demult că văzute de aproape, toate poeziile din tinerețe sînt ancile ale chinului său fi-losofic ; abia mai tîrziu, după ce și-a pus la punct sistemul artei sale poe-tice, Blaga a început să scrie spontan, fără chinuri și artifexuri. (Dacă ar fi să exemplific această aserțiune cu un exemplu din propria mea experiență, atunci aș povesti următoarele : la un curs sau seminar, Blaga ne-a spus ur-mătoarele : „cînd veți fi în stare să fa-ceți o legătură intuitivă între, de pildă, muzica lui Mozart, stilul rochiilor ro-coco, o ecuație de Leibniz, o chermeză nemțească și o predică a unui popă sas -- atunci veți începe să deveniți oa-meni de cultură...”. Această frază a fost revelatoare pentru ieșirea mea din dogmatismul steril al origini mele so-ciale sănătoase : cum tot revelatoare mi-a fost de pildă (atunci cînd m-a trimis Blaga la notarul Restanția la Șura-Mare) următoarea sa recomandare : „să fii atent : vei putea vedea acolo, seara la poartă, o țărăncă româncă, una să-soaică, a treia unguroaică : fiecare din ele vor lucra la cite o cusătură : va trebui să te întrebi cum e posibil că, deși stau casă lîngă casă, de multe sute de ani, deși își vorbesc, fiecare își coa-se modelele sale : româncă -- motive geometrice, unguroaica -- tulipele sale, sâsoaica -- cocoșii săi...”).

În 1957

DUPĂ aceste fragmente din scrisorile lui Gari Sirbu, do-resc să mai fac cîteva pre-cizări în legătură cu unele informații referitoare la viața tată-lui meu care au apărut în presă. Acest lucru este necesar pentru vi-toarele „biografii” care, cu sigu-ranță se vor scrie.

1. Într-o recenzie a unui volum de corespondență Blaga, publicată în „România literară”, autorul re-cenziei (Z.O.) menționa și comenta suma de 1500 lei/lunar primită de Lucian Blaga de la „Uniunea Scri-itorilor” ca „ajutor” pentru tradu-cerea lui Faust. Lucrurile stau de fapt așa : înțelegerea cu „Uniunea” s-a făcut în 1950. Traducerea a in-ceput în iarna 1950/1951. Ajutorul („împrumut” de la Fondul literar) era în valoare de aproximativ 1000 lei/lunar și nu se trimetea foarte regulat. Începînd din 1951, cînd m-am mutat, ca studentă, la Bucu-rești, am fost de nenumărate ori în audiență la Beniac pentru aceste „ajutoare”. La un moment dat s-au întrerupt. În iarna 1952 (ian-febr. 1952) a avut loc reforma monetară (mă mir că autorul recenziei a uitat acest lucru), după care ajutorul a venit mai regulat, dar suma a fost mai mică -- de ordinul sutelor de lei. Faust a apărut în iunie 1955 și la scurt timp s-a făcut și plata. Lu-cian Blaga a restituit Uniunii în-treaga sumă primită ca ajutor timp de patru ani. El nu a avut nici un leu datorie la Fondul literar cînd a murit.

2. La Editura Meridiane s-a plă-nuit într-adevăr publicarea unui volum (album) cu fotografii ale bi-sericilor de lemn din Maramureș, dar nu pentru a-l „ajuta” pe Lu-cian Blaga. Fotografiiile urmau să fie făcute de Constanțiu Șerban, ne-pot de-al lui Lucian Blaga, artist-fotograf de mare talent. Prefața urma să o scrie L. Blaga. Albumul nu s-a mai făcut, nu știu din ce mo-tive, dar nu am auzit să fi avut de suferit vreun redactor al Editurii „Meridiane” de pe urma acestei ini-țiative (revista „România Mare”).

3. Lucian Blaga a făcut parte din Guvernul Goga ca ministru subse-cretar de stat la Ministerul de Ex-terne (și nu la „cultură”) pe toată durata acestui guvern. Nu a făcut parte niciodată din nici un partid politic. A acceptat să intre în Gu-vernul Goga ca vechi funcționar al Ministerului de Externe (din 1926), precum și datorită faptului că soția lui Goga, Veturia, îi era verișoară, familiile fiind foarte prietene. Gu-vernul Goga a durat 41 zile, pe care tatăl meu le-a considerat ca unele din cele mai nefericite din viața sa. În 1956, cînd a fost propus pentru premiul Nobel, tatăl meu a fost con-vins că din țară s-a intervenit ne-gativ. Revista „22” aduce unele pre-cizări binevenite în ce privește in-stituția și persoana în cauză.

4. Referitor la un interviu al prof. Grigore Popa, este necesar să lămu-resc unele lucruri. Ziarul pe care Domnia sa îl conducea la Sibiu în timpul războiului („Țara”) avea în general o poziție care nu îi mai con-venea tatălui meu. În plus, nu tre-buie uitat faptul că în timpul răz-boiului s-a dus o intensă campanie împotriva filosofiei tatălui meu de către profesorii Institutului de Teo-logie din Sibiu (Prof. D. Stăniloae ș.a.). Este perioada în care Lucian Blaga a ieșit din Asociația „Astra”, din „Asociația de prietenie cu Ger-mania”. Atunci s-a produs și rup-tura cu revista „Gîndirea” și ziarul „Țara”. În perioada stalinistă, Lu-cian Blaga a fost scos din Academie și învîțămînt. Dar a mai fost scos, cu patimă, și din „Istoria filosofiei românești” (ca „mistic”, „idealist”), publicată sub „oblăduirea” acad. I. Gulian ș.a.

A fost pentru mine o tragi-come-die scena petrecută în Aula Aca-de-miei Române, cînd acad. I. Gulian ținea discursul de primire pentru Prof. D. Stăniloae, la alegerea aces-tuia (binemeritată) în Academie. Ar fi bine însă ca pentru cei ce nu uită nici ce a fost atunci, sau atunci, să se evite unele greșeli de „regie”.

Dorli Blaga

Horia URSU

Două povestiri

C.F.R.

L ÎNGĂ geam, față în față, o femeie tinăra însărcinată și un bărbat între două vîrste. Urmas, în ordine, o familie de pensionari, pe partea femeii și a sa, iar pe cealaltă parte, un soldat în permisie și o adolescentă strabică. Trenul înainta fără poticneli în lumina posacă a după-amiezii.

Cîndva, cineva, poate chiar el, visase toate aceste lucruri care, de această dată, cu foarte mici modificări, erau aievea.

Plasele de bagaje gemeau, gata să cedeze: sacose burdușite geamantane legate cu sfoară, un rucsac verde, o sâniută, flori și un miros necrutător de usturoi.

Flavius-Tiberius călătorea lejer, fără bagaje. În buzunarul sting al paltonului avea ciorapii de lînă ai regretatului caporal Istvanko trimiși de doamna Ignișca — dar din dar se face — pentru domnul Onișca, lui îi erau buni cu siguranță, iar în cel drept un batic de mătase pentru doamna Onișca.

Imbrăcase costumul de absolvent rezervat în exclusivitate serbarilor școlare. Demodat, veston la două rînduri de nasturi, pantaloni largi cu manșetă, dar bine întreținut, stîrnea o discretă compasiune sau o ironică admirație. Calitatea excepțională a stofei, adusă tocmai de la Buhuși, punea însă surdina acestor reacții, oricît de controlate, căci sugera, pe lîngă detașarea ostentativă față de cele lumeste, mondene mai exact, un atașament camuflat față de valori apuse.

„Și, ca și cum toate acestea n-ar fi fost de ajuns, „spiritul critic“ mai avea de dezlegat o enigmă: „timiditatea“ sa era timiditate, sau, mai plauzibil, aroganță? Dacă faptul de a avea platfus cum susținea, se tolera, celibatul său prelungit merita o discuție într-un consiliu profesoral.

Ce gusturi, dragă! Vitrinieră! Arată bine flinta, nimic de zis! În vitrină nici nu se poate altfel. Cine a fost la Amsterdam sau Hamburg poate să confirme. Trebuie să ai ce arăta. Ce, ești la alimentară? Să scapi cu o conservă de legume și o șampanie? Cărnuri, tu, mușchi, nu de halterofil, firește, ci abia ghiciți sub pielea de velur, gata să prindă prada. Ce să discuți cu una ca ea? Nu în pat. Acolo, are textele ei, mobilizatoare, **bien sûr**, nu-i așa, dar dincolo de pat, cînd ieși și tu în Lume... În Lume... Cum o fi oare în Lume?...

Sorana Tisan oftă și își scoase cu un gest furios oglinda din poșetă. Cu cît înaintea în vîrstă, cu atît trebuia să te îngrijești mai mult. Pentru că și exigențele posibiloilor pretendenți, trecuți și ei binișor de a doua tinerețe, țin pasul cu vremea, cu introducerea unei noi calități chiar și în acest domeniu pînă nu demult lăsat de izbeliște, pradă unor concesii inadmisibile, vecine cu promiscuitatea.

Dorin Pîrșu, în treningul său azuriu cu panteră, dădea aprobator din cap sub masă unde își proba o pereche de pantofi noi, albi, din piele și cu scîrț. Avea oră cu a XII-a A în care destule fete meritau atenție. În ochii săi, Flavius-Tiberius era un tip valabil, iar gagaia lui de milioane. Își recuperă cronometrul pețios ca un contor Geiger, rătăcit printre teancurile de caiete stivuite pe masa uriașă acoperită cu pluș roșu, și ieși din cancelarie în pas elastic.

În gări mici sau mari, trenul era luat cu asalt. Cu toate acestea, merge bine, observă doamna în vîrstă, spîrgînd în sfîrșit o tăcere rezervată, ceea ce însemna că Flavius-Tiberius fusese adoptat de micul grup constituit cine știe cînd.

— Personal cu mers de accelerat, preciză plin de importanță soțul ei, încă nedumerit în fața acestei contradicții cu care călătorea de două ore.

— Parcă am face revelionul la același cazan, suieră bărbatul de lîngă geam, privind cu dispreț viermuiala din jur.

— Oameni sînt și ei, interveni din nou doamna în vîrstă, nemulțumită de trufia domnului de lîngă geam. Antipatic de la început. Vor să ajungă undeva. La părinți, la rude, la prieteni... Și dumneavoastră doriți același lucru...

Domnul de lîngă geam deschise din nou „Magazinul“ și se cufundă într-o

lectură superficială, plină de satisfacții.

Adolescenta se pregătea să coboare și încă nu știa ce culoare au ochii vîntorului de munte care dormea cu bascul căzut pe nas, cu brațele vinjoase încrucișate pe piept. Bocancii grei, bine lustruiți, păreau infipți în mijlocul podelei ca niște pietre de hotar. Domnul în vîrstă îi privea cu dragoste, în timp ce un gînd pios se îndrepta spre generalul Mociul-schi.

Pe neașteptate, trenul pierdu din viteză și, după cîteva minute, opri în cîmp.

— Semnal, sau trece un accelerat, zise domnul în vîrstă după o scurtă delibereare.

— Da noi ce sintem, dragă? răbufni soția lui.

— Poate fi și un marfar, continuă domnul în vîrstă. Economia trece înaintea noastră, e lucru știut.

— Ar putea fi și un tren militar, adăugă domnul de lîngă geam, fără să abandoneze ziarul. Situația internațională era foarte incertă.

— Cum așa? întrebă neliniștită doamna în vîrstă.

— Dușmanul nu doarme, stimată doamnă.

— Și-atunci băiatul ăsta de ce trage la aghioase de cînd a urcat în tren?

— Tocmai de-aia, să poată fi apt de luptă cînd patria i-o cere.

Doamna în vîrstă își redobîndi calmul. Nimic nu e întimplător în lumea asta. Numai de-ar porni odată. O pătrunsese frigul, se lăsa întinericul, iar în vagon nu ardea nici un bec. Se zice că le lau navetiștii. Ce oameni! Oricum, într-o oră și jumătate, cel mult, vor ajunge. Și cît insistase să plece cu un tren de dimineață! El nu, că personalul e cel mai sigur. Dimineața e moarte de om. Noi mergem ca boierii și la opt sîntem acolo. Nici că se poate ora mai potrivită.

Pe linia din stînga trecu un accelerat luminat dintr-un capăt la celălalt.

— Ce naiba fac ăștia cu atîta lumină? bombăni omul cu „Magazinul“.

— Poți să ai lumină, dacă n-ai căldură, tot aia e...

— Am văzut femei cu rochii decoltate, domnule, declară emoționat adolescenta strabică, și bărbați în frac.

— Unde?

Întinericul devenise atît de dens încît vocea care se auzi venea parcă din pereți, sau chiar din el, media stranie a tăcerilor lor, a unei mase comune, informe, care îngloba indifferența glacială a doamnei de lîngă geam, zimbetul vag al lui Flavius-Tiberius, somnul soldatului, consternarea domnului în vîrstă și bucuria perplexă a adolescentei.

COMPARTIMENTUL avea ecou, multiplica întrebarea și adolescenta aduse amănunte în sprijinul miracolului: Am văzut portocale. Erau și cițiva negri.

— Ah, e clar, se auzi aceeași voce, cu un timbru de acum inconfundabil, era un tren diplomatic, cu negri de-ai noștri. Cine se mai mișcă cu mașina pe o vreme ca asta?

Pe culoar se fuma, se ridea. Destinsă după trecerea acceleratului, lumea aștepta semnalul de plecare. Suieratul locomotivei întîrziă totuși. Printr-un geam deschis se zvonea că locomotiva se defectase și că se aștepta una bună de la depou.

— Păi acum cîteva minute mergea, fire-ar ea a dracului, strigă unul izbind cu pumnii în geamul securizat. Ce mă fac, fraților? Pierd legătura.

— Lasă că îți faci tu alta, îi liniști careva din cei care presau pereții de o neobișnuită plasticitate ai vagonului, perfect mulați pe trupurile lor nădușite de transpirație. Din pricina inghesuiei, risul le rămase în gîtlej, de-acolo căzu în coșul pieptului și, de-acolo, înapoi în stomac.

— De ce n-ai plecat de ieri?

— Cum, guriță, da ieri? Ca să fac cițiva kilometri, acolo?

— Și dacă ajungi mîine îi bine, numa să ajungi.

— Ajungi după cum le rînduiește bunul Dumnezeu.

— Lasă-l pe Dumnezeu în pace, tataie, că nu dă iel îi vorba aci.

— Nu? Da de cine?

— Dă ăștia dă la cefere, fire-ar iel a dracului! Păi, dacă să-ntimpla așa ceva la noi, îi mestecăm ca p-o gumă dă mestecat și dup-aia îi lipiam d-un zid.

Lozină îi făceam! Să vadă toți că ce putem noi la o adică.

— Aici nu-i tot la voi?

— Nu prea. La noi e la noi. D-acolo încoace e și la noi, da' mai mult la voi, adică e specific, asta e.

— Mai las-o dracului de politică!

— Păi ce, asta-i politică? le geografe, frate-miu!

— Ce-are a face una cu alta?

— Are, mă, are.

— Le clar că are. Și dacă nu plecăm în treizecîte minute, s-a dus revelionul. Revelionul ca revelionul, da celalante: mincarea, băutura și simțămintele noastre dă naștere unită în jurul televizoarelor ca să știm cînd să știngem lumina și să ne pupăm și să uităm dă toate cele rele cu gîndul numa la viitor și prosperitate.

— Poate la prospături, vecine.

— Habar n-ai, amice. La noi se vorbește cea mai corectă limbă românească din cîte sînt pă pămînt. Și sînt cîteva pă toate continentele.

Se auzi un fluierat de locomotivă și mulțimea izbucni în urale, oarecum gratuite, căci era vorba de un tren de marfă care trecea tot pe linia liberă.

— Se-ndeasă frigul. De unde vine atîta frig?

— Parcă poți să știi? Avem relații cu atîtea state că nici nu mai știi care dă pă unde ie.

— Pe vremea mea știam una și bună: frigul vine de la...

— S-a schimbat vremile, tataie. Acum poa' să vină dă oriunde...

— Da noi sintem o țară mică, unde intră atîta frig?

Întrebarea nu îl surprinse și pe Flavius-Tiberius care își spunea că nimic nu poate fi mai tulburător decît chipul femeii de lîngă geam. Pielea ei albă eliberă din captivitate, spre incîntarea fără margini a bărbatului, prin imperceptibile exfolieri, un superb fluture fosforescent. Privindu-l, Flavius-Tiberius uita de frig și parcă nici întinericul nu-l mai deranja. Poate că și ceilalți trăiesc acest miracol și se bucură.

Tovarășii săi de drum însă tremurau, se ghemuiau în haine, suflau în pumni, tropăiau incetșor. Erau la capătul puterilor. Doar soldatul sfîrșia.

— Și dacă n-au locomotivă la depou?

— Găsesc la următorul. Nu ne lasă ei în drum.

— O stație, două, am putea merge pe jos. Ne mai dezmoțim. Pînă atunci vine locomotiva și ne culege de pe drum.

— Prin nămeți? Cu bilețul în buzunar? Nu cadrează. Rămînom pe loc.

— Așa e corect. Doar unirea face puterea.

— Mai ales acum, în bezna asta.

— Am putea opri primul tren. Facem un foc pe linie.

— E singurul personal pînă la opt, al nostru.

— Acceleratul nu-i bun?

— Îi bun, dă ăsta nu oprește peste tot.

— Noi am putea să-i prin gări. Da femeile, copiii, bătrînii?

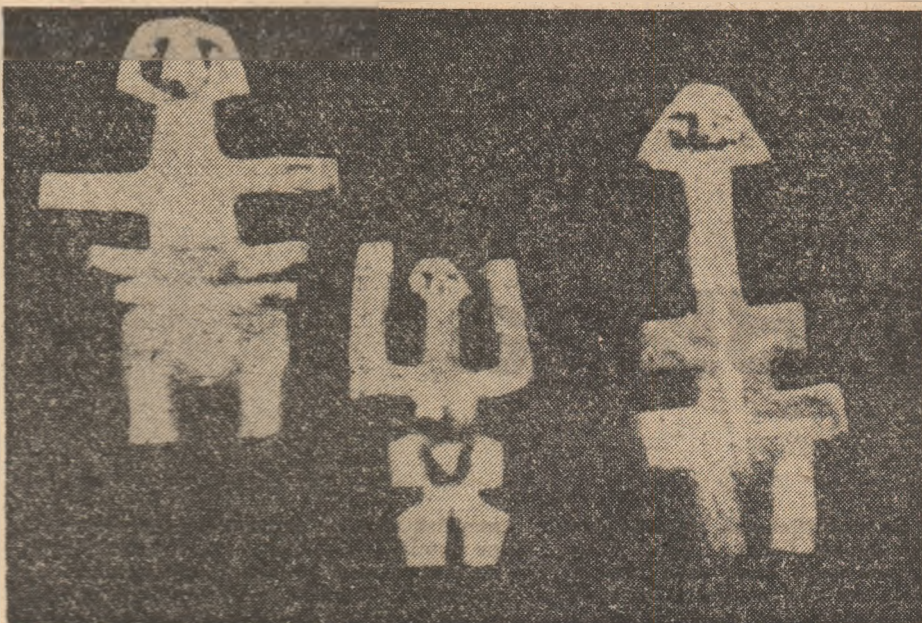
— Numai așa ceva să nu fii acum.

Sub pielea mea ce se ascunde? se întrebă Flavius-Tiberius. Poate un păianjen respingător. Sau, cine știe, un scarabeu sacru. Sau nimic. Un nimic care, din cînd în cînd, visează că e viu, are trup și e muritor. Un Dumnezeu pe dos, cum ar zice Gheretă. Ce-o fi făcînd acum?

Ce să facă? Își lega multumit cravata cea nouă de poliester, primită de ziua lui, în fața oglinzii, în timp ce Zorela, în capot încă, mătase naturală e drept, în bucatărie, orna cu sensibilitate salata de boeuf, slăbiciunea lui, de care abuza însă doar la zile mari. Masa de revelion era deja instalată în fața televizorului cu diagonală mare la o distanță potrivită. Lîngă solniță, pentru orice eventualitate, un flacon de colebil. În stradă, copiii anunțau înnoirea anului.

Pe Iolanda nu și-o putea imagina altfel decît în „Moskviciul“ hodorogit în care urcase aseară, rătăcind fără țintă, gravitînd ca un satelit pe orbite schimbătoare în jurul unui centru obscur, el însuși mobil, capabil să ia cele mai neașteptate înfățișări, chiar și pe a lui.

Fluturile părăsi obrazul femeii și se așeză pe geam. Gheața subțire începu să se topească cu repeziciune. Dîrele de apă se uscau pe măsură ce se nășteau, lăsînd sticla așa cum fusese la începutul iernii: prăfuită, murdară.

Zei casei

DEODATĂ, compartimentul fu inundat de un jet de lumină cu miros de rășină. La cițiva pași de calea ferată, ardea un pin singuratic.

Preț de cîteva minute, călătorii au privit vîlvătaia cu sufletul la gură, cu respirația tăiată. Cițiva bărbați curajoși au coborît din tren și s-au apropiat de foc, urmați apoi de alții și alții la fel de curajoși, dar mai circumspecți din fire.

Chiar șeful trenului a venit să se încălzească, cu micul său alai de conducători, ceea ce însemna că nu se călătorea la voia întîmplării.

— Uite, domnule, cum se manifestă geniul poporului, exclamă înduioșat domnul în vîrstă.

Își exprimă dorința de a cobori, socotînd că e de datoria sa să participe în discuțiile ce se purtau cu atîta inflăcărare în jurul focului. Era în joc, fără umbră de îndoială, soarta lor și nu se cădea să fie nepăsător, sau să privească totul de la distanță, chiar dacă unele gesturi suplineau prin elocvență absența cuvîntelor.

— Și dacă între timp vine locomotiva? Pînă ajungi tu din nou în tren cu parkingul tău, noi vom fi departe, interveni doamna în vîrstă cu vocea în care se amestecau mila, disprețul și o bucurie răutăcioasă. Și-apoi ce să auzi? Că nu-s în Parlament. Noi musai să ajungem acasă! Încolo, treaba lor!

— Cum o să plece trenul fără șef? întrebă domnul cu „Magazinul“.

— Mă doare în cot de șef, domnule, vorbeam de bărbatu-meu.

— Datoria șefului e să se asigure că toți călătorii sînt în tren înainte de a porni.

— Ce vorbești? N-am rămas eu acum o săptămînă la Războieni? Puțin îi pasă șefului de noi.

— Un accident. Șeful e întotdeauna o persoană respectabilă, cu simțul datoriei și supus legilor. C.F.R.-ul are legi severe, doamnă, și nimeni nu îndrăznește să le încalce. S-a dus vremea acarului Păun.

— De cînd? se miră doamna în vîrstă.

— De cînd cu automatizarea, dragă, zise amuzat domnul în vîrstă.

— He, he, rise domnul cu „Magazinul“, vorbeai de parkinson, doamnă, și uitai ce agerime, ce promptitudine...

— Se vede că nu vă pricepeți la boli...

— Acesta e semnul progresului, doamnă. În țara noastră au fost eradicate foarte multe boli, aproape toate. Cum să te pricepi prin urmare la ceva ce nu mai există?

Raționamentul domnului cu „Magazinul“ fu întrerupt de un suierat vesel de locomotivă, urmat imediat de urale și de o horă furtunoasă în jurul focului. Erau, după toate semnele, salvați.

Trenul își reluă mersul său legănat de rață îndopată în timp ce pe culoare și în compartimente călătorii se îmbrățișau și se sărutau la întîmplare urîndu-și An Nou fericit.

— Ai văzut dă ce-a fost în stare? Să-ți bați copiii, nu alta. Stătea iel liniștit, nu zicea nimic, dă ceva tot îi trecea lui pin cap, acolo, sub căciula lui neagră, că dă barbă ce să mai vorbim...

Îl mai și împingeam, că mă împingea și pă mine alții, dă iel nimic. Ceva, acolo, pardon, scuzați. Tăcea și zimbea ca mama cînd făcea o prostie. Mișca însă buzele, ce-i a lui, i-a lui. Tot așa fac ici și la minăstiri pă unde i-am văzut într-o excursie cu atelieru-mecanic dă la noi.

Cu sindicatu'. Ce-au ăștia dă știință în cap, să te ferească Dumnezeu. Mai ales dă la Putna. D-acolo se zice că se recrutează cadrele lor dă conducere. Un fel dă „Ștefan Gheorghiu“ a lor. Și mor-mintu lui Ștefan acolo, dă pîatră să fii, tataie, și tot îți dă lacrimile dă patriotism și mindrie națională. Acum, io l-am văzut cînd a deschis ușa care nici nu să poate inchide la drept vorbind, uite ce dă troiene e pă culoar, și cînd s-a dat jos. Propriu-zis nu l-am văzut, am simțit numai că nu mai ie, după miros, mirosul ăla dă tîmie și dă cinpă, adică l-am văzut doar cînd a aprins lumina aia pă care preceis o ținea ascunsă în desagă. Am zis că treaba lui, lumea e mare și dacă nu dă lupii peste iel ajunge iel undeva. Deși se zice că pă ici nimic nu-i atinge. Dă la o vreme n-am mai văzut nimic, ca acum. S-a zis cu iel. Că Dumnezeu te apără iel, dă numai cî poate. Și-atunci am văzut pălălaia. A

racului, mi-am zis, uite ce l-a trecut în cap. L-am și întrebat acolo, sub rad : Dă ce făcuși asta, părinte ? El a lămbit. Nici nu știu unde a urcat, dacă l-ai mai urcat... Io l-aș fi tăiat și l-aș fi legat de tren să-l duc la mine în Teleorhan, să se bucure copiii de iel. Le făceam și io acolo în sat „Orășelul copiilor” și...
Trenul oprea, pornea, iar oprea, iar pornea. Cu întârziere, dar după program. Oamenii coborau grăbiți, își urau „Săruturi fericite” și își vedeau de drum, tot prin întuneric, cu gîndul la ale lor.

Cind cobori Flavius-Tiberius, în compartiment rămăsese doar militarul. Pînă la capătul liniei mai era o singură stație. Dormea, sau păzea trenul. Nimeni nu putea ști cu exactitate. Misiunile secrete sînt greu de decodificat.

Nocturnă

HAIDEȚI, fraților, că e tirziu. Cine mai are ceva de spus să dea în scris.

— Nu dăm nimic în scris, strigă unul care se cocoțase tocmai pe containerul de gunoi. Dăm verbal, că de-ai un stat pînă acum în ger.

— Și în ninsoare unii, completă plin de importanță noul vicepreședinte al comitetului de bloc care cumula și funcția de șef de scară.

— Domnii au dreptate. Dacă mai e ceva de spus, acum să se spună. Vorba poporului : să bați fierul cînd e cald...

— Are dreptate domnul Brădușă cînd citează poporul. De aceea l-am și votat președinte.

— Să lăsăm vorbele, domnule vicepreședinte, și să trecem la discuții libere, ca pînă acum. Deci, propuneri concrete și la obiect, dacă mai sînt.

În lumina filtrată prin perdele a parterului, chipurile palide ale oamenilor închipuiau un calup de svaîter așezat pe un covor oltenesc. Ici, colo cite o țigară aprinsă. Trei sticle de țuică de un litru creceau din mină în mină.

— Pentru că nu mai sînt alte propuneri, propun să se dea citire proiectului de hotărîre. Domnii care au făcut propuneri sînt rugați să ne spună dacă le menținem. Brădușă tăcu și făcu un pas la înapoi. Își dresе vocea și zise : Domnul Cuceu are cuvîntul.

Din casa scării unde redactase procesul-verbal, suflînd tot mai des în pumni, pîru Cuceu, agent fiscal. Impresionase pe toată lumea prin hotărîrea cu care respinsese băutura.

— Cînd ai asemenea funcție și răspundere nu-ți poți permite, observă unul copleșit de tăria de caracter a lui Cuceu. Și normal, aprobă morocănos un altul.

Flînd foarte înalt, Cuceu ținea hirtia sub becul din fața ușilor batante.

— Să nu se aprindă, domnu Cuceu, că răminem fără îmbunătățiri !

Lumea izbucni în ris. Ridea și Brădușă. Sesizat imediat, amănuntul provocă un ropot de aplauze. Popularitatea sa creștea vertiginos.

Modest din fire, se simți dator să intervină pentru a preveni delirul. Ridică un braț și mulțimea amuți.

Cuceu începu să citească. Rar, apăsător, solemn. Se va întări ordinea și disciplina după cum urmează : completarea la zi și critică a cărții de imobil. Propune domnul Brădușă. Mențin propunerea, interzic vesel Brădușă. Respectarea orelor de odihnă împune următoarele : covoarele se vor bate mai mult simbăta, conform unui grafic afișat la fiecare scară. Propune Moraru Ion. Vă mențineți propunerea ? Da ! Pentru a se evita cazurile de injurii, maltratare și chiar bătaie de către locatarii, doritorii vor înștiința în scris conducerea asociației, menționîndu-se în același timp data petrecerii precum și lista nominală a participanților în scopul recuperării pagubelor în caz că s-ar produce imobilului și persoanelor fizice, inclusiv liniștii de care avem atîta nevoie. Îmi mențin propunerea, continuă pe același ton Cuceu.

— Nu s-ar putea scurta un pic ? strigă omulețul de pe container. Din nou risete, tropăit, aplauze. Și mișcările imprezvizibile ale celor trei sticle.

Cuceu continuă imperturbabil : Se va populariza restanțierii cu taxe de comunală la gazeta de perete a blocului. Propune Luțaș. Mențin propunerea.

— Bravo, Luțaș, strigă vicele. Îmi place combativitatea dumitale.

Se va amenaja un teren de joacă pentru copii. Propunere colectivă. Se va înceerca creșterea temperaturii în apartamente prin diferite mijloace ca : purtătorul. Propunere colectivă. Renunță cineva ? Se va schimba țevile deteriorate. Propunere colectivă. Construirea unui bloc nou în locul celui existent actualmente, acesta urmînd să primească altă întrebuințare. Propunere colectivă. Aplauze puternice, ovații.

Procesul-verbal le înregistrase întocmai gîndurile, mai puțin bătăile grăbite ale inimii, sfiala, stîngăcia și neîncrederea funcțară în petecul de hirtie care tremura sub lampă în miinile subțiri și vineții ale lui Cuceu.

Vicele avea ochii umezi. Se apropie de Brădușă și îi șopti gîuit de emoție : Ce care va să zică niște discuții libere

Ion MANOLESCU

Noi întîmplări din orășelul nostru :

Spargerea fabricii de nasturi

UN GHINION nu vine niciodată singur. Mai întii a fost campania aceea de presă care s-a abătut din senin asupra regiunii, spre mijlocul vacanței mele, lansînd rapid și convingător zvonul că **Gas-City** a ajuns o localitate cu fundul în sus, unde toate lucrurile se petrec altfel decît prin alte părți. „Ne credem mai isteți decît restul lumii ?” titrau ziarele din orășel și din afara lui, cu un corp de literă pentru a căruia citire te puteai lipsi de ochelari. Deodată, pe cite trei sau patru coloane, se cereau noi măsuri administrative, începînd cu destituirea domnului Toppelton din funcția de primar și terminînd cu dublarea sau chiar triplarea capacității birtului **La Copanul Fript**, singurul care mai vindea bere neagră curată în **Gas-City**.

Apoi, la citeva săptămîni de la primele atacuri publice, s-a iscat un nou zvon : acela că o amplă mișcare feministă va pune lucrurile la punct, rezolvînd cu tact și metodă ceea ce bărbații orășelului încurcaseră sistematic de atîta timp. Dintr-o dată, pînă ca lumea să apuce să se dumirească, sute de neveste iubitoare, unele mame, altele bunici, dar toate gospodine, și-au părăsit familiile și ocupațiile casnice, ieșînd afară cu pancarte, sacose goale și făcîlețe. Strada principală din **Gas-City** a fost luată cu asalt, iar trotuarele, așa prăfuite cum le știm, au devenit neîncăpătoare. Fetele boiseră în grabă niște cearsafuri albe, subtilizate probabil din paturile conjugale, pe care își exprimau limpede dorința de a avea mai multe distracții, o casă de modă și, firește, un primar de sex feminin. Doamnele mai în vîrstă nu păreau să revendice vreun lucru în mod special ; în schimb, își manifestau zgomotos solidaritatea cu fiecele și nepoatele lor, ciocnînd cu niște linguri groase de lemn în două sau trei cazane coclite, întoarse cu burta în sus.

Nu mică mi-a fost mirarea, scoțînd nasul afară pentru a „fotografia” mulțimea, să o zăresc, printre tîneretele care agitau cu aplomb așternuturile în vînt, pe Martha, buna noastră bucătăreasă ! Își așvirlise șortul în mijlocul drumului și, strîngînd boneta făcută sul în mina dreaptă, gesticula cu o energie pe care, sincer să fiu, nu i-o bănușam și nu i-o observasem niciodată la bucătărie. Părul blond, altădată strîns într-un coc discret, acum i se desfășura în suvițe lungi, care fluturau sfidător pe umeri, iar brațele, pe care eu mă obișnușeam să le văd trebalînd prin castroane și crățiți, executau de dala asta o gimnastică bizară, energică și agresivă. Știam că ai mei plecaseră pentru citeva zile din orășel, dar, chiar admițînd că Martha ar fi profitat de pe urma absenței lor (ceea ce era greu de presupus), nu înțelegeam cum și din ce cauză nimerise în mijlocul grupului din stradă. Mi-am propus pe moment să lămuresc problema de îndată ce femeia se va întoarce acasă, și, împăcat totuși cu gîndul că voi obține destul de repede un răspuns, am plecat de la geam.

În sfîrșit, chiar în aceeași seară, a avut loc spargerea fabricii de nasturi. De la bun început trebuie spus că, dacă pentru cetățenii din **Gas-City** există un lucru care să le ațîțe mai mult mîndria locală, acest lucru e fabrica de nasturi, renumită pentru minunile ei în mai toate colțurile lumii. A face pe seama ei o glumă nesărată sau a o lua peste picior echivalează cu un sacrilegiu — improbabil, dar totuși posibil ; a-i da însă o spargere, fată un fapt de neconcepție ! Tocmai de aceea, uimirea și furia locuitorilor orășelului nu a cunoscut margini, în momentul în care vestea **hold-up**-ului a devenit, din zvon, certitudine. Oamenii s-au strîns în cete și au început să intre prin case, scoțînd pe apucate. Au năvălit întii în casele altora, apoi și-au controlat propriile lor locuințe. Garaje, pivnițe și poduri au fost cercetate de-a fir a păr timp de citeva ceasuri. În acest interval, femeile au ieșit din nou pe stradă să protesteze ; marea lor majoritate a declarat rîspicat că domnul Toppelton este un incapabil, iar metodele acoliților săi, de-a dreptul respingătoare.

Spre miezul nopții, tocmai cînd mă pregăteam să trag un pui de somn, a apărut și Martha. Am chemat-o de îndată în sufragerie, pentru o mică discuție. Nu s-a arătat prea încîntată de idee, dar totuși a acceptat ; de altfel, nici nu avea de ales. În timp ce se așeza pe scaunul pe care i-l întinsesem, și-a aranjat cu mina o suviță de păr ce îi atîrna pe frunte ; un st delicat, de bună-creștere, care m-ar mulțumit fără doar și poate, dacă nu l-observat că boneta dispăruse de tot. Trecut însă peste acest amănunt și am

luat-o pe Martha la întrebări în legătură cu mișcarea lor feministă. În citeva cuvinte, mi-a explicat că ele, femeile, nu vor altceva decît să așeze lucrurile la locul lor în orășel. Firește, am întrebato-cum vede ea așezarea asta a lucrurilor ; mi-a răspuns fără ocolișuri că ar trebui întreprinse citeva acțiuni radicale, care să propulseze **Gas-City**-ul în rîndul marilor orașe din regiune. Pînă să apuc eu să cer detalii, Martha mi-a precizat : „La urma-urmei, nouă nu ne plac trei lucruri : războiul, fascismul și primarul !” Am rămas cu gura căscată ! Nu atit folosirea unui pronume colectiv ce despărțea net femeile de restul lumii, cit mai ales hotărîrea cu care fusese rostită decizia de a combata niște chestiuni cărora eu rareori le acordam atenție, m-au făcut să rămîn perplex. Ce-i drept, ziarele tot vorbiseră de nu știu ce aviatori ticniți care bubuieră un cîmp de zarzavaturi, crezînd că intră astfel în istorie, așa cum vorbiseră și despre o sumedenie de gangsteri deghezați în cerșetori și pripășiți prin regiune (genul acela de indivizi care ziua te imploră, iar noaptea te somează), dar nu îmi venise niciodată în minte ideea că o femeie ar putea să-și bată capul cu asemenea probleme. Dezamăgit și ușor enervat, am hotărît să interrup discuția pe loc ; am trimis-o pe Martha la culcare și, la rîndul meu, m-am retras spre dormitor. În clipa în care mă pregăteam să străbat holul, un gîndac negru de bucătărie, scirbos de rotund, s-a refugiat în spatele cuierului. Amintindu-mi de ceea ce îmi spusese Martha mai înainte, l-am dat în gînd o replică usturătoare : „...războiul, fascismul și primarul ! ? Dar gîndacii de bucătărie îți plac ?”

Două sau trei zile după aceea, situația s-a mai liniștit în **Gas-City**. Ziarele au bătut apa în pluă, iar femeile au ieșit din ce în ce mai rar pe stradă. Singurele evenimente care au tulburat liniștea orășelului au fost demisia domnului Toppelton din funcția de primar și apariția a două autocare cu turiști străini, veniți să viziteze fabrica de nasturi și împrejurimile. Deși retras din postul său, domnul Toppelton a binevoit să-i conducă pe oaspeții prin toate ungherele, neuitînd să le arate birtul **La Copanul Fript**, mîndria localnicilor, și casa unde Tom Mc Donald îl omorise pe Bob Johnson. Totuși, datorită cine știe cărei nepotriviri (căldura mare, praful, nervozitatea generală), cetățenii **Gas-City**-ului nu și-au mai scos straietele și panglicile de sărbătoare la vedere.

IN CEA de-a patra zi, s-a întîmplat nenorocirea. Mă pot lăuda cu faptul că, aflîndu-mă la geamul dormitorului meu, am avut posibilitatea să observ „în direct” cum s-au petrecut lucrurile ; dar Martha, care a fost la fața locului, mi-a povestit detaliile cu mult mai multă precizie — de aceea, mă voi folosi în continuare și de relatarea ei.

Totul a început odată cu ivirea zorilor, cînd femeile s-au adunat din nou în strada mare, înarmate cu obișnuitele pan-

carte care cereau pace, mașini de spălat, magazine de modă ș.a.m.d. De data aceasta, însă, strigătele lor anuntau furtuna ; uitîndu-mă cu atenție pe reastră (sînt curajos, dar nu temerar), am observat că numărul participanților la demonstrație crescuse considerabil, iar circulația fusese blocată. Am mai remarcat, de asemenea, că Ted Grant, proprietarul **Copanului Fript**, se plimba de la o femeie la alta, cu o pungă dolofană în brațe ; Martha mi-a explicat mai tirziu că vindea semințe și gumă de mestecat. În sfîrșit, am dat să plec de la geam și să mă îmbrac cînd, într-un colț al trotuarului, lîngă magazinul de jucării, am ochit un tînerel blond, cu părul frizat pe spate, îmbrăcat într-o cămașă brună cu mineciile suflecate : tipul ridicase o mină în aer și încremenise în poziția respectivă. „Salutul fascist !”, mi-a precizat seara Martha, înnebunită de furie. În clipa în care gestul a fost observat, mulțimea s-a năpustit spre tînar, înghițindu-l cit ai bate din palme. Tipul a fost izbit cu făcălețe, sufocat cu o sacosă, călcat în picioare ; într-un cuvînt, femeile l-au smintit în bătaie. Cu greu a reușit să se salveze și numai datorită intervenției prompte a domnului Toppelton și a prietenilor lui, care au chemat o salcare și au aruncat găleți de apă în primele rînduri de oameni. Ultima imagine pe care mi-o amintesc, cea a mașinii salvării gonind spre spital, ridicînd nori de praf în nasul cetățenilor, mi s-a părut și cea mai semnificativă ; afectat de întorsătura pe care o luaseră evenimentele, m-am depărțat de geam și mi-am pregătît un whisky dublu, pe care l-am băut pe nerăsuflăte.

Seara, Martha a venit acasă și, gîfîind, roșie la față, mi-a povestit cu lux de amănunte întîmplarea : ea se aflase undeva în lateral și nu apucase să facă nimic — în schimb, văzuse totul. Am liniștit-o și i-am găsit de lucru la o vechitură de sacou de-al meu, ce trebuia cusut. Apoi am ieșit în stradă, să lau o gură de aer.

Nici n-am apucat bine să mă mișc citiva pași, că m-am trezit nas în nas cu domnul Toppelton, apărut de după colț : era gata-gata să se ciocnească de mine și să mă răstoarne. N-am reușit nici măcar să-l spun bună-seara, fiindcă mi-a luat-o înainte, întrebîndu-mă de sănătate, de note, de cum îmi petreceam vacanța, și alte asemenea fleacuri. Cînd s-a dîmîrit că nu prea eram în formă, m-a bătut amical pe umăr : „Hai să-ți povestesc eu mai bine ce s-a întîmplat după-masa asta...” S-a înecat brusc, a început să tușească dogit și, scoțînd în grabă o batistă mototolită din buzunar, a sculpat cu năduf în ea. Apoi a continuat, pe un ton din ce în ce mai aprins : „Domnule, eu de la început am zis că străinii ăștia sînt un pic cam zăgărhiți : au dat iama în orășel și s-au apucat de prostii. Unul a intrat în tutungerie și a cumpărat toate pachetele de țigări ; altul și-a vîrit nasul prin pivnițele oamenilor, în căutare de nu știu ce fluturi sau ciuperci ; pe un al treilea l-am prins furînd rufe chiar de la mine de-acasă — legase o piscică de burtă și o așvirlise sus la etaj, tocmai în cearsafurile nevesti-mi : să înnebunesci, nu altceva ! În sfîrșit, pînă aici, nimic serios, dar vine nefericitul ăla și pune capac la toate : îl calcă mulțimea în picioare, că de-abia l-am scos de-acolo. Mă urc cu el în salcare și aflu ceea ce știam deja — că e un englez care venise cu grupul de turiști de alaltăieri. Îi vîntură infirmiera niște săruri pe la nas, și tipul mijeste ochii. Bine, mă nefericite, îi zic, pîi asta te-ai găsit tu să faci aici, în mijlocul demonstrației, salutul fascist ? ! Știi ce-mi bișguie individul ? Zice : care salut fascist, domnule, că eu încercam să chem un taxi... Acuma, spune și dumneata, că te vîd om cu capul pe umeri : care din noi o luase razna, el sau eu ?...” Dar domnul Toppelton nu mi-a mai așteptat răspunsul ; zărîndu-l pe unul din prietenii săi pe trotuarul celălalt, m-a salutat și s-a repezit să-l povestească și lui întîmplarea.

M-am învîrțit încă puțin pe afară, după care, indispus, am intrat în casă. În sufragerie, Martha mi-a întins sacoul pe care îl cîrpise. Am dat să îl îmbrac, cînd, fără să vreau, am remarcat că nasturii arătau altfel, parcă mai mari și mai strălucitori ; mi s-a părut că recunosc, în centru, emblema triumfiulară a fabricii orășelului. „Martha”, m-am încruntat eu deodată, „tu ți-ai vîrit nasul unde nu-ți fierbe oala !” M-a privit de sus pînă jos, indignată, apoi mi-a răspuns cu demnitate : „Nasturi avem și noi, domnule !”

Iar acesta era, nu-i așa ? , un lucru nemaipomenit.

Tors

TEATRU

Cu Valeriu MOISESCU despre :

Arhiva Națională de Teatru

Berthola, Elvira Godeanu, Irina Răchileanu, Ion Olteanu și mulți alții) retrași sau uitați, pe care ne simțim obligați să-i sărbătorim la timpul cuvenit, acordându-le stima, dragostea și prețuirea pe care o merită cu prisosință.

Totodată, trebuie să vă mărturisesc că în momentul de față, o bună parte a preocupărilor secției noastre este captată de înfăptuirea unei intenții despre care s-ar putea spune că exprimă aceeași nevoie de a lupta împotriva uitării — și anume e vorba de înființarea ARHIVEI NAȚIONALE DE TEATRU.

— Înțeleg că va fi creat, pe teren virgin, un organism destinat să compenseze intructivă statutul de efemeridă al oricărei creații teatrale.

— Ne gândim la o veritabilă instituție de interes național, care, evident, nu va putea funcționa fără sprijinul concret al Ministerului Culturii. Datorită importanței proiectului mi se pare că se impune să trecem cit mai curând la acțiuni concrete, deoarece cu fiecare zi care se scurge, ceva se pierde iremediabil. Trăiesc acut acest sentiment al urgenței, deși celor care lucrează în alte domenii de activitate, prioritatea unei asemenea întreprinderi ar putea să li se pară un lux în momentul de față. Dar neglijarea și irosirea tezaurului artistic al unui popor poate duce la pierderi incalculabile, cu urmări mai grave chiar decât cele de ordin economic, nemaivorbind de faptul că subvenția anuală necesară funcționării riguros științifice a unei asemenea instituții de cultură teatrală ar reprezenta cel mult o treime din pierderile pe o singură zi, ale șantierelor Centralei Nucleare de la Cernavodă.

— Vă dați seama, presupun că veți avea de luptat și cu un oarecare scepticism, și cu anumite inerții, precum și cu lipsa mijloacelor materiale. De-a lungul anilor s-au făcut destule apeluri bine intenționate pentru găsirea modalității de a „opri clipa”... Și totuși ele au rămas fără ecou — atâtea extraordinare creații s-au pierdut fără urmă și atâtea mărturii, din puținul existent, au fost lăsate să se distrugă. Începem de data aceasta sub mai bune auspicii?

— Cei ce se ocupă astăzi de destinele teatrului românesc, în cadrul Ministerului Culturii, sint, în sfârșit, oameni de cultură, competenți, receptivi, bine intenționați și plini de solicitădine. Discuțiile avute până în prezent cu dl. ministru Andrei Pleșu și cu dl. ministru adjunct Ion Vartic — care s-au arătat interesați de acest proiect — ne dau speranța nu numai a continuării unui dialog incântător, ci și convingerea

că această instituție va deveni cit de curând o realitate.

— Ați și început ceva concret în acest scop?

— Deocamdată, în ceea ce ne privește, am avut întâlniri de lucru pregătitoare cu un grup de oameni pasionați și convinși de importanța ideii (regizori, scenografi, critici, istorici de teatru, cercetători de la Institutul de Istorie a Artei). Dar problema esențială nu constă în și nu se reduce la entuziasm, ci la existența unui sediu, la amenajarea și utilizarea lui cu tehnici de lucru moderne, la angajarea unui personal specializat (teatrologi, cercetători, muzeografi). Activitatea acestei viitoare instituții de cultură teatrală trebuie concepută din start în mod științific și la nivelul instituțiilor similare din alte țări europene. Am intrat, deocamdată, pe această direcție, în contact cu „Societatea Internațională a Bibliotecilor și Muzeelor de artă a spectacolului” (SIBMAS), care prin persoana vicepreședintelui acestei societăți, dl. André Weinstein, și-a manifestat dorința și satisfacția de a colabora cu noi în viitor și de a ne acorda tot sprijinul.

Intențiile noastre comportă însă strategii relativ complexe, care se vor modula și modela în mers, lăsând celor ce se vor atasa pe parcurs și se vor afla a acestei inițiative o libertate de gândire și acțiune ce nu ne poate fi decit benefică. De aceea, cred că nimeni nu așteaptă din partea noastră în acest domeniu „planuri cinciinale”.

— Cum gândiți totuși pentru început activitatea acestei Arhive?

— Pornind efectiv de la zero, trebuie, cred, să ne împărțim preocupările pe două direcții distincte: trecut și prezent. În ceea ce privește trecutul, prima mișcare absolut obligatorie ar fi catagrafierea generală a întregului patrimoniu existent răspândit pe teritoriul țării (Arhive de stat, muzee, biblioteci etc.). Asta în ceea ce privește o perioadă îndepărtată a teatrului românesc. Vor trebui, de asemenea, depistate și alte mărturii, păstrate în colecții și arhive personale.

Pe de altă parte, ne interesează, în egală măsură, activitatea oamenilor de teatru din România, aparținând trecutului sau prezentului, care s-au impus dincolo de hotarele țării, fie că acest lucru s-a întâmplat în Occident sau pe scenele unor teatre de limbă română din Basarabia sau Bucovina.

Lucrurile sint oarecum mai simple în ceea ce privește prezentul și chiar un trecut nu foarte îndepărtat. În acest sens, ne bazăm pe sprijinul și colaborarea nemij-

locită a secretarilor literari din teatre care prin însuși specificul activității, prin vocația unei profesii asumate, și implicit colaboratorii noștri cei mai apropiați, ținându-ne la curent, cu regulat, prin afișe, programe, tăieturi sau produceri din presă, fotografii, baze audio-vizuale, cu activitatea curentă a trelor din care fac parte. Aceasta ar prezenta logătura obligatorie și permanentă cu instituțiile teatrale de stat particulare. Pe de altă parte, va fi necesar să intrăm într-un contact direct cu personalități ale teatrului românesc (regizori, actori, scenografi), să puse să-și încredințeze unele documente valorificabile în viitor unele documente personale: manuscrise, corespondență, ricaturi, portrete, accesorii de scenă, te sau însemnări de regie, schițe sau etchete de decor și costum, planuri tehnice proiecte de arhitectură teatrală ș.a.m.d.

Periodic, din fondul arhivei, vor putea fi extrase unele piese în vederea organizării de expoziții itinerante, consacrate unor instituții teatrale, fie unor personalități, fie unor orientări tematice sau a cifice, fie anumitor perioade (scenografi, afișul și programul de teatru, teatrul păpuși și marionete, prezenta artiștii români pe scenele lumii ș.a.m.d.).

— Tindeți spre un muzeu al teatrului românesc?

— Bineînțeles. Și asta într-un viitor care-l dorim cit mai apropiat. Până atunci preconizăm editarea unui buletin trimestrial al arhivelor, cit și a unor albume de scenografie, caiete de regie, monografii, mărturii de creație, care vor fi în sură să demonstreze că teatrul românesc a existat și a supraviețuit cu demnitate chiar în cele mai grele condiții.

Nădăjdum că toate instituțiile teatrale toți oamenii de teatru, toți iubitorii teatrului românesc vor înțelege importanța acestui proiect și ne vor sprijini în realizarea lui.

Arhiva Națională de Teatru va naște mod obligatoriu un important centru informațional și documentar, așa cum s-a întâmplat în Franța, prin anul 1933, o sub impulsul lui Jacques Copeau un grup de profesori, bibliofili, colecționari și oameni de teatru s-au asociat sub sedința lui Auguste Rondel, într-un așezământ, sub semnul prieteniei și dragostei de teatru!

— Să fie într-un ceas bun!

Convorbire realizată de
Ileana Popovici

— Am impresia că Secția de regie a UNITER desfășoară o activitate susținută; după seara memorabilă dedicată lui Crin Teodorescu, plutesc în aer „zvонuri” despre alte acțiuni mai mult sau mai puțin înrudite...

— Țin să fac o precizare. Acțiunea de care amintiti s-a realizat în colaborare cu Secția de critică, cu care până în prezent am conlucrat în permanentă și cu care vom continua să conlucram, în probleme de interes comun, atât prin consultări reciproce, cit și prin acțiuni concrete, menite să dea un sens major existenței noastre ca Uniune de creație.

Evocări, comemorări, aniversări, ale unor mari personalități teatrale vor intra (prin colaborare cu toate secțiile) în obșnuitul activității noastre, pentru că nu vrem și nu avem dreptul să lăsăm să se piardă în uitare comoara unor vieți dăruite cu abnegație scenei. Sint în pregătire pentru acest an evocări consacrate regizorului Ion Sahighian (15 octombrie), actorului Ștefan Ciubotărașu și scenografului Alexandru Brătănușu, — animatori și creatori de excepție, figuri prestigioase ale teatrului românesc, care și-au adus, la vremea lor, o însemnată contribuție în afirmarea scenei naționale. Pentru anul 1991 ne completăm calendarul prinosului de recunoștință cu comemorarea a 30 de ani de la dispariția unei „doamne de fier” a teatrului românesc, Lucia Sturdza-Bulandra, a scenografului Toni Gheorghiu și a dramaturgului Alexandru Kirileșcu. În privința dramaturgilor, nădăjdum ca aceste comemorări să se realizeze în colaborare cu Uniunea Scriitorilor și cu Muzeul Literaturii Române.

Nu e cazul să uităm însă sau să neglijăm faptul că trăiesc printre noi mari oameni de teatru (Aura Buzescu, Clody

CRONICA MUZICALĂ de Alfred HOFFMAN

Cristobal Halffter

PUBLICUL concertelor de abonament ale Filarmonicii „George Enescu” a trecut printr-o probă „de foc”. A ascultat un program întreg de muzică contemporană — mai mult, considerind că termenul respectiv este aplicat cu o oarecare largime și cuprinde adesea și capodopere ale începutului de secol XX, se poate spune că era vorba de muzică „la zi”, din aceea care circula, sau ar trebui să circule, în tabla de materii a Festivalurilor specializate de peste tot locul, și cum vom avea și noi începând din primăvara viitoare. Alegearea s-a făcut însă cu multă chibzuință, de bună seamă și prin condițiile favorabile oferite de serviciile culturale ale R. F. Germania (deocamdată îi mai spunem așa). În adevăr, Cristobal Halffter, pe care îl știm indeobște ca muzician spaniol, vine dintr-o familie de ascendență germană, după cum îi spune și numele, și acum ni se prezintă sub drapelul acestei din urmă țări, care l-a adoptat pe deplin. Ceea ce nu înseamnă că el s-a dezis în vreun fel de cultura și de tradițiile spaniole — și însăși opera sa stă martoră pentru o asemenea atitudine. I-am cunoscut muzica mai demult, de fapt eram în jurul care, la Montreux, cu cinci ani în urmă, acordase premiul muzical de creație al acestui oraș elvețian la doi compozitori contemporani: unul era Ștefan Niculescu, al nostru, care a și scris atunci un cvintet de suflători cîntat în primă audiere acolo, celălalt era Cristobal Halffter. Peste trei ani, același juriu premia Concertul pentru violoncel și orchestră nr. 2 de Halffter, înregistrat extraordinar nici mai mult nici mai puțin decit de Mstislav Rostropovici și Orchestra Națională a Franței dirijată de compozitor. Ne aflăm atunci la Helsinki și îmi amintesc că discul respectiv nu a intrat pe linia mai restrînsă a premiului „Koussevitzki”, de-

cernat lucrărilor contemporane, ci în categoria largă a gravurilor sonore de un interes general, susceptibile să entuziasmeze marea masă a melomanilor, nu numai pe cei „specializați”. Asemenea apreciere este de natură să arunce lumini concludente asupra personajului. Este un artist cu o putere de fascinație specială și care nu se mărginește a fi reprezentantul vreunei „școli” în sens limitativ, ei se dovedește înzestrat cu tot ceea ce oferă arsenalul de mijloace al compozisticii contemporane, pentru a-l pune în serviciul modului propriu de a înțelege muzica actuală și capacitatea ei de a se adresa sensibilității auditorului. Concertul de violoncel, dedicat memoriei lui Federico Garcia Lorca, are o expresivitate dramatică și arzătoare în același timp, cu un solilocuiv de o bogăție interioară rară al instrumentului solist.

Ai, n-ai ce-i face, aceasta este realitatea: Halffter este un creator și un interpret de muzică în stare să deștepte cele mai puternice emoții celor cărora li se adresează. De fapt, el se vrea sever și spune pe drept cuvînt că găsirea de „cîrlige” care să atașeze muzica nouă de vreun acord este o lucrare periculoasă, în sensul părăsirii consecvenței de a-ți păstra pure, neîntinate, principiile. Pe de altă parte, degajă o asemenea forță incit se dovedește convingător în orice împrejurare, în lucrări mai abstracte ca și în altele care folosesc un „argument” oarecare. De pildă: fără îndoială, cel mai direct apel la înțelegerea abonaților noștri, de la Filarmonică, l-a avut ultima piesă a programului, care pornește de la materialul a două piese de orgă din vechea literatură spaniolă: Tiento del primer tono de Antonio de Cabezon și Batalla imperial de Juan Cabanilles. Ce rezultat din ele este senzational: pe scurt, se pleacă de la un climat recules de temă clasică, susceptibilă parcă de a fi temeiul unei întregi passacagliei, pentru ca după o tranziție să intrăm în plină bă-

tălie de epocă, cu surle și tobe, adică cu tot aparatul orchestral folosit cu o strălucire și un colorit amănunțit, cu semnale ritmice și sonorități festive angrenate într-un iureș irezistibil. Într-o admirabilă înfăptuire de la Academia de muzică bucureștenă, Halffter a părut a se scuza de apelarea, ca izvor, la temele vechi și la o imaginație mai „la îndemînă”, arătînd că lucrarea respectivă s-a dorit un omagiu adus dirijorului Paul Sacher din Basel (interpret și animator elvețian, pe care îl aflăm fotografiat și cu Dinu Lipatti și care a fost la fel de celebru în cercurile muzicii vechi ca și ale celei contemporane), iar în ce privește publicul nostru, că a fost ca un fel de „cadou” oferit la capătul unei probe grele de înguritare a unui întreg program dificil. Adevărul este însă — și aici am vrut să ajung — că și prima piesă a lui Halffter — cele trei Elegii dedicate unor poezi spaniole, Antonio Machado, Miguel Hernandez și Federico Garcia Lorca — ne-a apărut tot atât, dacă nu și mai, grăitoare, exploatînd revelator atit nuanțele rafinate, registrul grav al instrumentelor orchestral, gama soaptelor în „piano” cit și agitația extremă, trepidăția maximă, arabescurile sonore tragice și spectaculoase deopotrivă. Halffter este un maestru al texturilor luxuriante și transparente în același timp, puse în lumină cu o măiestrie dirijorală impunătoare. A adus de altfel o vibrantă mulțumire Filarmonicii „George Enescu”, afirmînd că în trei repetiții și una generală a atins rezultate care ar fi fost imposibil de obținut cu alte formații, poate mai falomose, în mai puțin de cinci-șase probe și că o asemenea colaborare a fost de neuitat. Ceea ce dovedește, de altfel, că prima noastră orchestră are resurse nebănuite, pe care și le manifestă în condiții speciale și sperăm că vor fi de bun augur și pentru propagarea noii muzici românești, care, sincer vorbind, nu duce lipsă de valori de rang internațional.

Cristobal Halffter și-a pus arta dirijorală, remarcabilă întru totul, și în serviciul muzicii germane de astăzi, prezentîndu-ne mai intii Jardin de Reinhard Febel, o alternare a tehnicii pointilliste cu melodii de mai largă desfășurare, o luptă între definit și vag, cu izbucniri temperamentale și momente reculese și

punînd în lumină o mare mobilitate a scriiturii orchestrale. Parcă și mai mult plu ecou la public și-a aflat Antigona Theo Brandmüller (compozitorul s-a arătat el printre noi cu această ocazie), scrier pentru a cinsti pe muzicianul care fost „prieten și îndrumător”, la implinirea a 60 de ani ai lui Halffter (n. 1929). Este o piesă inspirată din tragediile antice, evocate prin strălucia semnale ritmice, prin exclamațiile instrumentale — de pildă cele, chemate de gesturi marțiale, tăioase ale șefului de orchestră, adresate, într-o împrejurare condentă, contrabașilor — ca și prin pasdeclamate de sonorități instrumentale sau prin cantilene pătrunzătoare. În general, și aici și în cele mai multe pagini ale programului tehnica modernă nu exclude apelul la elemente asociative și sibile de a-și găsi ecou în memoria iutorului de muzică cultivat în repertoriu general, vehiculat de orchestrele de tot ziu.

De altfel, pledînd pentru autonomia independența creatorului contemporan, Halffter a optat și el, ca și alți creatori importanți pe care i-am abordat în ultimele vremi, pentru programele mixte care să vehiculeze cultura tuturor epocilor. Într-o discuție, animată de rectorul Academiei de muzică bucureștene, compozitorul Nicolae Beloiu, în prezența unor distinși compozitori și profesori noștri, el și-a exprimat prețuirea pentru talentul tinerilor interpreți ascultați București (dorind, ca și toți cei de față viitoarea înființare a unor grupări orchestrale internaționale, cu largă participare a românilor); a atras însă atenția că asemenea formații se cîvin cîntească în egală măsură repertoriu consacrat ca și arta zilelor noastre, vind în vedere că la primirea lui Halffter au asistat creatori de seamă (și primul rînd Ștefan Niculescu, Ana Vieru, Tiberiu Olah, alături de Adrian Răduț, ca și mai tinerii Doina Rotaru, Liana Alexandra, Șerban Nichifor), Halffter a abordat și problemele compozistici de mare actualitate, arătînd că astăzi cînd nu mai există un singur drum, ci multitudine, esențială este problema alegerei.

La birtul «AICI NU SE MOARE NICIODATĂ»

UN FESTIVAL de film internațional însemna, înainte, pentru un critic aterizat acolo din Estul nostru, o evadare din imobilism. Pentru prima dată, în anul de grație 1990, același critic, din alt Est, văd masivul pachet de filme, are un sentiment invers: sentimentul că, prin comparație, vine dintr-o lume mult mai sătută, care trăiește mult mai intens probleme mult mai grave: senzația, pentru o dată, e că nu „noi”, ci „ei” nu prea au habar pe ce lume trăiesc...

La conferințele de presă și în interviurile festivalului se discută despre conflictul din Golf și despre unificarea Germaniei. Cinematograful pare că se poate depăși de realitate. Dar, pe marele ecran, nu vezi nimic cu adevărat actual, major, din convulsile sfârșitului de secol: nu descoperi filmul care îți descopere epoca. Filmele bune care pot fi văzute în festival sînt de calitate, totuși, mediu. Nici un film politic mare, despre ziua de azi, nici un film de analiză filosofică de anvergură, nici un film care să marcheze căutări de limbaj. Marii clasici în față — Antonioni, Bergman, Fellini,urosawa — sînt absenți. Fellini apare în ultima zi, la ceremonia de premiere, pe scenă, unde îl așteaptă Mastroianni, îl îmbrățișează. „Caro Marcello!”, care ești alt ego-ul meu!”. Îi închează **Leul de aur** pentru carieră și urează „să mai facem câteva filme împreună, dacă baraca cinematografului continuă să reziste!”. Baraca cinematografului va continua să reziste, fără înălțală, cu condiția să reziste cealaltă baracă, planetară. Cu un procent infim de artă și cu un unel urias de industrie și smert, masinaria cinematografului își rezolvă crizele din mers, iar de mers merge mai departe, chiar și stînd, cum se întâmplă acum, pe loc.

Pharmecul **Mostrei** venetiene, legat și îndelungată tradiție a acestui festival, cel mai vechi din lume, ajuns la a 50-a ediție, este de a fi rămas, dincolo de diferențele firești dintre ediții, consecvent cu sine. De a fi continuat să trăiească lumea filmului (o lume, se vede, deloc calmă și nu în primul rînd intelectuală) calm și cultural: Venetia se refuză să se lase invadată de comerț, „market”. Venetia a continuat să aibă un interes prioritar, chiar dacă neori falimentar, unui produs de lux: filmul de autor. Un festival elitist, care lasă mediatizat (două ore zilnic de transmisie TV pe canalele RAI, mii de artiști acreditați), dar o face cu o indiferență aristocratică. Singurul lucru regretabil este că nici chiar Venetia nu reușește să prezinte filme mari atunci cînd ele refuză să se nască. O explicație posibilă ne furnizează același Mastroianni, după o experiență de 40 de ani pe platouri: „Cinematograful de azi este lipsit de idei originale pentru că luăm în care trăim e confuză și nu mai are idealuri”...

La ediția '90, spre deosebire de alții, un spațiu privilegiat i-a revenit filmului american. Poate și pentru că el, dat, întotdeauna, dovadă de o robustețe specifică (de cele mai multe ori de natură mai mult industrială decît artistică, dar asta e altă poveste). Prezența filmului american în program s-a făcut o infuzie de vitalitate. Și, într-o precare măsură, a fost.

Good Fellas (să-i spunem **Buni băieți**) de Martin Scorsese, după un best-seller de Nicholas Pileggi: **Leul de argint**.

30 de ani din viața Mafiei, dar nu din zona „nașilor” ci din aceea a mafioților mărunți. O descriere meticuloasă a acestei lumi și a acestui gen de putere. Un document al unei sub-culturi, și-a propus să ofere Scorsese (care, la conferința de presă, părea descins din propriul film, avea un aer perfect de mafiot prosper). Eroul filmului a înțeles de mic că „a fi gangster e mai important decît a fi președintele S.U.A.”. La 11 ani e, pentru prima dată, închis. La 16 ani devine killer. Crește, se îmbogățește, trăiește în amestecul mafiot de lux și violență (vezi craniile explodînd, împușcate în plin, singe țîșnind, cadavre rostogolindu-se în malaxorul mașinii de gunoi, o violență pe care Scorsese o etalează cu cinism). Apoi, o afacere cu droguri îl pune pe micul gangster, un tîpăduș printre granguri, în situația de a fi închis pe 25 de ani și de a fi omorît, în mod sigur, de Mafie. Atunci personajul hotărăște (cazul e real) să devină martor al Justiției, al acuzării, în schimbul unei libertăți conspirative și al protecției asigurate de agenții federali. Asemenea cazuri sînt foarte rare: codul Mafiei e foarte strict, iar mafioții îl respectă cu sfințenie, sînt, în genul lor, oameni de onoare, nu trădăză. Se cunosc exemple de mafioți condamnați pe viață, care ar fi eliberați dacă ar accepta „să colaboreze”, dar nu o fac. Scenaristul vede în personajul principal „caricatura unui anumit tip de american: cel care umflă pretul benzinei cînd Saddam Hussein trece frontiera Kuwaitului, cel care nu ezită să verse reziduuri toxice în curtea unei școli, ca să cîștige cîtiva dolari în plus, cel care are mentalitatea că numai banul contează. O mentalitate neliniștită: mai bine să-ți duci societatea de ripă decît să investești! Să bagi beneficiile în buzunar, cît mai repede posibil! Să vinzi de ici, să furi de colo!... Parcă am mai înțilnit noi undeva mentalitatea asta, și încă extinsă în proporție de masă!”

O pată de culoare în paleta, oricum, foarte colorată a filmului american, a fost **Henry și June**, de Philip Kaufman, inspirat din romanele lui Henry Miller și din fragmente, mult timp censurate, din jurnalele intime ale Anaisei Nin. „O odisee a sexului”, a fost numit. „Una, două, trei, patru pasiuni toride”, se intitula o cronică de a doua zi. O distribuție excelentă, un regizor care știe să umble la nuanță, să lucreze în tonuri subtile. Doar că, sub pretextul intelectualist al „căutării de sine”, personajele vorbesc exclusiv despre amor, dar mai ales îl fac, pe toată durata filmului (2h 14').

Foarte bine primit de publicul italian (și record de încasări peste ocean) a fost **Dick Tracy**, ultimul film al lui Warren Beatty (regia și rolul titular). O transpunere cinematografică a unor celebre benzi desenate ale anilor '30: de aici, stilizarea cadrului în scenografie, în costume, și mai ales în imaginea semnată de marele operator Vittorio Storaro (**Apocalipsul acum**, **Ultimul împărat**). Dick Tracy, polițistul incoruptibil, față cu Mafia coruptă și cu blondina coruptoare (Madonna însăși). Personajele negative sînt dotate cu un machiaj monstruos, așa încît Al Pacino și Dustin Hoffman sînt de nerecunoscut. Citeva cifre, ca să știm cam cum stăm cu tarifele: pentru rolul principal Warren Beatty a primit 5 milioane și jumătate de dolari; pentru regie: 2 milioane și jumătate... Autorul justifică maniheiismul și neorii infantilismul acestui **Dick Tracy** spunînd că, pentru el, filmul e „un ecou al copilăriei, al timpului cînd

valorile și culorile vieții erau mai simple, erau primare; erau binele și răul, dragostea și datoria, onoarea și tentația. America era inocentă”...

America anilor '30-'40, mîltul inocenței unei lumi și fina pulverizare a acestui mit apar în filmul lui James Ivory, **Mr. și Mrs. Bridge** (o extraordinară familie Bridge, dublînd o familie din viață: Paul Newman și Joanne Woodward). Un film de ținută, care a rămas, din păcate, în afara marelui palmares. Pronosticăm că la viitoarele Oscar-uri va fi cîștigător la mai multe categorii. Viața unei familii din Sud, nostalgia unei lumi dispărute, ritualurile unei societăți de „country club”, stabilitate, eleganță, un snobism inofensiv, fața armonioasă a conservatorismului. În privirea lui Ivory, un amestec de sentimentalism și ironie. Am reținut pentru dumneavoastră un schimb fugărilor de replici, pe o scară îngustă, la o petrecere, între o doamnă bancheră — generoasă și nonconformistă — și un avocat conformist, dar conformist cu geniu: Paul Newman: ea, beată, îl oprește și îi spune, hodoronc-tronc, ceea ce credea și trează: „Marx a vrut să dea tuturor de mîncare!” — „Dacă a vrut asta, a lăsat un faliment în toate sensurile”. Îl răspunde el, sec, aspru, și trece mai departe.

DINTRE filmele ne-americane care au trezit interesul la această ediție, amintim doar, ca o simplă trecere în revistă: **Jurămînt de singe** (al australianului Stephen Wallace: imediat după al doilea război mondial, punctul de vedere australian asupra crimelor de război japoneze și asupra politicii americane prietenoase la ele); **Hotul de curee** (ultimul Jodorovski, un Jodorovski încercînd, pentru prima dată, să comunice cu un public mai larg: un comoromis vizibil între cinema-ul „ortodox” și ceea ce Jodorovski numește „conceptul meu delirant despre frumusețe, în formele ei cele mai pure”; o distribuție de staruri, Peter O'Toole și Omar Sharif, care, pînă la urmă, aproape că nu se mai văd, înghițiți de „conceptul delirant”); filmul rusesc **Catastrofă nucleară** de Mihail Belikov (o încercare de a spune adevărul despre Cernobil: stupefiant modul în care, vedem, autoritățile locale au înțirziat evacuarea zonei, în timp ce copiii și nepoții lor erau trimisi la loc sigur cu avioane speciale); **Martorul**, de Mihail Pandurski (film bulgar de debut, despre martorul tăcut al unui univers jalnic, în criză spirituală și materială, în care raporturile dintre oameni sînt iremediabil degradate: Oleg Borisov, premiul de interpretare masculină); **Dansind în beznă** (alt film de debut remarcabil, al britanicului Mike Ockrent: Liverpool, un vis al unei nopți de vară în epoca rock-ului).

Întrebat ce a caracterizat ediția, un critic a răspuns: „amERICANII și femeile!”. Într-adevăr, față de alte ediții, filmele regizate de femei au fost destul de multe. O dezamăgire: Margarethe von Trotta, cu **Africana**: o prietenie între două femei, distrusă de un bărbat, pe care amîndouă îl iubesc; un bun film mediu. Mai interesantă e o declarație a regizoarei: „Cînd s-a dărîmat zidul Berlinului, bineînțeles că am plîns de bucurie. Acum privesc cu aprehensiune și agasare această fuziune atît de rapidă, făcută în numele mării”.

Și o revelație: tinăra regizoare Jane Campion, datorită căreia Marele premiu special al juriului a plecat, pentru prima dată, în Noua Zeelandă. **Un inger la masa mea**, cu un subiect extras din operele autobiografice ale scriitoarei neozelandeze Janet Frame (delicioasă în copilărie, complexată în adolescență, suspectată, eronat, de schizofrenie, în tinerețe, și tratată cu 200 de socuri electrice, căpătînd ca prin minune de o lobotomie). Un calvar descris de regizoare cu un realism poetic și crud, cu o foarte personală instinct al portretizării memorabile și al construcției solide. E o performanță acest film, care își prinde spectatori cu intensitatea cu care ar face-o un polițier, ca să le spună, la sfîrșit, după aproape 3 ore, că de fapt au asistat la „un film despre formarea unei personalități”...

Chiar dacă o parte din asistență a primit cu fluierături decizia juriului, prezidat de scriitorul american Gore Vidal, era totuși greu de găsit un film mai potrivit pentru **Leul de aur** ca **Rosencrantz și Guildenstern sînt morți**, de Tom Stoppard. Cunoscutul dramaturg și scenarist britanic (n. în 1937, în Cehoslovacia, emigrat în '39), debutează la 53 de ani în regia de film, ecranizîndu-și propria piesă, un mare succes teatral al anilor '60. Un proiect pe care Stoppard îl gîndește de 15 ani. („Dacă tot era vorba de o trădare, am zis că mai bine să mă trădez singur!”). Filmul, ca și piesa, e o comedie erudită, care presupune un spectator cultivat, apt să guste aluziile la textul shakespearian, dar și la Wittgenstein, Joyce, Magritte, Beckett și chiar și la... Stan și Bran. „Stan și Bran, așteptîndu-l pe Godot”, s-a spus. Un amestec de comedie burlescă și farsă tragică, un joc inteligent între adevăr și ficțiune, între convenția

Madonna noastră cea de toate zilele... în Dick Tracy

teatrală și convenția cinematografică. Filmul modifică perspectivele, interpretează dintr-un unghi inedit un univers bine cunoscut: Rosencrantz și Guildenstern, deveniți personaje principale, sînt aiuriiți, aeriți, preocupați de lucruri de o splendidă grație, reflexivi, doi amuzanți liber pansiiți, care, din cînd în cînd, intră și ies din tragedie, de unde răzbat gesturi, personaje, replici (250 de versuri, a numărat cineva) din Shakespeare. Cei doi prieteni ai lui Hamlet sînt chemați la Elsinore, de uzurpatorul fraticid Claudius, ca să-l spioneze pe Hamlet; dar ei nu mai ilustrează, în viziunea lui Stoppard, tema prețenției trădate, ci sînt victimele simbolice ale fatalității care îi manevrează fără ca ei s-o știe, pionii unui joc care îi depășește, doi indivizi prea mici pentru o intrigă atît de mare, la capătul căreia îi așteaptă, inevitabil, moartea. „O alegorie a individului contemporan, prins în evenimente care-i sînt străine și pe care nu le poate influența în nici un fel”. Pe noi Rosencrantz și Guildenstern, observatori ai lumii în care (nu) trăiesc, îi pasionează descoperirile științifice, exercițiile de logică, teoria probabilității; unul din ei dă cu banul, și banul va arăta, de 160 de ori la rînd, numai „cap”. Un joc care-ți amintește de refrenul „Cap, cap, pajură, cap, pajură, pajură, cap”, din spectacolul lui Ciulei, de pe vremuri, la „Bulandra”. Chiar dacă filmul nu consacră un nou regizor, el reconfirmă cu brio un autor (ne gîndim la Stoppard, desigur, nu la Shakespeare!). Și chiar dacă acest „film cerebral” n-o să facă prea mulți spectatori, e sigur că, în viitor, nici o lucrare serioasă despre raportul dintre Shakespeare și cinema nu va putea face abstracție de el. „V-ati gîndit și la alte lecturi shakespearene?”, e întrebare Stoppard. „Nu, chiar dacă cineva insistă să fac **Negutătorul din Venetia** văzut din unghiul cîinelui lui!” (în paranteză fie spus, s-a putut vedea, la Mostra, în afară de concurs, un Shakespeare interpretat de... pisici: **Romeo și Julieta**, de Armando Acosta, un film-concert, straniu și tulburător, pe muzică de Prokofiev). Acest **Leul de aur** pune un binevenit spot de lumină publicitară asupra primului film al lui Tom Stoppard. Și ultimul, dacă ar fi să-l credem, „Să regizezi un film înseamnă să trăiești o experiență de omnipotență. E exaltant, dar... Prefer să mă întorc la meseria mea, de făcător de povești și de inventator de jocuri de cuvînte. Cinematograful nu e decît un enorm fast-food”. Un enorm bufet-expres, cum ar veni. Definiția poate părea malițioasă, dar nu e decît extrem de exactă. Iar ca o imagine-simbol a cinematografului înțeles în această cheie, am descoperit la Roma, nu întîmplător pe Via Appia Antica, pe Regina Viarum — lîngă catacombele Sfîntului Sebastian, mormîntul Ceciliei Metella și alte glorioase ruine — un birt! Un birt rătăcit excentric pe acolo, o tavernă nemohorită, care se cheamă, citești, mare, pe o firmă: „Aici nu se moare niciodată!”. Doar că dedesubt se poate citi, mic: „Luni — închis”!

Deci chiar și acolo unde nu se moare niciodată, există o zi cînd tot se...

Și în materie de cinema, nemurirea există, doar că, din cînd în cînd, intră, și ea, în S.R.L.

Eugenia Vodă

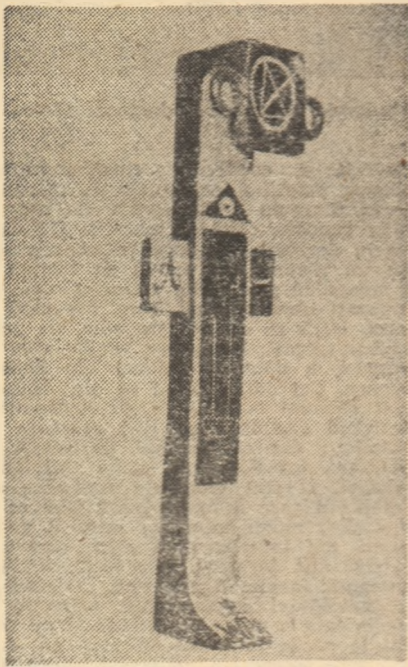
Leul de aur: Rosencrantz și Guildenstern sînt morți de Tom Stoppard. În imagine, regele Claudius și regina Gertrude (Donald Sumpter și Joanna Miles) încadrați de Rosencrantz și Guildenstern (Gary Oldman și Tim Roth).

Criteriu eventual pentru Nobel

IATĂ o variantă benignă a rasismului invers, practicat din temelie, ba chiar și cu bune intenții... „Păcat de tine și de talentul tău”, îi spunea cineva unui amic de-al meu, infundat prin însoțita Californie. „Mare păcat că nu ești evreu de-al nostru. Chiar așa, chiar crezi că nu putem afla printre strămoșii tăi nici urmă de evreu?” „Neam!” răspunde amuzat amicul meu. Și adaugă „Dar de ce e păcat că nu sint evreu de-al vostru?” „Ei, altfel ți-ar fi mers pe aici...” Sfântă stupidenie!

Iată acum o întâmplare mai puțin amuzantă.

Te afli la o petrecere pariziană. Printre invitați, ești prevenit, oameni care „fac și desfac totul! Absolut totul!” Măi, să fie, îți zici. La un moment dat, amicul A. te prezintă influentului domn B. „O, ce plăcere”, spune dl. B. „Țineam foarte mult să vă întâlnesc — mi s-a spus mai din multe locuri că sînteți unul din puținii români nelovîți de... antisemitism”. „Exagerări, sint foarte mulți români, din cei pe care-i cunosc, firește, ce n-au nimic antisemit în felul de-a gândi, de-a acționa...” „Ei nu, lăsați, știm și noi cite

Insema de hotar

ceva. Iată ce vroiam să vă întreb: cit de nobelabil este C.”. Luat, așa, din scurt, o dai pe glumă. „Nici ca cit, spre a cita un poet”. „Cum așa?” se miră dl. B. „C. devine cel mai publicat scriitor român în străinătate, e pomenit peste tot, cîștigă suprafață; nu vă înțeleg”. Continui să îi amuzat: „Dle B., C. este, într-adevăr, un bun scriitor. De aici, însă, și pînă la Premiul Nobel e o distanță măritoasă; mă rog, așa văd eu lucrurile”. „Dragul meu”, confirmă cu un ușor ton paternalist influentul domn B., „dar critica scrie că avem de-a face cu un Joyce al literaturii române; alții îl compară cu Musil. Eu însumi cred că C. nu e departe de Kafka...”. Dai să rămiți în limitele amuzamentului: „Știu și eu ce s-a zis, de gustibus... Oricum, parcă și Joyce, mi se pare; dacă nu mă înșel, și Musil ori Kafka, n-au luat Nobelul...”. Tocmai de aceasta: de ce să mai fim nedrepti încă o dată? Realizezi că nu va fi ușor cu dl. B.; și nu e: „Apoi, suferințele prin care a trecut, lupta sa extraordinară, atît de solitară, împotriva...” Nu mai e de glumă: „Dle B., amicul nostru comun C. a suferit — e drept. A avut parte de tot felul de neajunsuri, dar n-aș zice că a fost mai năpăstuit decît alți colegi de al săi scriitori — români-români, români-evrei, români-maghiari și alții, cit privește... lupta sa... extraordinară, e cam mult spus...; mă rog”. Se pare că ai întrecut orice măsură, căci dl. B. își ascunde cu greu iritarea, ba îți și încurcă numele: „Dragă dle Ionașcu”, „Ionescu”, spui apărîndu-ți numele, „Așa, Ionescu, dar măcar strălucita activitate științifică, de cercetare, pe care a avut-o acasă C., și felul excepțional în care și-o continuă aici, la institutul...” Îți cam ieși din pezeni: „Dle B., poate nu vorbim de același om. C., din cîte îmi amintesc, n-a făcut nici o muncă științifică, de cercetare — strălucită ori nu — acasă. A scris beletristică; cărți bune. Munca științifică de aici, mă rog, va fi filad strălucită, cum spuneți, dar despre asta chiar nu știu mare lucru. Credeți-mă”. Influentele domn B. de-abia mai se stăpînesc. În sfîrșit, îți spune foarte ferm: „Domnul meu, trebuie să vă obișnuiri cu ideea aceasta”. „Care, anume?”, spui. „Dragul meu, dacă va fi ca un scriitor român să la, în sfîrșit, Nobelul, acesta va fi un evreu. Să fim bine înțelegi”. Tocmai ca să fim, răspunzi: „Domnule B., eu aș spune că de va fi să luăm un prim Nobel pentru literatură, important este să-l la un mare scriitor; dacă se poate, și un mare om. Că e român-român, român-evreu, și așa mai departe, e mai puțin important”. „Pentru dumneata, poate”, ți-o tale scurți dl. B. „Evident, deși poate nu doar pentru mine...” Și spre a încheia socotelile

continui astfel: „Dle B., by the way, ați mai fost implicat cîndva, vreau să spun, ați mai participat cîndva la înlesnirea, cum s-a spus, la desemnarea ori chiar atribuirea vreunui Nobel pentru literatură?” Fiindcă dl. B. te privește cu un dispreț nedismulțat, amicul A. cascadează gura pentru prima oară de la începutul conversației: „Dragă, pînă la Brodsky; și alții...” „Și eu care credeam...” Și chiar mai cred. Ultimul cuvînt trebuie să-l aibă, cum altfel?, dl. B.: „Extraordinar! Ce se întîmplă cu dvs. românii, dle. Ionașcu?” „Ionescu...” „Așa, Ionescu. Chiar nu puteam să cred ce mi se spune...” „Ce anume?” „Cum ce anume? Că sînteți cu toții antisemiți; dar cu toții...” „O exagerare, dle. B. Numai eu. Nu toți. Numai eu sint antisemit”. Sint sigur, dl. B. nu m-a crezut.

Asfel, în locul construcțiilor de poduri spre alte spații sufletești pot să-și facă loc sindromul persecuției, sentimentul zădărniceii, tendințele de izolaționism — scria Toma George Maiorescu în bine-venitul său articol din *Minimum*. Nu doar „tendențele de izolaționism”, aș adăuga, ci și cele de suprație. Oricît ar părea de ciudat unora, morbul suprației — de-un fel ori de un altul — nu lucrează doar printre unii, ci și printre alții. Printre noi toți, adică.

Dar ce să ne mai plîngem de rasismul invers, cînd aflăm că Andrei Cornea este „un antisemit nenorocit”, cînd mi se argumentează, mi se oferă „probe, dragul meu, probe nu birfe”, despre antisemitismul lui Michael Shafir și mi se trag papare, din ce în ce mai des, pentru „agresivitatea antisemită” a lui Vladimir Tismăneanu? Mai e de mirare că eu sint antisemit? Că Dan Petrescu și Ana Blandiana, Gabriel Liiceanu și Octavian Paler sint antireșorți de nădejde?

Cîndva, Blandiana (dacă nu mă înșel), credea că trăim în cea mai bună din lumi, că e posibilă. Încăpăținat cum sint, o întreb „Doi, chiar așa să fie? Chiar nu se mai poate face nimic?”

Și mă întreb: de rasism invers e vorba ori chiar de o lume... inversă? „Opriți lumea, că vreau să cobor!” Nu zău? Și dacă tot „cobori”, încotro...

Washington, 26 august 1990

N. R.: Auturul *Centurului* anunță pe această cale pe dl. E. Barbu că, la plecarea din România, nu mai avea nici o datorie la Fondul Literar al Uniunii Scriitorilor, deși în ultimii ani fusese șomer. Toate sumele restante au fost achitate cu *Chitanța* nr. 102 din 3 iulie 1985.

TELECINEMA de Radu COSAȘU

Știți ce e aceea „la corbeille”?

● **ALGEBRA** superioară față de aritmetica Guldenburgilor, *Marile familiti* ne trimite în zona saturată de neobalzacianism în care un minim de sinceritate mă obligă să recunosc că nu mă mîsc natural. Mic-burghez, cum m-au caracterizat perspicace altele servicii de cadre, constat că n-am trăit mai mult de 17 ani în capitalism. Nu-s suficienți pentru a înțelege patimile din jurul incintei numite „la corbeille”. Trebuie ele însă pripite, odată ce înțeleg foarte buna comunicare a domnului Pavel Cămpăanu, din „22”, despre revoluția antistalinistă în România? Așa se pare. Niciodată n-am intrat într-o bursă în care să mi se joace viața, a mea sau a familiei mele. Nu mă pot imagina chemîndu-l pios pe tatăl-meu să mă salveze de la un crah financiar. În '60, plecînd din țară, o măturașă mi-a sopțit în mare, mare taină: „Știi că am ars un teanc de acțiuni vechi ale lui tatăl-tău?” M-a durut în cot. Eu nu eram atunci șomer din cauza acțiunilor tatălui meu, ci din cauza acțiunilor mele. Mă pusese dracul cel bun să declar în Aula Bibliotecii Universitare că reportajele noastre nu mai trebuie să mintă. Imi jucasem viața, cu elan și puritate, păcatele tinereții, într-o Aulă, nu într-o bursă. Bancherul Schoudler ar fi înțeles asta la fel de bine cum eu mă descurc în instituirea unei comisii de tutelă conform Codului napoleonian. Nu fac pe prostul — cunosc cîte ceva din jocurile dragostei și întîmplării; am încercat cîteva isterii vitale; nu-mi sint străine cîteva porcării și înălțări, de le zice etern umane; îl înțeleg pe Lulu dînd larg șampanie într-un restaurant și bolînd într-un spital de nebuni; accept fără să cli-

pesc arivismele, felițiile, ticăloșiile, penibilul prin care trebuie să treacă orice bărbat incîntător, groaza că un cancer poate fi molipsitor, rugăciunea montată imediat după o corupție, intelectulul pînă la mai presus căpătîială decît capătul unui glîd lucid; am trecut și prin ceea ce Kundera denumește, în sec. XX, *Homo sentimentalis*, acela care face din emoție o judecată și tremură ușor auzind acolo, printre bancheri și chelneri, aici printre mitomani și mitocani, cele cîteva note din aria lui Oneghin. Toate acestea însă nu mă mituiesc pentru a uita că eu, om al chenizinelor, habar n-am ce e aceea o bursă, cu a sa „la corbeille”, ce-i un bancher, ce-i o comisie de tutelă, oricît îl iubesc pe Balzac. Desigur, pot zimbi inteligent cînd Schoudler tatăl, nomenclaturistul sistemului bancar, nu stie, la 1921, cine-i Proust, cine-i Stalin, noul secretar general al Partidului Comunist din Rusia („Astă-i o veste importantă?”), dar astea-s „flecustete intelectuale” (cum se pronunța teribilul meu responsabil cu propagitul, în '56...) față de solida lui cultură în materie de poliți, dobinzi, creanțe și suplimentări de capital. Ea mă întîmidează și de confruntarea cu ea nu mă pot apăra nici Camil, nici Malraux, nici doamna Marneffe, nici verișoara Botte, nici impresiile din poezia spaniolă. Etern-umanul în care ne dăm competenți devine o copilărie față de mecanisme pletici și capitalului țară de care, de la Nucingen la Budenbrook, pasiunile pălesc. Le cunosc? Un tată ist omoară fiul, operînd și vinzînd masiv „en baisse”. Știți cum vine asta? De unde? Nici Preda, nici D.R.-ul, nici Fănuș, nici Bănuș, nici Buzura nu le-au descris. Atunci? E suficiență Geneza

cu al ei capitol 22 (Jerifierea lui Isaac), e deajuns Freud cu studiul lui despre Moise, tablele legii și vitelul de aur, ca să înfrunți banca și bancheerii în locul comitetelor raionale de partid? Re-nașterea și acumularea capitalului — să vedeți dumneavoastră, Geneza! Domnul Cristoiu nu cred că e neocomunist cînd folosește termenul de „capitalism sălbatic”. Adjectivul nu-i aparține, nici lui Marx, e — cum se zice — realitatea. Cu siguranță însă că ea nu va fi atît de sălbatică precum gulagul, slavă Domnului! E chiar sigur că va fi, multumită libertăților ei, mai veselă. Veselia ei se va naște dintr-o modificare a ecuației bergsoniene. Nu vom mai avea o mecanică „sur le vivant”, ci morala va lua locul mecanicii. Se va ride din tot ce va fi o moralitate plăcată pe ce-i viu și curge... Eu, unul, chiar îngrozit că nu știu, pe viu, ce-i „une corbeille” (decît de fructe, în sufrageria mic burgheză), nu mă prăpădesc: reiau „Cănuță om sucit” și recitesc cuvîntul lui Castoriadis, la Sorbona, în colocolul despre Est, din ianuarie 1990: trebuie să avem onestitatea, noi, cei din Vest, să le spunem acelor populații din Răsărit că venînd spre noi cu „Jos comunismul!” ele nu se îndreaptă spre o societate ideală, foarte dreaptă și foarte inteligentă, ci doar ceva mai eficientă pentru individ. Îl aud mereu printre Lulu și Noel, între un credo și „la une” a unei ediții speciale, ori de cîte ori muzica lui Cosma își ia avîntul ei frumos. Mă mai calmez, mă luminez — voi continua să adîncesc teza mea de bacalaureat din '48: chipul intelectualului inadapabil în literatura română. Va fi vesel, repet!

P.S. Un grup de prieteni liberali (azi nu se iese din casă fără astemenea precizări...) m-a rugat să propun Televiziunii ca, la încheierea acestui serial, să programeze *Marile familiti* în versiunea Gabin-Brasseur... Vor aduce ecranizările ca Traviata?

Punct nevralgic

● CU DOUĂ săptămîni înainte de trarea în vigoare (la 15 octombrie) a schemei t.v., domnul Răzvan Theodorescu prezentat, în rubrica *Actualități* (din seara lui 30 septembrie), cîteva principii organizare și nu puține detalii de funcționare ale viitorului program. Faptul a doua zi dimineață (luni, 1 octombrie) fluxul radiofonic adopta, la rîndul său, nouă înfățișare nu a fost considerat, probabil, la fel de important, președintele instituției mulțumindu-se doar să indice schimbarea de titulatură a fostelor canale de emisie și numele coordonatorului general de aici: Ion Ghițulescu. E o diferență de tratament care ne ulmește, să nu spunem mai mult. Să aibă conducerea Radioteleviziunii informații precă audiența radio este cu mult mai redă decît cea t.v. și să accepte acest lucru pe ceva firese? Sau se consideră că tirajul (în *Panoramă* nr. 39) a programului radiofonic pentru anotimpurile toamnei-primăvară este suficient în ciuda neconcordanței între tirajul publicat și numărul real al ascultătorilor? În sfîrșit cum datoriile cronicarului sint, prin felul lucrurilor, altce decît cele ale președintelui Radioteleviziunii, notăm cîteva observații generate de lectura *Panoramă* în programul actualei etape (vîrste) existență, postul nostru național adoptă formula, bine experimentată și pe am meridiane, „specializarea”, astfel în programul I devine *România-actualitate* II devine *România-cultural*, III devine *România-tineret*. Este vorba nu de simplă schimbare de nume, ci de una optică sau, mai exact, este vorba de renașterea deschisă a unei „specializări” ce exista încă mai de demult dar care este, acum, anunțată public și întărită prin cîteva modificări de accent în cuprînsul orarului zilnic. „Specializarea” este totală, ea funcționează cu oarecare elasticitate, tinerii avînd ce asculta și canalele vecine, cultura nefînd expulzată din perimetrul actualităților iar informația politică și social-economică găsînd un loc destul de vizibil în cadrul programului cultural. În plus, în consens cu tronoul cotidian al ascultătorilor, aplică, fără stridență, o anume diferențiere între fluxul radiofonic propus pentru zilele de luni-vineri, față de cel anunțat pentru zilele de sîmbătă-duminică, flat sub o puternică ploidă informațională, întreținută, e bine să subliniem adăugăm, nu numai de radiodifuziune, ascultătorul poate selecta mai bine (mai rapid), în condițiile de acum, domeniul preferat. Poate doar în teorie, căci în practică, așa cum știm cu toții și cum au cunoscut-o chiar și realizatorii radiofonici în paginile revistei noastre sau în parte, cele trei canale de emisie nu sînt accesibile tuturor locuitorilor țării, diferite motive obiective: nedotarea dioreceptoarelor cu frecvența de unde necesară, suprapunerea (la unele ore) frecvenței postului *România-cultural* cele ale posturilor regionale. Așa că libertatea opțiunii nu e totală, ci destul de limpede reglată. Să repetăm, apoi, o marcă a domnului Răzvan Theodorescu: radioul și televiziunea formează o unitate instituțională, ceea ce nu exclude ca între cele două mari compartimente să se instaueze la nivelul receptării, bineînțeles, o inegală concurență. Oprindu-ne, deocădată, la cîteva momente ale fluxului cultural, în general, și literar, în special, constatăm că ele nu sint favorizate, totdeauna, nici de locul, nici de intervalul de transmisie. Pe de o parte, puține sînt cele incluse în structura canalului maximă audiență (*România-actualitate*). Lecturi în premieră, Rampa și ecranul Scriitorii la microfon și reluarea *Revistei literare* radio (la ora 0,20 noaptea) alături de cele patru ediții ale *Actualității literare* incluse în *Orele serii* (la 10,30) urmîrind *Viața cărților*, *Jurnalul galriilor*, *Revista revistelor culturale*. Toate celelalte titluri rămîn în custodia canalului *România-cultural* și cum, dintre ele, numai *Revista* beneficiază de reluare nocturnă amînită, orele de emisie capătă o mare importanță. Or, aceste ore nu sint dintre cele mai tentante pentru audiență mai ales că circumstanțele audierii excozel literare, comentariul cultural, intervalul cu personalități ale domeniului un specific ce merită a fi luat în considerație. Dacă orele 12,30 (sîmbăta și duminică) sau 17,30 (în zilele de lucru) nu pot fi încă acceptate, programarea emisiunii în jurul orei 21,30, adică cînd spectacolul (de film, teatru etc.) gîduit de micul ecran este în plină desfășurare, ni se pare total neinspirată. Este punct nevralgic al noii scheme radio asupra lui trebuie să se revină de gență.

Antoaneta Tănăsescu

Programul

e toamnă - iarnă

Presă văzută de la Slatina

● Săptămânalul LUMEA LIBERĂ, care apare la New York și despre care a mai fost vorba în aceste pagini, a ajuns la 1 sept. la numărul 100. (Între timp, la 103). Îi dorim La mulți ani! ● „Rumoarea copilăriei mitice a acoperit la Mircea Petean zgomotele cotidiene”, scrie Al. Cistelean într-o foarte exactă cronică din VĂTRA nr. 7. Tot acolo, două pagini sint consacrate memoriei lui Mircea Vulcănescu. Pe lângă eseu postum al acestuia intitulat Despre spiritul românesc, reluat din Caietele de dor, 1952, putem citi două comentarii de d-nii Virgil Ierunca și Cicerone Poghir. În pagina următoare, poezii de dl. Ștefan Baciu. Revista continuă publicarea unor fragmente din jurnalele d-nilor M. Zăciu și Livius Cioacălie. În total, un număr remarcabil. ● MINERVA, lunar din Bistrița, publică în fiecare număr interviuri cu scriitori cunoscuți: Vasile Igna (nr. 5), Cornel Moraru (nr. 6), Mircea Zăciu (nr. 7). ● În nr. 8 din ARGES, dl. N. Oprea tipărește prima variantă a schiței lui M. Preda Sakimul, așa cum a apărut ea în Timpul din 7 iulie 1942. Editorul atrage atenția că în Scrierile de tinerețe alcătuite în 1987 de dl. Cristoiu s-a tipărit varianta a 5-a, aceea din Revista literară. ● Reținem din GLASUL ADEVĂRULUI care apare la Slatina spirituala rubrică intitulată Radar și semnalat Observator. Cităm din numărul din 7 sept. câteva întrebări care vin, în februar, în completarea editorialului nostru de acum cîva timp: „Vreți să vă abonați la Contemporanul ca să primiți Satul românesc? Sau la Contrapunct ca să primiți Mihaela? Ori la România literară ca să primiți România Mare? Sau la 22, România liberă, Flacăra și Rom Mic, ca să nu primiți nimic? Adresați-vă cu încredere instituției absolut democratice Poșta Română! Veți fi deserviți cu promptitudine”. Bănuim că sub pseudonim se ascunde un poet.

Acareturi
de luat în vizită

● Citim în TINERETUL LIBER din 20 septembrie, sub semnătura dlui Sorin Ovidiu Bălan, despre un bărbat care s-a dus într-o vizită (cam cu sila, e drept), la o „doamnă”: „În drum nu a găsit nici un buchet de flori, nici o cutie de bomboane sau alte acareturi folosite în astfel de situații; a luat și el ce avea mai pe aproape, un cuțit”. Ne tot gândim la natura și volumul acareturilor de luat într-o vizită, fie ea și una solidată cu un viol („sub amenințarea cuțitului”, desigur), și nu reușim să ne dăm seama. E clar că nu ne pricepem la marafeturi din astea! ● Și fiindcă tot sîntem la probleme lingvistice, să mai semnalăm una, din aceleași număr al ziarului amintit, pe care o descoperim într-o declarație a dlui Vasile Pascu, director general în Departamentul Transporturilor, care a discutat cu sindicatele marinarilor: „Imediat după revoluție am dialogat împreună și am găsit calea...” Nouă ni se pare că lungă grevă din port a arătat mai curînd că departamentul dlui Pascu a dialogat de unul singur! Ei, poftim de te descurcă (de unul singur sau împreună cu lexicologii) cu un cuvînt așa de pretențios cum este verbul a dialoga, care produce fie exprimări pleonastice, fie nonsensuri, care, cum ar zice Luca Pițu, „navetează între pleonasm și oximoron”. E mai lesne de folosit, în împrejurări care reclamă asemenea discuții, substantivul consens. Aveți toată încrederea! ● „Prea s-au înmulțit vinzătorii de Ardeal!”, exclamă dl. Ion Coja, într-o nouă scrisoare (scrisorică, de data asta) deschisă publicată de Expres (nr. 35). Dsa îl somnează pe unul din colaboratorii revistei să dea numele unui anchetator de securitate, ajuns redactor al unui periodic al Vătrei Românești, la care colaboratorul se referise într-un articol anterior, fără însă a-l nominaliza acolo. „Atrag atenția asupra faptului că afirmația dumisale, cu toate subînțeleșurile pe care le face posibile, intră într-o suspectă concordanță cu afirmațiile cuprinse în „statutul pirat” al Uniunii Vătra Românească, adică un statut fals, pe care l-au răspîndit în Occident și în țară persoane a căror identitate nu ne este cunoscută, fiindu-ne însă evident scopul urmărit: să compromită Vătra Românească”. Ei bine, dl. Coja e servit: poetul Marius Oprea face public, în același număr din Expres, numele persoanei. E vorba de maiorul (r) Gh. Moldoveanu, redactor șef adjunct la Deșteaptă-te, Române din Brașov. Va să zică, dl. Coja are ocazia să afle acum ceea ce tot românul care s-a deșteptat știe mai demult și anume că mulți dintre foștii securiști au devenit atît de patrioți, incit, mai catolici decit papii (pardon, patriarhi) de la Vătra Românească, își au propriul statut, antimaghiar pe față. Sîntem foarte curioși ce dosar nou-nouț se va fabrica pentru maiorul Gh. M. în scopul scoaterii dumisale (vorba neaoșă a dlui Coja) din murdara cauză. Așteptăm următoarea scrisoare (scrisorică) deschisă, cu explicații pentru poetul Marius Oprea. ● Sînt poezi și „poeti”. Poetul cu ghilimele Zbora, cunoscut ca autor al volumului Iubiți-vă pe tancuri! (a nu se confunda cu volumul Iubiți-vă pe tunuri), apărut și e-

puizat în ziua de 12 ianuarie 1990, în Piața Victoriei din București, este acum membru de vază (fondator, nu?), al mișcării Alianța Muncitorească Libertate — Anticomunistă și Antifascistă (oare la ce vă gândiți, citind acest lung nume?) subvenționat (cum să zic altfel?), de guvern cu o nimica toată de 400.000 lei pentru aproximativ 1.000 de aderenți (împărțirea, faceti-o singuri!) și patronază un magazin cu mărfuri de import, botezat La Liberta (vecin cu Patriarhia). Planuri de viitor artistice, dl. Zbora n-are. „În perspectivă — declară dsa dlui Dan Badea în același Expres — dorim să deschidem o grădiniță și un inedit grup școlar, în care copiii să aibă de la 3 ani acces la computer...”. Doamne, ce extraordinare poezii o să scrie acești copii cu ajutorul computerului! Dacă dl. Zbora avea norocul să fie cu cîțiva ani mai june, altfel ar fi profitat dea de revoluție. Deși nici la vîrsta pe care o are nu se descurcă rău! ● Logica dlui Traian Branea (AZI, 21 sept.), ne uluște, și încă de două ori: o dată, cînd susține că, de fapt, de pe urma venirii minerilor în Capitală au profitat gazetarii și oamenii politici care au protestat contra „mine-riadei”; a doua oară, cînd crede că apropierea studenților de mine, realizată la Brașov, este o „schimbare de tactică” a celor dinții, determinată de ne știu ce „informații care s-au scurs privind investigațiile Comisiei Parlamentare în Valea Jiului și la Motru”. Adevărul orbitor (dar nu și pentru cecitatea politică a dlui Branea), este că au pierdut cei care i-au adus pe mine, și că întîlnirea de la Brașov reprezintă sfîrșitul marilor iluzii pentru toți cei care s-au bucurat de conflictul dintre studenți și mine. ● Doar GAZETA DE BUCUREȘTI, dintre toate zărele F.S.N., discută critic — și încă în două articole — aburiantul scenariu al României Mari referitor la revoluția din decembrie (în nr. 20). O tăcere ciudată domnește și în publicațiile altor partide ori în cele independente, spartă doar de dl. Cornel Nistorescu în Expres Magazin nr. 9. Nici după demonstrația de la Timișoara nu s-a produs vreo atitudine semnificativă. De neînteles! Și pentru ca tacimul să fie complet, Democrația (nr. 36) publică o anonimă (în virtutea dreptului la opinie?), dar presupusă a fi fost scrisă de „ofiteri ai fostei securități”, care preia întocmai scenariul României Mari!

Ce poeți citea Ceaușescu

● „...ale căror datorii întrec milioane foarte multe”, a spus dl. E. Barbu în interviul televizat din 28 sept., recurgînd la un înimăbil stil literar, după ce tocmai reproșase scriitorilor actuali în cultura și agramatismul. Dl. B. a vorbit și de „situația primejdioasă” a țării noastre, vînd probabil să zică primejdii. Odinioară, acuzat de plagiat, dl. B. a evocat numele multor alții... plagiați celebri, precum Caragiale, Eminescu etc. Acum, exclus de colegii săi de breaslă, dl. B. își amintește că și Blaga, și Arghezi au fost excluși cîndva, ca fasciști. Dl. B. a negat grațios că ar fi fascist, dar n-a uitat s-o atace din nou pe dna... Juhasz. Va reuși oare cineva să-l convingă pe dl. B. că excluderea sa din Uniune nu are nici o legătură cu „Europa liberă”, cu „coloana a V-a” maghiară ori cu toate celelalte „explicații” oferite de dsa din belșug, ci, exclusiv, cu faptele dsale. În stare, singure, a-l scoate în afara breșlei? Noi ne-am luat gîndul. ● Nu putem felicita TVR pentru mîvelul deplorabil al reportajului trimis la dl. Barbu să-l intervieveze. Să se fi sfîrșit la TVR oamenii capabili să pună întrebări într-o întrebare atît de delicată? Dl. Emanuel Valeriu s-a făcut de ris în fața dlui Branea iar dl. Arachellian face (neden- sibil?) exclusiv muncă redacțională. ● „Eu cred că mai citise cîte ceva pentru că știa pe de rost poezii din Costuc, Eminescu, Odobescu, Alecsandri”, afirmă în ZIG-ZAG (nr. 29) despre Nicolae Ceaușescu unul dintre foștii lui secretari cu propagandă și cultură, dl. Cornel Burtică. Dacă amintirea este exactă, lată-ne în posesia unei informații foarte pretioase: Odobescu n-a scris decit o poezie, Oda României, la 18 ani, în 1882, cunoscută exclusiv specialiștilor și neglijînd în edițiile curente ale operei. Si mai afirmă dl. Burtică despre dictator că nu era un cititor. ● Moda de a vedea în orice adversar un străin ori „un vindut străinilor” face ravagii și nu numai la noi. Citim în DIMINEAȚA (28 sept.) că o oficialitate irakiană a acuzat Moscova că „a fost cumpărată de Washington”. Oricît de groaznică ar fi știria, e reconfortant să vezi că marile spirite, precum ale dnilor Barbu, Vadim și Saddam Hussein, se întînesc în pofta tuturor blocadelor imperialiste! ● Citim pe pagina întâi din AZI (30 sept.): „Cred că este momentul să renunțăm la ambiții personale pentru supremația puterii și să stringem rîndurile în jurul Parlamentului, al Guvernului și al Președintelui ales al țării pentru a ne aduce un maximum de aport la înflorirea scumpei noastre patrii Românie”. Semnat I.B. O fi Iosif Boda din colegiul director? N-are importanță, oricum n-a auzit nimeni de el. Dar limbajul, cu gemidocla tautologie a aduce aportul și

cu binecunoscutul elîșu ceaușist de la sfîrșit, ni-l recomandăm cu asupra de măsură. ● Cel mai dulce cuvînt care s-ar cădea folosit în legătură cu conferința de presă a dlui Gelu Voican Voiculescu, aflat pe meleaguri elvețiene în scopul de a îmbunătăți jalnică imagine a României în lume, este iresponsabilitate. Citiți detaliile în PHOENIX (nr. 35). ● În același loc, un articol al dlui Moroianu despre întîlnirea Rezistenței române de la Brașov ni s-a părut, politic vorbind, înabil, dacă nu deplasat, și scris într-un limbaj inutil trivial („cît despre faptul că Marian Munteanu se pupă cu Miron Cozma”). ● „Cred că sînt singurul critic român care am scris în perioada ceaușistă un studiu, într-o revistă franceză, trecînd peste cenzură, din nou, despre ultimul roman al lui Bujor Nedelcovici. Le Dernier Messager”, declară dl. Adrian Marino în DREPTATEA din 27 septembrie. E foarte posibil, doar că romanul cu pricina are titlul Le Second Messager.

Șah și rasism

● În CONVORBIRI LITERARE nr. 29, dl. Mihai Dinu Gheorghiu publică o scrisoare pariziană, intitulată Ce mică e lumea, foarte pătrunzătoare ca analiză a raportului dintre intelectual și putere în trecut și actualul regim de la noi. Într-o singură privință ne deosebim de dsa, și anume atunci cînd clasifică pe disidenți în anticomuniști (Goma — Dolina Cornea — Dan Petrescu) și „apolitici” (Dorin Tudoran — Mircea Dinescu). Ghilimelele nu ne aparțin, dar ele nu schimbă cu nimic lucrurile: ne întrebăm de ce ar fi fost disidența d-nilor D.T. și M.D. mai puțin politică decît a celorlalți? Noi nu vedem nici o deosebire. ● Tot la Iași apare OPINIA STUDENTEASCĂ, o revistă cu multe lucruri interesante. În nr. 40 revista publică patru pagini de parodii: după articole din Expres, Zig-Zag, 22 și România Mare. Ne pare rău că nu putem reproduce cîte ceva. Un excelent articol intitulat Comandantul diviziei de mine este domnul Suciu semnează dl. Dan Robu. ● În frumoasa publicație săptămîneană POESIS citim (în nr. 7) cîteva Gînduri despre stăvilism ale lui Michel Tournier (traduse de dl. Daniel Corbu). Pornind de la parabola prețului cerut de către inventatorul său pentru jocul de șah, cunoscutul romancier francez aseamănă progresia matematică prin dublarea folosită în acest caz celebru (se știe cum: o boabă de orez pe prima pătrăciță a tablei, două pe a doua, patru pe a treia ș.a.m.d.), cu multimea ipotetică a strămoșilor noștri, care cresc în același mod, pe măsură ce coborîm în trecut din generație în generație. Tournier încheie așa: „Voi spune simplu că acest imens ghem de strămoși, al cărui produs sînt, nu lasă prea mult loc rasismului, aristocratismului și nici chiar interzicerii incestului”. ● În AGORA (Iulie) (număr foarte bogat, la care vom reveni) și în ORIZONT (14 sept.) putem citi o discuție pasionantă între istoricul francez de origine maghiară François Fejtő și Emil Cioran. Ar trebui reproduce mari pasaje pentru acela căror revistele cu pricina nu le-au căzut în mină. Conversația a fost oferită de Fejtő lui Dorin Tudoran acum aproape un an și nu pare cu mult mai veche (în orice caz, E. Ionescu mai trăia). E vorba în ea despre revoluție, istorie și progres, despre Napoleon și Hitler, despre anglo-saxoni, germani și francezi, despre români și unguri. „Toate erorile din istoria universală — afirmă la un moment dat Fejtő, ca și toate cele din viața personală a oamenilor, provin din excese, din derapaje”. Si Cioran: „Da, excesul înseamnă păcatul strămoșesc, culpa originară. În regnul animal, există specii care au dispărut din cauza unor condiții de climă, dar omul va dispărea din cauza legii care e în el și care îl dă ghes să nu se poată orî niciodată. Ideea că nu există limite. E mai cu seamă concepția secolului 18 și 19, cum că nu există limite în progresul de care omul e capabil. Or, tocmai, limite există. Fiecare generație își dă seama de asta, dar e întotdeauna prea târziu...” (trad. Andrei Brezianu). Dintr-un motiv care ne scapă, cîteva replici din acest dialog au fost omise de către Orizont, cînd l-a preluat din Agora. Iată-le: „Fejtő: Să revenim, dacă doriți, la discuția despre istorie. Considerați, oare, așa cum cred eu, că dizolvarea monarhiei austro-ungare, și implicit, crearea României Mari, au constituit o gravă, ca să nu spunem foarte gravă eroare? În cele din urmă, este părerea mea, în numele autodeterminării, ponoarele fostului Imperiu s-au constituit într-o sumă de state mai mici, multinaționale, ca și Imperiul, și în care minoritățile n-au avut parte de deobște de un tratament mai bun.” „Cioran: Din nefericire, răspunsul meu la întrebarea dv. e că Ungaria este cea care s-a făcut răspunzătoare de această tragedie, căci guvernul ungar a exclus fără discuție ideea unei federații.” „Fejtő: Din păcate, vă dau dreptate. Cînd opoziția pro-occidentală și federalistă a venit la putere la Budapesta, era prea târziu”. (O. A.).

● **EDGAR REICHMANN** s-a născut în 1929 la Galați. Studiile și le-a făcut în România. Instalat la Paris, de aproape patru decenii, a devenit cronicar literar la publicațiile „Les nouvelles littéraires”, „Le Monde” și „L'Arche”. A publicat primul său roman, „Denunțatorul”, în 1962. Edgar Reichmann a călătorit mult, putând să observe psihologii, moduri de viață, comportamente și reacții individuale și colective. A fost o perioadă de acumulare pentru scriitorul nuanțat, până s-a așezat la masa de lucru pentru a așterne pe hirtie notele necesare scrierii unei plănute trilogii. Primul volum, „Intilnirea de la Kronstadt”, a apărut în 1989 la editura Belfond, primind Premiul Wizo și premiul european al Adelfului. Al doilea volum, Rachel, din care reproducem acest fragment, a apărut tot la editura Belfond în august 1987. Este așteptat și volumul ultim al trilogiei. Denunțatorul a fost reeditat anul acesta.

LA sfârșitul lui septembrie, Mathieu s-a întors la post, unde, în principiu, urma să mai stea doi ani. De data asta nimeni nu îl mai aștepta la aeroport, iar Bucureștiul, fără prezența verișoarei sale, i se părea la fel de sinistru ca o gară ruinată în care trenurile nu mai opresc. A căutat s-o întâlnească chiar în seara sosirii, dar la telefon o voce necunoscută spunea cuvinte de neînțeles. Căutând-o la slujbă, telefonista l-a informat că Rachel Lilienthal nu mai era directoare a Editurii universale pentru literatură și artă. A început să fie îngrijorat fiindcă nici măcar Lemercier, întotdeauna la curent cu ce se petrece în oraș, nu a putut să-l informeze de soarta Racheliei. Un moment, Mathieu s-a gândit că poate a fost arestată, victimă a vreunei epurări care curăța periodic rîndurile partidului. Stîn-jeneala, răspunsurile echivoce date de Aldebert, decanul, cînd i-a mărturisit temerile, l-au sporit îngrijorarea. Era încă întuneric, la sfârșitul lui octombrie, cînd l-a deșteptat soneria telefonului; Beatrix îl anunța că mama sa se simțea și mai rău, trebuia să se întoarcă imediat. Mathieu a trezit-o pe secretară cerîndu-i să-i rezerve un loc la primul avion pentru Paris. „Tocmai voiam să vă chem. Domnul Ambasador dorește să vă intilnească în biroul său la orele zece. Este o problemă urgentă care vă privește personal”, i-a răspuns.

Nu l-a primit ambasadorul ci Lemercier. Consilierul cultural, după ce l-a informat că va trebui să părăsească Bucureștiul chiar în acea zi, l-a întrebat care este motivul convocării matinale. Colegul a scos un suspin de ușurare. „Plecarea dumneavoastră precipitată ne folosește, i-a spus frunzărind distrat un dosar. De ieri seara sînteți considerat *persona non grata* în această țară și hotărîrea de expulzare trebuie să vină dintr-un moment în altul. Pe de altă parte, trebuie să vă informez că Rachel Lilienthal s-a hotărît să rămînă definitiv în Occident, ceea ce explică într-o oarecare măsură supărătorea decizie a autorităților române. El cred că sînteți complice la dezertarea ei. Dacă au dreptate, ați făcut o greșală și cariera dumneavoastră va avea de suferit. De altfel, n-am înțeles niciodată prea bine de ce ministerul nostru v-a trimis aici. Nu se obișnuiește a se numi cineva într-o Capitală în care trăiesc rude atât de apropiate. Evident, eu personal sînt foarte încîntat de hotărîrea luată de vara dumneavoastră, mai ales dacă a decis să o rupă sincer cu prietenii buni; fiți însă atent. Nenorocire pentru cel care stîr-nește scandalul...”

Inima lui Mathieu bătea să-i spargă pieptul. Nici o aluzie a Racheliei nu i-a îngăduit să-și închipuie că ar dori să-și părăsească pentru totdeauna țara. Dar, în loc să se bucure — n-ar urma ca ea să trăiască într-o Europă mai calmă în care o va intilni curînd? — a fost cuprins de furie. Consilierul cultural l-a avertizat că defectiunea imediată riscă să-i creeze unele plictiseli, poate chiar să-i distrugă cariera. I-a fost oarecum rușine de ce simțea, și-a sters fruntea, apoi iar l-a cuprins furia. Atunci a intrat în cameră ambasadorul purtînd pe chip masca impenetrabilă folosită în momentele grele.

Edgar REICHMANN

„Am aflat de la secretara mea că mama dumneavoastră e grav bolnavă; sînt sincer dezolat, dar atît timp cit trăiește, mai puteți spera. Veți părăsi țara chiar azi, dintr-un motiv familial ușor verificabil, fără a aștepta să fiți expulzat oficial. Evitîndu-ne această umilită, lichidată autoritățile. Nu știu dacă Lemercier v-a și informat; românii trec în aceste zile prin mari dificultăți la Paris; doi sau trei din agenții lor trebuie să părăsească Franța, făcîndu-se vinovați de activități incompatibile cu statutul diplomatic. Poate că noi trebuie să plătim decepțiile renunțînd la colaborarea dumneavoastră, poate așa vor ei să vă facă a plăți prietenia care va lega de Rachel Lilienthal. Desigur că veți rămîne un timp la Quai (n. tr., Quai d'Orsay, reședința ministerului de externe) înainte de a fi trimis în altă parte, sper însă că această străbateră a desertului nu va fi de lungă durată. Înainte de a pleca, încercați să-l inițiați pe Lemercier în treburile curente. El se va ocupa de ele”. Pentru a sfîrși întrevăderea, ambasadorul l-a întins mina lui Mathieu. „Administrația va veghea la trimiterea mașinii și a mobilelor care vă aparțin. Vă urez noroc, domnule consilier cultural!”

Un sfert de oră i-a ajuns ca să-l explice colegului său amănuntele unor dosare nesemnificative privind relațiile culturale mediocre dintre Franța și România, țări altădată atît de apropiate. Lemercier care urmărea distrat vorbele lui Mathieu, a început să vorbească abia cînd acesta a început să-și golească sertarele. Vocile lor erau acoperite de un tranzistor pus la maximum, stîind amîndoi că sînt ascultați. „Există un ultim aspect în această problemă spinoasă. Vara dumneavoastră a făcut o cerere pentru a obține statutul de refugiat politic. Ținînd cont de poziția sa și de activitatea în partid, organele competente îmi cer lămuriri amănunțite despre ea. Trebuie să fac apel la dumneavoastră. În baza prieteniei mi le veți furniza acum?”

Între pereții acestei încăperi care începuse să-i devină familiară, Mathieu a ramas singur o ultimă oră. A pus o foaie de hirtie în mașina de scris făcîndu-i portretul Racheliei așa cum o simțea, așa cum o cunoștea. Revăzîndu-i chipul presărat cu pistrii se întreba cum să-și închidă ruda în cîteva pagini dactilografiate.

Peste două zile, la cimitirul din Bagneux se afla împreună cu Beatrix în fața sicriului mamei sale. Verișoara Rachel, Greta și Denise, pictorul ungur, unchiul Eduard și Arnim Stern, devenit pianist foarte renumit, erau acolo. Ceremonia s-a sfîrșit pe o ploaie de gheață, fiecare grăbindu-se să meargă acasă. Bunicii erau morți, de asemenea matusa Dorothee, și nu se aflau acolo cei zece bărbai ca unul din ei să rostească Kadisul pentru Betty Kogan, văduvă Lilienthal.

A fost o nesăbuită sau o alegere chibzuită gîndită care l-a dictat Racheliei hotărîrea de a nu se mai întoarce în România? Mathieu se întreabă mereu asupra motivului real al dezertării. Contacte cu servicii secrete? Promovarea naționalistilor la conducerea partidului său? Irezistibila atracție a libertății? Ea a rămas ciudat de tăcută la acest subiect, de parcă prudența sau o inexplicabilă pudoare o împiedică să vorbească. Imediat după închiderea tirului de carte, Rachel a cerut autorităților elvețiene azil politic. În așteptarea răspunsului ea lucra ca chelneriță la restaurantul unui hotel din Zermatt. La sfîrșitul lui septembrie, ultimii vilegiaturisti au plecat și, chiar în ziua cînd a primit refuzul cererii sale, fugara și-a pierdut și piinea. A intrat în Franța pe la Annemasse, fără documente, foarte mirată că poate să treacă o frontieră care străbătea mijlocul unei străzi, fără ca cineva să-i ceară pașaportul. Mathieu a intilnit-o la Garches, unde o instalaseră Denise cu Greta, cu puțin înainte morții lui Betty Lilienthal. Apoi Rachel s-a mutat pe strada Ampère, în vechea cameră a vărului său. Surghiunit în celălalt capăt al apartamentului, se întreba de ce prezența ei îl irită atît de mult, făcîndu-l totodată fericit.

IN ACEA țarnă îmi răsu-ceam degetele pe culoarele ministerului așteptînd o numire care nu mai venea. Rachel insensibilă belșugului și confortului pe care îl descoperea în Franța, rămînea închisă în camera ei, cerînd să i se aducă ziarele, cărțile și mesele. Doream s-o iau să vadă spectacole, să viziteze expoziții, împrejurimile Parisului, o rugam să cîneze cu noi — degeaba. Palidă, cu buzele strînse, cu privirea tulbură, nu-și părăsea domeniul decît atunci cînd aducea la bucatărie mîncarea abia atînsă. Nici chiar amabilitatea neobișnuită a nevestei mele, primirea calduroasă nu o făceau să iasă din cochilia-i protectoare. Plictisită, Beatrix a plecat de Crăciun la proprietatea părinților săi.

În noaptea de Anul Nou, la capătul culoarului pe care îl parcurgeam altădată cu triciclu, am ezitat îndelung înainte de

Rachel

a bate la ușa Racheliei. Îmbrăcată într-o rochie lungă, cu un pahar în mînă, stătea în picioare lîngă fereastră. Pe pat, o blănă deschisă la culoare și geanta. Am recunoscut rochia și blana oferite, fără îndoială, de mama puțin înainte de a muri. Rachel mi-a spus că presimțise venirea mea. Pentru intia oară prezența mea părea s-o bucure. De fapt, trebuie să se fi simțit tristă rămînînd complet singură în noaptea Sfîntului Silvestru, ca un copil pedepsit. M-a întrebat dacă nu vreau să ies. Brusca bună dispoziție m-a mirat, înțelegînd însă repede că ascunde o mare confuzie. După ce mi-am muia buzele în paharul ei, am luat-o în brațe întrebînd-o la ce se va gîndi în momentul precis cînd primele sirene vor urla anunțînd începutul unui an nou. „La ceea ce am părăsit, tovarășii mei, slujba mea, viața mea. La o noapte asemănătoare de Sfîntul Silvestru, în apartamentul meu de la București, cu zăpada acoperînd acoperișurile”, mi-a răspuns. Am luat sticla de pe consola semineului și am tras o dușcă.

Albă, în rochia închisă, misterioasă dar atît de aproape, fals neajutorată, Rachel era lîngă mine mai reală ca niciodată: descopeream încă o dată că îmi aparțin, ea, fiica fratelui geamăn al tatălui meu, vara mea geamănă din Transilvania, născută în aceeași zi cu mine. Am închis ochii pentru a regăsi chipul tatălui împuscat în timpul războiului, pentru a afla în sfîrșit cine eram, de unde veneam, către ce tărîmuri necunoscute voi naviga. Îmi vedeam străbunii îndepărtați, cazaci galopînd prin stepa Asiei sau evrei alungați din Templu, trecîndu-și fictiv de la o generație la alta, pînă la Maurice Lilienthal, negustorul de fier vechi din Kronstadt (n. tr. = Brasov), pînă la Kogan din San-Petersburg făcîndă pipilindă ce urma să se stingă în mîniile noastre; știam că este imposibil să asigur o descendență cu dublul tău, celălalt eu-insumi; m-am îndepărtat de Rachel. Înțelegînd și ea că noi sîntem două ramuri moarte pe trunchiul unui copac viu, a început să plîngă.

Am ieșit luînd-o de-a lungul gardului parcului Monceau către piața Etoile. Asurzii de zgomotul claxoanelor, ne-am găsit refugiu în darul hotelului Royal Monceau. Era gol, în afara unui cuplu de japonezi și o bătrîină beată care părea rămasă dintr-un alt secol. Am comandat o sticlă de șampanie, lăsînd jumătate, Rachel cerîndu-mi s-o duc să vadă vechiul Luna Park și balonul de la poartă Ternes. Cînd i-am spus că nu mai există de multă vreme, chipul ei s-a crispat. Mi-a amintit escapada ei din 1937, cînd a venit la Paris pentru intilnirea dată. „Am ratat-o, cum de altfel razez toate escapadele. Acum, s-a sfîrșit, căci iată a sosit, după epoca ferovilor, după cea a șmecheriilor, epoca inteligenței”, a conchis cu o indiferență prefăcută.

N-am fost niciodată atît de apropiată ca în această noapte de Anul Nou la Paris. Apoi m-a evitat, poate era mai bine așa. Își petrecea toate nopțile pe afară, dormea dimineața, dispărea din nou, pînă în ziua în care a găsit, datorită lui Beatrix, de lucru la un mic editor care i-a încredințat o colecție consacrată scriitorilor din țările de est. Cu toată priceperea verișoarei mele, cărțile se vindeau prost și colecția a dispărut. Așa a descoperit Rachel pentru intia dată, datorită legii implacabile a comerțului, că în vest Arta și Statul rămîn două concepte care nu se confundă.

Rachel nu iubea viața noastră organizată. Îndoială surzătoare pe care o opuneam trimbiștelor certitudinilor însemna pentru ea renunțare și lășitate. Simțul umorului nostru, spunea, dovedește maldita unei anumite burghezii provenind dintr-un umanism bun mai ales pentru indiferenți și juisori. Venind dintr-o lume diferită, adevărurile sale afirmate într-un mod agresiv făceau gol în jurul ei, ca și înclinarea spre alcool. Cînd o vedeam măsurînd cu pași mari în lung și în lat apartamentul nostru, cînd o surprindeam cu privirea vagă fixată pe bucățele de gheață, făcîndu-le să sune pe fundul paharului, nu recunoșteam femeia elegantă care domnea peste o curte de intelectuali balcanici rafinați.

În timpul adolescenței și mai tîrziu în sinul partidului ruda mea se comporta ca o evreică rușinoasă. Acum, la vîrsta maturității, visa la un stat al evreilor de la Nil la Eufurat. Mereu în căutarea unei noi aventuri, a unui nou angajament, apratră se descoperea sionistă. Dar foarte repede fanatismul mărginit al celor care visau un mare imperiu evreu în detrimentul vecinilor, arabii, a făcut-o să fugă. Lenin o învățase că un popor care domină altele nu poate fi liber. Dacă este adevărat pentru ruși, spunea, de ce nu poate fi adevărat și pentru israelieni? După o scurtă sedere la Ierusalim, la tatăl său, noilor prieten nu le-a mai plăcut Rachel, nici ea lor. La întoarcere, în Franța, Rachel a refuzat să evocă ultima-i experiență, încă o decepție dureroasă care o rănise. O cunoscusem puternică, am regăsit-o fragilă, dar ca și înainte, nu conțeneam să o admir. Am ajuns, nu fără greutate, să-i găsesc o muncă stabilă și bine plătită ca biblio-

tecară la Geneva, într-o organizație internațională. A fost încă o catastrofă, vara mea dorînd ca de obicei să împun propriile idei. Asedia direcției propunerii bune dar irealizabile: instalarea unei proceduri permițînd excluderea unor țări care folosesc tortura și nocidul cultural, crearea unei comisii sărcinate să asigure apărarea prizonierilor politici în lumea întreagă și totodată instalarea tuturor instituțiilor aparținînd de Națiunile Unite la Ierusalim care ar fi devenit astfel capitala planetei pacificate definitiv.

Peste șase luni, seful său de servicii excedat, a anunțat-o că nu i-a n-reennoit contractul”.

CÎND am văzut-o pentru ultima dată în Franța, m-a teptă ceva de lucru, o misiune a unui prieten al can pe care îl intilnise la Geneva. Er invitată în sala Gaveau unde Arnim Stădăa un recital. În memoria mea răsu- încă acel *Impromptu in sol bemol* ma de Schubert și văd aproape de mine p-filul Racheliei, parcă legănata de muzi- de valuri și de vînt. Arnim îl interpreta sobrietate, nu mai lovea pianul ca copilarie cînd cînta Scriabin. Purta- melodii, amîntrile noastre amare și p- cute se amestecau cu promisiunea u- bucurii nesigure. După recital, magia- continuat. Ne-am intilnit să cîntăm familia lui Arnim. Cămașă cu carouri- calolă pe un păr blond, creț, cu obr- imbujuată de mîndrie — cei doi băieț- săi nu-l scăpau din ochi. Nevasta- evreică religioasă din Brooklyn, pune- masă mîncarea cu mirosuri uitate. Pa- și absentă, tăcută tot timpul mesei, v- noastră părea că nu e printre noi”.

MATHIEU aștepta intruna o altă mire. A fost pînă la urmă avansat rangul de ambasador și numit Santa Isabel în Guineea ecuatorială. Avînd ceva mai bun de făcut, Beatrix l-a întovărășit în insula pierdută la sfîrșoara Africii, unde conducea un dicta- singeros. Sicilic de extravaganțele tira- lui, de singurătate și ploii, s-a întors Franța după șase luni. O organiza- particulară de asistență pentru țările- race, al cărei director era vechiul con- al Franței alături de care își făcuse- giul la începutul carierei, i-a propus- misiune într-o țară africană mai plăcu- Cu aprobarea ministrului său, Mathieu- obținut postul de delegat-rezident- Dubeh.

A plecat cu avionul, tot singur, că- acel oraș, cu bucuria copiilor care ple- în colonie pentru vacanță. Un prieten- altădată, Frederic Constant, îl aștepta. Nuturile păreau la adăpost de tulbur- iar plajele erau plăcute. Cînd a aflat- Rachel este acolo pentru a studia la- stitutul Național de folclor tradițiile- nilor răspîndite între Sahel și ocean,- căzută din nori, iar bucuria i s-a întu- cat. Nu putea uita că la București e- cit pe ce să-i distrugă cariera. Ridicu- zat de prietenii francezi și elveției- din pricina iluminărilor verișoarei sa- nu dorea s-o vadă introducîndu-se în- o dată în confortabilul purgatoriu. pofida alibiului afecțiunii sale pe- tru ea, perspectiva de a-și încruci- drumul cu această Calamity Jane r- mîncă, adesea purtătoare de ghinion, îngrozea.

Și totuși, cînd Rachel a frumpt în- roul său cu iuțea unui uragan tropic- Mathieu a fost emoționat, a uitat să fu- Înainte de a putea reacționa, ea a- chis climatizatorul. „Așa mă vei auzi m- bine, pe urmă eu detest aerul condițio- nat. E frig aici”, i-a spus înainte de- depune pe birou un teanc de hirtii. „Ști- că ești la Dubeh, a continuat, am ezi- să-ți fac vreun semn cu toată vecinăt- tea noastră. Hotelul meu, Parc, este ch- în spatele Majesticului în care locuie- dacă nu mă înșel, să uităm astăzi. C- tește mai intii cererea directorului meu- suportul care o întovărășește. Dacă- par convingătoare, încearcă să obții fo- duri pentru proiectul nostru. Țara as- tinăre trebuie să-și regăsească memo- strămoșilor săi, numai organizația ta- poate ajuta. Fă asta, Mathieu, nu te s- păra. Este ultima dată cînd apelez- tine”.

Regăsea cu greutate în femeia cam fr- păstată, îmbrăcată cu un jeans vechi și o- o semizetă sfîfonată, fata care-i vrăji- copilaria. Și mai puțin pe îndrăgostita- la București. Vocea poruncitoare- discursul emfatic îi erau familiare. V- răgușită, vocea bătea departe, deșteptî- în Mathieu vechi ranchiune și nostal- înăbușite. A frunzărit dosarul. Institut- național de folclor solicita finanțarea u- expediții, la frontierele septentrionale a- țării, pentru a face mai multe studii d- etnologie. I-a promis că se va ocupa, ap- a condus-o pînă la marginea drumului, i- fața mașinii prost parcată.

Prezentare și traducere de
Andriana Fianu

BEND SINISTER

● CE s-ar mai putea adăuga la „cazul” Vladimir Nabokov (1899—1977), artistul-aristocrat a cărui rupere de limba maternă — determinată de, cum se știe, „Marea” revoluție din octombrie — nu va fi dus decât la o exemplară, personală revoluție-in-limbaj? „...Extrateritorial” (potrivit termenului lui George Steiner). Nabokov a rămas până la capăt înlăuntrul limbii — dar al unei limbi de el inventate, „jucată” pe mai multe chei cu o virtuozitate uneori intraductibilă... Tiranul și intransigent cu propriile sale plăsmuri, capricios și extravagant, exigența lui Nabokov a fost, poate, măsura magnitudinii sale de creator: în Bend Sinister, roman emblematic pentru evoluția sa ulterioară ca scriitor de limbă engleză, fervoarea ino-

vației lexicale, seducția intertextualității sînt aproape singurele argumente viabile care l-au făcut să pornească în aventura scrierii cărții. Limba folosită, arată el cu secretă cochetărie, este o „corcitură” de slavă și germană, cu o puternică vină de kuraniană veche. Turul de forță demonstrat de Nabokov aici consonează, peste timp, în cele două capodopere ale sale — Foc pal și Ada. O „distanțare în oglindă” de același subiect este încercată, de asemenea, în ultimul său roman — Privește-i pe arlechini! Dar Bend Sinister este cel care conține, se poate spune, cele mai explicite pagini de „trecere prin acid” a retoricii totalitare: un eveniment în el însuși, Maestrul avînd orocare de metisajul Stilului cu politicul!...

INTRODUCERE

BEND SINISTER a fost primul roman pe care l-am scris în America, și aceasta se întâmpla cam șase ani după ce ea și cu mine ne adoptaserăm reciproc. Partea cea mai substanțială a cărții a fost compusă în urma și primăvara 1945—1946, într-o perioadă cu deosebire netulburată și viguroasă a vieții mele. Consumul meu zilnic de țigări atinsese punctul de patru pachete. Dormeam cel puțin patru sau cinci ore, restul nopții plimbându-mă cu telonul în mină în jurul micului apartament soios din Craigie Circle, Cambridge, Massachusetts, unde locuiam, sub o mamă bătrână cu picioare de plumb deasupra unei domnișoare cu auzul hîrăcut. În fiecare zi, încluzînd și duminicile, îmi petreceam pînă la zece ore studiind structura anumitor fluturi în paradizul experimental de la Harvard Museum of Comparative Zoology, dar de trei ori pe săptămînă nu rămîneau acolo pînă la amiază, după care mă rupeam de microscop și de camera lucidă pentru a mă deplasa pînă la Wellesley (cu tramvaiul și autobuzul, sau cu metroul și trenul), unde le predam fetelor de la un curs de gramatică și literatura rusă.

Cartea a fost încheiată într-o căldură de ploi, mai mult sau mai puțin la aceeași descriere la sfîrșitul Capitolului Treisprezece. Un bun prieten, Edmund Wilson, a citit dactilograma și a recomandat cartea lui Allen Tate, care a înscris publicarea ei de către Holt în 1947. Cram adîncit în multe alte preocupări, dar cu toate acestea am reușit să discern viitorul anost pe care a făcut-o. Din el pot să-mi aduc aminte, laudele nu au răsunat decît în două săptămînale — „Time” și „The New Yorker”, am impresia.

Termenul „bend sinister” înseamnă în heraldică o bară sau o bandă pliată din partea stîngă (și care se presupune, în mod incorect, deși popular, a denota statură de bastard). Această alegere a titlului era o încercare de a sugera un conținut distrus de o refracție, o distorsiune în oglinda existenței, o întorsătură nefastă în viață, o lume sinistru și răuvoitoare. Defectul titlului este că un cititor grav care caută într-un roman „idei generale” sau „eternul uman” (ceea ce este cam același lucru) ar putea fi îndemnat să le caute și într-acesta.

Există puține lucruri mai plicticoase decît o discuție a ideilor generale impuse de un autor sau de cititor asupra unei opere de ficțiune. Scopul acestui „cuvînt înainte” nu este de a arăta că Bend Sinister ține sau nu ține de „literatura serioasă” (ceea ce este un eufemism pentru profunzimea găunoasă sau pentru banalitatea oricînd-binevenită). Nu m-a interesat niciodată ceea ce se numește literatură de comentariu social (în limba lui jurnalistic și comercial: „cărțile mari”). Nu sînt „sincer”, nu sînt „provocator”, nu sînt „satiric”. Nu sînt nici didactic, nici alegoric. Politica și economia, bomba atomică, formele de artă primitivă sau abstractă, întregul Orient, simptome de „dezgheț” în Rusia Sovietică, Viitorul Omenirii și așa mai departe, mă lasă în cel mai înalt grad indiferent. Precum în cazul cărții mele. Invitație la decapitare — cu care romanul de față are evidente afinități — comparații automate între Bend Sinister și creațiile lui Kafka sau eliseele lui Orwell nu ar face decît să demonstreze că respectivul cititor-robot nu va fi citit nici pe marel scriitor german și nici pe mediocru scriitor englez.

În mod similar, influența epocii mele asupra prezentei cărți este la fel de neglijabilă pe cît este influența cărților mele, sau măcar a acestora, asupra epocii mele. Se pot distinge, fără ndoială, anumite reflecții în sticlă cauzate direct de regimurile idioate și abjecte pe care le cunoaștem cu toții și care m-au atîns în treacăt în decursul vieții: lumi ale tiraniei și torturii, ale fasciștilor și bolșevicilor, ale gînditorilor filistini și ale cîmpanzeilor în cizme. Fără doar și poate, de asemenea, că dacă nu aș fi avut acele modele infame în fața mea n-aș fi putut să împănnez această fantezie cu firimituri din discursurile lui Lenin, cu hălci din constituția sovietică și cu imbecități din pseudodeficiența nazistă.

Cîtă vreme sistemul de a ține oamenii ostatici este la fel de vechi precum primul război cunoscut, o notă mai proaspătă este introdusă în clipa în care un stat tiranic duce un război cu propriii ei supuși și poate ține ostatic oricare cetățean al său fără să existe vreo lege care să-l oprească. O imbutățire încă și mai recentă este folosirea subtilă a ceea ce voi numi „pirghia iubirii” — metoda diabolică (aplicată cu atîta succes de sovietici) de a lega un rebel de țara lui nenorocită cu ajutorul propriilor sale legături sufletești complicate. [...] Povestea în Bend Sinister nu este, în realitate, despre viață și moarte într-un stat polițienesc grotesc. Personajele mele nu sînt „tipuri”, nu sînt purtătoare ale cutărei sau cutărei „idei”. Paduk, dictatorul odios și fostul coleg de școală al lui Krug (chinuit cu regularitate de băieți, opoștit cu regularitate de administratorul școlii); Doctorul Alexander, agentul guvernului; inefabilul Gustav; glacialul Crystalsen și nefericitul Kolokoliteiskov; cele trei surori Bachoven; poliștii burlesc Mac; soldații brutali și imbecili — toți aceștia sînt numai miraje absurde, iluzii care-l sufocă pe Krug în timpul scurtului răscoal al existenței sale, dar evaporîndu-se nevinovate atunci cînd revoc distribuția. Principala temă din Bend Sinister, așadar, este bătaia iubitoare înimi a lui Krug, tortura la care este supusă o tandră extremă. [...] Există oare vreun semn al judecății mele, vreo frază pronunțată, vreo satisfacție dată justiției morale? Dacă brutele și imbecilii pot pedepsi alte brute și imbecili și dacă crima încă are un sens obiectiv în lumea lipsită de orice sens a lui Paduk (toate acestea fiind foarte îndoielnice), atunci putem afirma că crima este pedepsită la sfîrșitul cărții în momentul în care figurile de ceață în uniformă sînt rănite într-adevăr, și păpușile sînt în sfîrșit într-o suferință teribilă, și nostima Mariette singerează delicios, împunsă de pofta a patruzeci de soldați. [...] În al doilea paragraf al Capitolului Cinci apare pentru prima oară bănuiala că „cineva știe” — un intrus misterios care se folosește de visul lui Krug pentru a-i transmite propriul său straniu mesaj codificat. Intrusul nu este Șarlatanul Vienei (toate cărțile mele ar trebui să poarte ștampila Freudien, Nu Vă Apropiati), ci o zeitate antropomorfică personificată de mine. În ultimul capitol al cărții, zeitatea simte un început de milă pentru această „creatură și se grăbește să o ia în minile ei. Krug, într-o neașteptată străluminare de nebunie, înțelege că este în miini bune: nimic nu conțea cu-adevăr pe lumea asta, nu există nici un motiv de teamă iar moartea este doar o chestiune de stil, un simplu artificiu literar, o muzicală trecere în conșonanță. Și-așa cum sufletul tranda-

firiu al Olgăi, deja emblematicizat într-un capitol anterior (al Nouălea) zumbăie în întunericul umed la fereastra luminată a camerei mele, tot astfel Krug se întoarce liniștit la sinul plăsmuitorului său.

9 septembrie 1963, Montreux

CAPITOLUL TREISPREZECE

GUVERNUL începuse să-i trimită o cantitate apreciabilă de tipărițiuri lăudînd rezultatele și telurile sale. Împreună cu nota telefonică și cu felicitarea de Crăciun de la dentistul său, în cutia poștală găsea adesea cite o circulară mimeografiată care spunea cam așa:

Dragă Cetățene, potrivit Articolului 521 al Constituției noastre, următoarele patru libertăți pot fi beneficiate de națiune: 1. libertatea cuvîntului, 2. libertatea presei, 3. libertatea întrunirilor și 4. libertatea procesiunilor. Aceste libertăți sînt garantate prin punerea la dispoziția oamenilor a unor eficiente mașini de tipărit, cantități suficiente de hîrtie, săli bine aerisite și străzi largi. Ce trebuie să înțelegem prin primele două libertăți? Pentru un cetățean al Statului nostru, un ziar este un organizator colectiv a cărui treabă este să-și pregătească cititorii pentru îndeplinirea feluritelor sarcini care le revin. În timp ce în alte țări ziarele urmăresc numai profitul, firme care-și vînd produsele tipărite publicului (și-n felul acesta fac totul pentru a-și atrage publicul cu ajutorul unor titluri dezechilibrate și al unor reportaje de scandal), principala scop al presei noastre este de a furniza cetățeanului acele informații care să-l facă să perceapă în mod clar problemele complicate pe care le ridică afacerea internă și internațională și, în felul acesta, să canalizeze activitățile și emoțiile cititorilor în direcția necesară. În alte țări se observă un număr enorm de organisme rivale. Fiecare ziar își urmărește propriul drum și această diversitate deconcentrată de tendințe produce în mintea omului de pe stradă o confuzie totală: în țara noastră cu adevărat democratică, o presă omogenă este răspundătoare în fața națiunii de corectitudinea educației politice pe care o face. Articolele din ziarele noastre nu sînt rezultatul cutărei sau cutărei toane individuale, ci un mesaj matur pregătit cu grijă și adresat cititorului care, la rîndul său, îl primește cu aceeași seriozitate și profunzime a gîndirii.

O altă importantă caracteristică a presei noastre este colaborarea voluntară a corespondenților locali — scriitori, sugestivi, discușii, critici ș.a.m.d. Astfel observăm că cetățenii noștri au acces liber la ziare, o stare de fapt necunoscută oriunde în altă parte. E adevărat, în alte țări se vorbește o groază despre „libertate”, dar în realitate lipsa fondurilor nu permite nimănui folosirea cuvîntului tipărit. Un milionar și un muncitor nu au în mod evident aceleași privilegii de a o face.

Presă noastră este proprietatea publică a națiunii noastre. De aceea nu este dirijată pe o bază comercială. Pînă și reclamele dintr-un ziar capitalist pot influența orientarea sa politică: acest lucru este de bună seamă imposibil de realizat aici.

Ziarele noastre sînt publicate de organizații guvernamentale și publice și sînt absolut independente de interese individuale, particulare și comerciale. Independența, la rîndul ei, este sinonimă cu libertatea. Acest lucru este evident.

Ziarele noastre sînt în mod complet și absolut independente de orice influențe care nu coincid cu interesele Poporului cărui-a aparțin și pe care-l slujesc, cu excluderea oricărui alt stăpîn. Astfel, țara noastră beneficiază de libera exprimare nu în teorie, ci în practică. Evident, iarăși.

Constituțiile altor țări menționează de asemenea felurite „libertăți”. Cu toate acestea, în realitate aceste „libertăți” sînt extrem de restrînse. O reducere a hîrtiei limitează libertatea presei; săli neîncălzite nu încurajează liberele întruniri; și sub pretextul fluidității circulației, poliția împrăstie demonstrațiile și procesiunile.

În general ziarele din alte țări sînt în slujba capitaliștilor, care fie au propriile lor organe, fie cumpără coloane în alte ziare. De exemplu, recent, un ziarist, pe numele lui Ballplayer, a fost vîndut de către un om de afaceri altuia pe cîteva mii de dolari.

Pe de altă parte, atunci cînd o jumătate de milion de muncitori textiliști americani au declarat grevă, ziarele au scris despre regi și regine, filme și piese

de teatru. Fotografia cea mai cunoscută care a apărut în toate ziarele capitaliste ale vremii, a fost poza a doi fluturi rari scinteind vșemi izvetami radugi (în toate nuanțele curcubeului). Dar nici un cuvînt despre greva muncitorilor textiliști!

După cum spune Conducătorul nostru: „Muncitorii știu că „libertatea cuvîntului” în țările așa-zis „democratice” este o vorbă goală”. În țara noastră nu poate exista nici o contradicție între realitate și drepturile acordate cetățenilor de către Constituția lui Paduk, întrucît avem suficiente rezerve de hîrtie, o mulțime de prese de tipărit foarte bune, săli publice spațioase și încălzite, precum și splendide bulevarde și parcuri. Vă stăm la dispoziție cu orice întrebări și sugestii. La cerere, putem expedia gratuit fotografii și broșuri detaliate. (O s-o păstrez, se gîndi Krug, o s-o tratez după un proces special care s-o facă să dureze cît mai mult, spre veșnica bucurie a umoristilor liberi. Oh, da, o s-o păstrez.)

Cît despre știri, nu era absolut nici una în Ekvilist sau în Cioputul Serii, sau oricare alt cotidian controlat de guvern. Editorialele, în schimb, erau superbe:

Noi credem că singura artă adevărată este Arta Disciplinii. Toate celelalte arte în Orașul nostru Perfect nu sînt decît variațiuni ascultătoare ale supremei Chemări-de-Goarnă. Iubim corpur constituite de care aparținem mai mult decît de noi înșine și încă și mai mult iubim Conducătorul care simbolizează acest corp în termenii timpului nostru. Noi sîntem pentru o perfectă Co-operare, împlinire și echilibru între cele trei ordini ale Statului: cea productivă, cea executivă și cea contemplativă. Sîntem pentru o comunitate absolută de interese între concetățeni. Sîntem pentru armonia virilă între cel-ce-iubește și cel-ce-este-iubit. (Citind aceasta, Krug simți un vag sentiment „lacedemonian”: bice și bite; muzică; stranii terori nocturne. Îl cunoștea un pic pe autorul articolului — un bătrînel jîgărit care, sub pseudonimul „Pankart Tzikutin”, editase o revistă pogromistică acum mulți ani.) [...]

În ultima vreme alegerile pentru Consiliul Bătrînilor ocupau tot mai mult spațiu. O listă de candidați, treizeci la număr, întocmită de o comisie specială sub direcțiunea lui Paduk, circula prin toată țara; dintre aceștia, alegătorii trebuiau să voteze șapte. Aceeași comisie numea acele „backergroups”, adică anumite grupări de nume primeau sprijinul unor agenți speciali numiți „megaphon-shchiki” (adepti-inarmați-cu-megafona) care făceau propaganda virtuților civice ale candidaților lor la colț de stradă, creînd astfel iluzia unei bătălii electorale înversunate. Toată afacerea asta era extrem de tulburătoare și nu conta cîtui de puțin cine cîștiga, cine pierdea, însă cu toate acestea ziarele intrau într-o stare de agitație frenetică, dînd în fiecare zi, și-apoi oră de oră, prin ediții speciale, rezultatele luptei în cutare sau cutare circumscripție. O caracteristică interesantă era că, în clipele cele mai fierbinți, echipe de muncitori agricoli sau industriali, ca niște insecte stîrnite să copuleze de o condiție atmosferică mai neobișnuită, începeau din senin să provoace la întrecere alte asemenea echipe, declarîndu-și dorința lor de a face „competiții de producție” în cinstea alegerilor. Așa încît randamentul net al acestor „alegeri” nu era vreo schimbare oarecare în compoziția Consiliului, ci o „curbă de creștere” extraordinară de entuziasmat, deși oarecum extenuantă, materializată în manufacturarea secerătoarelor, caramizelor cu lapte (în poalele strălucitoare cu poze de fete dezbrăcate săpunîndu-se pe spate), kolbendeckelschrauben (piston-camăni), nietwippen (ștanță-cu-pirghie), blechtafel (tablă de oțel), krakhmaichiki (gulere scrobite pentru băieți și bărbați), glockenmetal (bronză da campanie), geschützbronz (bronză da canoni), blasebalgen (vozdukhoduvnyemekha) și alte gadgeturi folosite.

Relatări detaliate ale diferitelor întîlniri dintre oamenii uzinelor sau între lucrătorii unor grădini de zarzavat colective, articole sprintene consacrate problemelor contabilității, denunțuri, știri din activitatea nenumăratelor sindicate profesionale și reliefurile zăgăzite ale poemelor tipărite în esalier (triplind astfel, incidental, onorariul per vers) dedicate lui Paduk înlocuiau în întregime relaxantele crime, căsătorii și mefuri de boi din vremuri mai fericite și mai frivole. Era ca și cum o parte a globului fusese atinsă de paralizie, în timp ce cealaltă zămbea cu un zîmbet incredul — și ușor imbeciloid.

Prezentare și traducere de
Alexandru Șerban

Un Who's Who
românesc ?

● A apărut *The International Who's Who* pentru Europa 1990-1991 (a 54-a ediție) cu 1500 noi „intrări”. Peste 9 ani, *Who's Who* va sărbători a 150-a aniversare. În ciuda lipsurilor — inerente, credem, unor astfel de lucrări — autorul unei prezentări din *TLS* 4562/7-13 sept. 1990, se întreabă cum se descurcaseră ziariștii până în anul 1848, din moment ce existau și ziare și ziariști încă înainte de acea dată și era aceeași nevoie de verificare a unor date despre personalitățile din viața publică. Așa cum ne descurcăm noi. Pe cînd un *Who's Who* pentru România ? !

Biografii

● *TLS* din 7-13 septembrie 1990 anunță apariția — în Editura Penguin — a primului volum (1856-1898) din biografia lui B. Shaw, semnată de Michael Holroyd, sub titlul *In căutarea iubirii* (*The Search for Love*). În numărul anterior (31 aug.-6 sept.) al aceleiași reviste a fost recenzată o altă biografie deja apărută: *Dickens* de Peter Ackroyd, fragmente din lucrarea de 1196 de pagini aparținând sub formă de serial în *The Daily Telegraph* și *The Sunday Telegraph* începînd din luna septembrie.

Premiu literar

● La recentul festival al filmului american de la Deauville s-a decernat și un premiu literar. Laureatul din acest an a fost William Styron, autorul romanului *În fața tenebrei* (care urmează să apară și în traducere franceză). Premiul, creat de André Halimi, este acordat unui scriitor care îmbină în opera sa literatura și

cinematograful american. Înainte de Styron au mai fost premiați: Norman Mailer, Irving Shaw, Elie Wiesel, Patricia Highsmith, Bud Schulberg etc. Din juriul de anul acesta au făcut parte, printre alții, Alexandre Astruc, Yves Berger, Robert Sabatier, François Chalmi, André Brincourt, Gilles Lambert, Daniele Thomson.

Șapte voci celebre

● După concertul tenorilor Carreras — Domingo — Pavarotti, transmis în direct de Mondovision, vestita scenă lirică în aer liber Terme di Caracalla se pregătește să găzduiască un concert al vocilor feminine, la care își vor da concursul șapte regine ale bel canto-ului.

După douăzeci de ani

● Cu prilejul comemorării a douăzeci de ani de la moartea lui François Mauriac, Biblioteca Istorică a orașului Paris a organizat o expoziție în care sunt prezentate păreriile scriitorului despre literatura contemporană și reacții la scrierile sale. Mauriac — critic literar este reprezentat prin articole despre Claudel, Proust,

Valéry, Gide, Bernanos, Camus, Sartre... iar păreri despre operele sale sunt incluse în corespondența primită de la Gracq, Montherlant, Paulhan, Jacob. În cadrul unui colocvii desfășurat la Sorbona au avut loc dezbateri pe teme: *Mauriac și scriitorii catolici*, *Mauriac și dramaturgi*, *Mauriac și noul roman*.

Fragmente dintr-un

discurs postmodern

Scribul melancoliei

STAI la masa de lucru, pe o zi imbufnată, înconjurat de multe fișe, reviste și cărți, încercînd să teoretizezi postmodernismul, să strîngi într-o frază coerentă multimea de păreri care s-au emis pe seama acestui fenomen contradictoriu. Și deodată se deschide ușa și-și viră capul fata la cea mică și te întreabă, serioasă, căci știe că tu ai de lucru, te întreabă așa, cu ingenuitatea ei solemnă și nițel parsivă, ce faci, tată, scrii ? Și tu-i răspunzi la fel de serios, scriu, dragă, scriu și ea își caută iar cuvintele, un pic bilbiindu-se, un pic prefăcîndu-se și iar te-ntreabă, scrii, tată, scrii toate cărțile astea ? Copil postmodern, te gîndești tu cu ironie copil ca toți copiii, care a spus o naivitate în care încapă însă și un mare adevăr. Da, scriem toate cărțile de la început, transcriem, rescriem, copiem. Cu toții sintem niște scribi ironici și melancolici.

IRONIA postmodernilor nu e fără legătură și cu spiritul teoretic foarte apăsător al acestei literaturi. O conștiință teoretică în afara căreia nimic nu se mai petrece, totul fiind supravegheat cu singe rece, demontat, demonstrat. Din această cauză, literatura postmodernă este una explicit și eminamente autoreferențială. Își comentează raportarea la istorie și la ficțiune. Își compromite sau își motivează propriile structuri. Scriitorul postmodern, care e, fără îndoială, un Narcis histriion, își exhibă conștiința artistică. Vom avea, prin urmare, o metaliteratură, o viziune corintică, în înțe-

Expoziție Käthe Kollwitz

● Muzeul Wilhelm Busch din Hanovra găzduiește o amplă expoziție cu lucrări grafice, desene și sculpturi de Käthe Kollwitz. Pe toată perioada cit va rămîne deschisă (pînă la 28 oct.), sint programate întîlniri

și discuții cu specialiști și critici de artă care s-au ocupat de opera cunoscutei artiste. Reproducem una dintre lucrările aflate în expoziție — sculpura în bronz *Mamă cu copil*, realizată în 1937.

Sfaturi
de la
Dustin Hoffman

● „Pe cei care aspiră să devină actori i-aș sfătui, în primul rînd, să citească în fiecare zi cîte o piesă — a precizat într-un interviu Dustin Hoffman. Să caute să nu locuiască în marile orașe. I-aș mai avertiza că în America 90 la sută dintre actori sint șomeri și cel mai îngrozitor lucru pentru un actor este să se trezească dimineața conștient că nu-și poate dovedi talentul, pentru că nimeni nu-i oferă această posibilitate”.

Scrisorile
lui Schliemann

● Copii ale documentelor și scrisorilor inedite de Heinrich Schliemann (descoperitorul ruinelor Troiei) colegei sale de școală Minna Meincke, care a fost și prima sa iubire, sint prezentate la Muzeul Schliemann din Ankershagen. O viitoare expoziție extraordinară va beneficia chiar de originalele respective, împrumutate de la un nepot al Minnei. Scrisorile provin din perioada 1879-1890, cînd Schliemann și-a scris *Autobiografia*, întorcîndu-se în repetate rînduri pe locurile copilăriei sale.

Iarăși
Kirk Douglas

● În numărul nostru trecut anunțam întoarcerea pe platourile de filmare a lui Kirk Douglas. În toamna aceasta încă o surpriză: după volumul memorialistic, publicat cu mare succes acum cîțiva ani, *Fiul stringătorului de zdrențe*, editura pariziană Olivier Orban va lansa un nou romanier, Kirk Douglas, autor al unui roman: *Dans cu diavolul*.

Muzeu
Heinrich Heine

● Municipalitatea orașului Düsseldorf a luat inițiativa înființării unui muzeu Heinrich Heine în casa natală a poetului, pe Bolkerstrasse nr. 53. Sarcina amenajării muzeului urmează să fie preluată de Societatea Heinrich Heine.

Puterea
cuvintului

● Giorgio Albertazzi împreună cu actrița cehoslovacă Jitka Frantová au prezentat pe scena teatrului din Todi (Perugia) piesa *Serisori* către Olga de Václav Havel, în adaptarea scenică semnată de Paolo Lucchesini. „L-am cunoscut pe Havel, este un om liber în sensul cel mai modern al cuvîntului — a precizat Albertazzi. Puterea lui stă în cuvînte, ca expresie a unei gândiri libere. Teatrul său politic exprimă sensul responsabilității individuale”.

Christa Wolf
la Paris

● Scriitoarea Christa Wolf (în imagine) a fost distinsă de ministru francez al culturii, Jacques Lang, cu titlul de „Officier de l'Ordre des Arts et des Lettres”. Scriitoarea a participat la o debateră prilejuită de apariția recentă în Franța a romanului său *Was bleibt*. În ce privește disputele și controversele legate de poziția unor scriitori consacrați în timpul regimului dictatorial de R.D.G., Christa Wolf plasată în categoria celor incriminați, a declarat: „Mă bizui pe dreapta judecată a celor care citit cărțile mele”.

Heinz Rühmann
intr-o
emisiune tv

● La 88 de ani, cunoscutul și apreciatul actor german Heinz Rühmann va susține un ciclu de emisiuni literare tv în cadrul cărora va citi din operele unor cunoscuți poeți și scriitori precum Curt Goetz, Eric Kästner, Goethe, Felix Timmerman. Exprimîndu-și regretul de a nu fi putut scrie el însuși versuri, Rühmann a anunțat că scrierile sale în proză au fost selectate de fiica sa vitregă, Angelica Droemer, care le va încredința unei edituri.

La Callas

● După Yvonne Printemps și Bernard Blier, Maria Callas este eroina noii biografii semnată de Claude Dufrenoy. Cartea, după cum afirmă comentatorii, are calitățile celor care au precedat-o: stil alert, onestitate, făcîndu-ne să pătrundem cu discreție în viața personală a Divei, devenindu-ne familiară, contribuind și cu date inedite care fac lectura necesară și pentru specialiști (ed. L'errin).

Raymond Queneau, Michel Butor, Alain Robbe Grillet, Claude Mauriac, grupul *Tel Quel*, John Fawles, Julio Cortázar, Gabriel Garcia Márquez, Italo Calvino, T. S. Eliot, William Faulkner, André Gide, James Joyce, Franz Kafka, Thomas Mann, Robert Musil, Ezra Pound, Marcel Proust, Gertrude Stein, Miguel de Unamuno, Virginia Woolf, Alfred Jarry, Gustave Flaubert, Baudelaire, Mallarmé, E. T. A. Hoffman, Laurence Sterne, Cervantes. Reprezentanții lui tipici: John Barth însuși, Donald Barthelme, Robert Coover, Stanley Elkin, Thomas Pinchon, Kurt Vonnegut jr.

Ce vrea să însemne această lungă listă de precursori ? Poate faptul că prezentul postmodernismului este chiar trecutul său.

DESUBSTANȚIALIZAREA lumii fiind una din trăsăturile viziunii postmoderne, efortul acestei literaturi se îndreaptă spre omogenizarea prin cumul, prin aglomerare, prin suprapunere. Retorica, practica textuală egalizează totul și nu întîmplător imaginea de panoptic e foarte des întîlnită. Fragmentele de real capătă sens doar în procesul descrierii (povestirii), singurul mod, de altfel, de a sugera o nouă ontologie. Aparenta îngratitudine a postmodernismului față de realitate se întemeiază, în fapt, tocmai pe refacerea lucidă în text a unei lumi dispartate și degradate. Forma simbolică a acestei demiurgii este, cum am zis, metaliteratura. Atitudinea ironică a autorului tocmai de aici vine, din asumarea acestei imanente goale. O vechi iluzie este îndepărtată pentru a face loc alteia, de natură pur teoretică. Din fragment al unei cărți sacre, opera devine un uriaș catalog al bibliotecii. În text, lumea se vede mai coerentă, însă din colțul lui un diavol ascuns îi face semn că dincolo de ogîndă e neantul.

ULTIMA nebunie care îmi va rămîne, probabil, este aceea de a mă crede postmodern. E treaba criticii să mă vindece de ea.

Radu G. Teșos

Giulietta Masina,

„Doamna Fellini“, filmează în Franța

rol în film) — povestește realizatorul — m-am gândit evident la Giulietta Masina, scriind rolul Bertille, dar am crezut că ideea este himerică. De când a primit, am construit filmul în jurul ei. „Când i-am vorbit lui Federico de acest personaj — adaugă Masina — m-a încurajat din toate puterile să primesc. Bertille a sosit cum nu se poate mai bine în raport cu vîrsta și dorințele mele.“

Pe platoul primului său film francez, Giulietta Masina este, după cum declară chiar regizorul, „nu numai o profesionistă ci și entuziastă, totdeauna precisă“. Dacă o întreb pe actriță ce a făcut-o să iasă din semiretragerii ei aurite, mărturisește că a primit fără „să fi văzut vreunul din precedentele filme de Bertucelli, pentru a

avea o anumită distanță față de el“.

„Cînd ai norocul să debutezi cu Gelsomina din La strada te temi de ce urmează“ explică Giulietta Masina justificînd puținele filme pe care le-a făcut în afara celor șapte de Fellini. „Publicul și critica, chiar și în Franța, m-au răsfățat atît pentru trecut incit mi-a fost întotdeauna frică să nu-i dezamăgesc făcînd o alegere greșită. Privind în urmă regret că am refuzat propunerile unor realizatori ca Antonioni, Berlanga sau Pietro Germi. Au mai fost unele proiecte care nu s-au realizat, n-am spus însă niciodată da unui personaj numai pentru a lucra. A face un film seamănă cu a pleca într-o călătorie: destinația trebuie să fie de fiecare dată nouă. Nu pot să mă imbarc pentru o nouă aventură decît atunci cînd doresc să-mi iau personajul în brațe. Cu Fellini e altceva, mi se pare normal ca o pereche căsătorită să plece împreună în vacanță“.

A. F.

Valori etice și spirituale

Simpozion

● În insula Andros s-a desfășurat recent un simpozion consacrat creației lui Andreas Embirikos, născut la Brăila în 1901 și mort la Atena în 1975, cel care introduce primul suprarealismul în Grecia, autorul volumelor Furnalul și Hinterland.

tar Kostas Asimakopoulou, toți trei cunoscuți și publicului cititor român), precum și de către Societatea Elenă a Traducătorilor de Literatură (președinte Vasilis Vitis). Vor participa personalități marcante ale vieții literare, culturale și științifice mondiale, printre care și posesorii ai Premiului Nobel.

În primăvara anului viitor la Atena va avea loc un congres internațional cu tema „Valori etice și spirituale în cultura elene în lumina contemporană“. Manifestarea respectivă va fi organizată de Comitetul național al PEN-ului din Grecia (președinte Nikiforos Vretos, vicepreședinte Iorghis Kotsiras, secre-

Paul GOMA:

Patimile după Pitești (27)

A CUM, azi, se face că sunt viu, se face că nu visez, mă știu pe lung și între două ape ca înecatul care sunt, apa de deasupra e ciuruită trebuie, de aici trebuie, de altă scăpare aveți și de iarăși și iarăși trebuie. Dacă trebuie; dacă altă scăpare am; dacă peste tot, oricînd trebuie dar ce, Dumnezeu! Ce, cum, cînd trebuie — ca să avem scăpare, alta? Pentru că visez că nu visez, vine exaltația:

— Să vă lipadați de putrigai! A, da. Da, da. Știu, trebuie, dar cum, ne arate cum anume să ne lipădam, să apa e groasă, până să ajungă, prin alicele se înțetinesc, se șovăie, nu pot decât trebuie.

Dacă visez, e bine. Dacă visez că visez, e bine. Dar dacă visez că sunt viu? — Munchii, numai ei poartă vina lor de munchii putrezi de care să ne lipădam, să binemerităm, numai ei, putrigaiul, mărtăiește întreaga vină.

— Trebuie să vă reeducați, altă scăpare aveți!

De unde, alta?, mai ales: scăpare? Ne, bine, ne, ne, ne ne putem opune — dar să ne lumineze: cum? Sunt propulsat spre lumina neagră. Se potesc asupra tuturor urechilor mele urletele și le încasez cu totalitatea munchilor. Aș vrea să mă întorc, să mă scutund îndărăt. În vis, fie el și cosmar, să fie alături, el acolo, eu la adăpost, întru.

Nu se poate. Nu-i voie să-ți misti coapele, nu-i voie să-ți astupi urechile. Trebuie să:

— V-ați întrebat, desigur, care este explicația primirii... călduroase care vi s-a dat aici, la 4 Spital... V-ați întrebat, desigur, care este explicația programului, și zicem: riguros care v-a fost impus. V-ați întrebat...

— Poate, sigur, desigur ne-am și întrebat, dar nu ne mai trebuie întrebări, ne trebuie trebuie, ca să trecem la scăpare. Nu se poate. Mai întâi, trebuie să-l cumstăm.

— V-ați întrebat, desigur, cine sunt. Mă prezint...

Eu nu vreau prezentare. Nu vreau să vă de el, eu vreau să știu de mine, să-mi prezinte ce sunt eu, ca să scap, de ce mă îngă de el, care, oricum, nu scap — ca să mă întăriez? Ce legătură între el și mine? Eu n-am fost legionar ca el, așa mie să-mi spună de mine, nelegionar; n-am aderat la UTC, în 44; nici în partidul comunist, în 45; n-am fost brigadier pe un șantier, în Bulgaria — aha, minerele de la noi, din România, erau

naționale, cele din Bulgaria, din contra, internaționale — așa că să-mi spună de mine, neucist, nebular, neșantierist: să-mi mai spună cum eu nu m-am întâlnit vreodată cu Frați de Cruce, ca să ne reorganizăm, nici nu i-am refuzat, ca el și nici nu m-am, ca el, gândit: să-i dau? să nu-i dau pe mâna poliției pe alde Bogdanovici și pe alde ceilalți?, deci, nu am fost condamnat la șapte ani, pentru nedemonstrare, mie să-mi spună de mine, cinci ani pentru neștiut.

Nu se poate:

— ...și bine mi-a făcut clasa muncitoare: nu eram demn s-o slujesc! Abia în închisoare, la Suceava, mi s-au deschis ochii: m-am privit ca într-o oglindă și m-am îngrozit de cât putrigai... M-am hotărât să devin cu adevărat om! Nu este în puterea noastră să ne mai naștem o dată, însă este în puterea noastră să renăștem, lipădându-ne de trecut, de putrigai, zmulgîndu-l, azvărîndu-l la gunoi și scuipînd pe el cu scîrbă! Pe terenul astfel curățat, să construim altceva, pe altceva — un om nou! N-a fost deloc ușor, nu s-a petrecut fără dureri, fără șovăieli, întoarceri, reluări — dar până la urmă, am reușit! Dar nu singuri! Administrația închisorii ne-a ajutat cu sfaturi părintești, cu cărți bune, cu... Să nu credeți că gardienii, ofițerii, directorii noi sunt cu toții analfabeți, nici, ca pe timpuri, puși să-i supravegheze pe deținuți și să-i pedepsească — asta să vă iasă din cap, fiindcă nu-i adevărat! Clasa muncitoare nu vrea pieirea noastră, ci redresarea morală! Reeducarea! Noi, deținuții tineri, lipici intelectualii, studențimea, noi suntem recuperabili pentru societatea de mâine — de lucrul acesta mi-am dat seama la Suceava. Acolo am fost ajutat în lupta cu mine însumi, de alții, de aceea m-am hotărât să-i ajut și eu la rîndul meu pe ceilalți să se curețe, să renască, să devină oameni noi. Împreună cu câțiva colegi am constituit un grup de studii, de cercetare, de intrajutorare: Organizația Deținuților cu Convingeri Comuniste — pe scurt, O.D.C.C. — în scopul de a ne reeduca și de a ajuta pe alții să o facă. Fiindcă generația noastră trebuie reeducată, ca să devină demnă de libertate!

NU VISEZ. Ba visez. Ba nu:

— Diemăni! Diemăni! Diemăni!, repetă, cu puternic accent rusesc Anatol Verhovinski.

Se trezește Turcanu și nu eu:

— Ci, măi! Ci spui tu, măi?

— V-a făcut demon, banditul! — Bălan, umil, zelos și asudat.

Puterea, proprietatea, prestigiul

(Urmare din pagina 24)

și compactă. O asemenea clasă nu mai există pur și simplu în realitatea socială. Și, evident, modelul simplist al societății socialiste așa cum o vedea Străin (două clase, muncitori și țărani, și o pătură socială, intelectualitatea) este de asemenea depășit.

(2) Dialectica evoluției sociale în socialism face ca, în loc de omogenizare, să fim martorii unui proces de diferențiere socială, atît în mediul urban-industrial, cît și în cel rural-agricol. Acest proces va fi lărgit și accelerat de reforme. Grupurile socio-profesionale care apar acum cuprind muncitori manuali necalificați și calificați, ingineri și specialiști, funcționari și personal administrativ de stat, intelectuali profesioniști din domeniul creației, angajați în sectorul serviciilor, meșteșugari și meseriași particulari, muncitori cooperatiști, antreprenori etc. La țară, noțiunea de țărănime ca clasă nu mai are sens. Un număr din ce în ce mai mare de mecanici și reparatori de mașini agricole, agronomi, profesori, medici veterinari și personal administrativ au ocupații și venituri diferite de cele ale muncitorilor agricoli și ale țăranilor propriu-ziși. Conceptul de clasă este cu totul inadecvat atunci cînd este vorba de categorii atît de diverse și uneori conflictuale. În plus, așa-numita „economie alternativă“ (în afara planului) rezultată din reforme va afecta toate aceste grupuri. În Ungaria, de pildă, 16 la sută din orele de muncă și aproximativ 40 la sută din venitul personal își au originea în „economia alternativă“.

(3) Relația cu mijloacele de producție, considerată de Marx drept criteriu decisiv în diferențierea claselor, și-a pierdut semnificația în societățile socialiste. În care aproximativ 90 la sută din mijloacele de producție aparțineau statului. Iată ce rămîne din definiția dată de Lenin claselor: (a) locul pe care îl ocupă în producția socială; (b) rolul lor în organizarea socială a muncii; și (c) modul de dobîndire și partea din avutul social de care dispun. În fapt, punctele (a) și (b) sînt reprezentate de grupuri socio-profesionale care determină, de regulă, și punctul (c). De aceea, grupul

socio-profesional este astăzi un concept mult mai fertil decît cel de clasă pentru studierea societății din Est. Acest concept permite studierea diferențierii sociale în termeni de statut economic, nivel cultural, orientare a valorilor și conștiință.

(4) Structura grupurilor socio-profesionale în societatea socialistă este determinată de două tipuri fundamentale de diviziune a muncii: munca industrială-agricolă și cea manuală-intelectuală. Această diviziune a muncii este cea care generează principalele conflicte și contradicții sociale în societatea din Est. Problema prețurilor alimentelor de bază ilustrează în mod izbitor primul tip, în vreme ce diferența de salarizare între muncitorii manuali și inginerii din industrie reflectă pe cel de-al doilea.

(5) Criteriile sociale de bază — puterea, proprietatea (sau venitul) și prestigiul — se îmbină și se influențează reciproc, dar nu sînt sincrone în stabilirea unei noi ierarhii sociale.

ÎN FINAL, noua aliniere socială în socialism a condus la o criză a inușii partidului comunist. Se puneau întrebări dacă partidul va fi capabil să-și reformuleze concepția și structura astfel încît să înglobeze și să reconcilieze, în sfera politicului, interesele variate ale grupurilor sociale descrise mai sus, în particular pe cele ale intelectualilor. Răspunsul meu este negativ: partidul comunist nu putea să-și mențină rolul conducător în viața politică a societății.

Societatea din Est a atins un stadiu al evoluției sale în care nivelul de educație și experiența politică a diverselor ei grupuri sociale fac ca acestea să fie conștiente de interesele lor specifice, fiind gata să le apere în mod activ. Într-o societate care cunoaște diferențieri sociale, pluralismul politic este obligatoriu dacă este să fie evitate revolte și conflictele sociale violente, iar activitatea economică să urmeze un curs ascendent.

Apariția unui sistem multipartit în țările din Europa Răsăriteană nu a căzut din cer; ea nu este altceva decît reflectarea în sfera politicului a procesului de diferențiere socială care are loc în societate.

noiembrie 1988

Turcanu se apropie de prici:

— Adivarat, măi?

— Ai citat din Demonii!

— Serios, măi? Am citat din...? Poți să-mi spui și pagina?

— Nu contează pagina, am citit în rusă, însă personajul care spune, primul, ce-ai zis tu, adineauri, dar fără să avertizezi că citezi...

— Stavroghin, cumva? Kirilov? Satov? — la fiecare nume, Turcanu se rotește, ca să culegă aplauze — sau macar tăfăclii de admirație, că el cunoaște atît de bine cărțile lui Dostoievski... Sau poate...

Tolea Verhovinski, de pe prici pare profesorul, Turcanu elevul puturos, care încearcă să nimerescă răspunsul bun.

— Sau poate vîră-tău, Verhovinski! — Turcanu se saltă pe vîrfuri și-și rotește privirea, mulțumit.

— Un sfat, Turcanule: rămîi tu la ale tale, la marile tale Makarenko, nu te întinde la Dostoievski. Adu-ți aminte ce-a pățit ucenicul vrăjitor...

— Așa, măi? Tocmai, pentru că știu, am să-ți arăt...

Dintr-o mișcare, îl zmulge pe Verhovinski de pe prici, îl trage jos, îl face zob cu pumnii, apoi cu picioarele. Îl azvărle la loc, zbîerînd, stropind cu scuipat:

— O să vă reeducați! Toți, până la unul! Aici și așa cum am hotărît eu, nu cum a încercat el — îl arată pe Bogdanovici. Fiindcă el nu-i doar un oportunist, un kautzkist, ci un criminal! I, așa-zisa lui reeducare pașnică, benevolă, pe care a încercat să o impună la Suceava e o crimă! I-a sfătuit pe legionari să se prefacă, să facă pe interesați, să învețe pe de rost operele clasicii marxism-stalinismului, să le turuie papagalicește... Poporul muncitor să creadă că lupul s-a prefăcut în miel și să-l pună în libertate! Ca să-și continue activitatea criminală! Legionară!

A făcut spume la gură:

— Ei, nu! Poporul nu-i tîmpit! Libertatea — auzi tu, Bogdanovici! — libertatea se merită, nu se fură! Trebuie să dovedești că ești cu adevărat demn de ea! Or tu, pe de-o parte, în închisoare, continuai, pe sub mână, indoctrinarea legionară, pe de alta sperai că ai să înșăli poporul, să-ți dea drumul din închisoare — de ce? Ca să pui la cale alte crime, alte bestialități! Dar nu-ți-a mers! Te-am dimascat! Ți-am zmul masca, banditul! Cu mâinile-istea te-am dimascat, di mănile-istea-ai să mori!

Găfăie, glasul i s-a spart. Bate cu pumnii în masă:

— Aici! Aici, în camera asta o să vă dimasce și pe voi! Pe toți! O să scot putrigaiul din voi ca dintr-un tub de pastă de dinți! Întîi o să vă turtesc bine-bine, după aceea o să vă dau altă formă — ați auzit de ouă cubice? O s-auziți! O să vă uitați în oglindă și o să vedeți, o să vă vedeți!

Ocolește masa, face un tur complet, apoi:

— De mâine, începeți dimascarea ex-

ternă. Veți declara, în scris, tot, absolut tot: ce ați făcut, ce ați intenționat să faceți, ce ați gândit — împotriva poporului, a clasei muncitoare, a partidului, a Uniunii Sovietice și a Marelui Stalin. Veți începe așa: „Subsemnatul bandit cutare declar...“ și veți așterne pe hîrtie tot ce-ați ascuns la anchetă, la Securitate, tot ce-ați ui-tat, vorbă să fie, în legătură cu voi înșivă, mai întîi; cu cel cu care ați activat; cu toți cei care vă sînt cunoscuți direct sau din auzite — fie deținuți, fie încă în libertate! Vă atrag atenția: aici sunteți la Pitești! La camera 4 Soital! Aici n-o să vă meargă ca la Securitate — unde aveți mai multe adevăruri: cel recunoscut la anchetă, cel mărturisit colegilor de celulă, amîndouă fiind departe de adevărul-adevărat... Aici veți declara un singur adevăr, adevărul total, până la ultimul strop! Tot, absolut tot! După ce vom constata că nu mai ascundeți nimic din activitatea voastră îndreptată împotriva forțelor binelui, veți trece la dimascarea internă: vă veți analiza trecutul, vă veți scruta sufletul și îl veți pune, întins, pe masă! Fără falsă pudoră, fără milă față de putrigaiul care v-a năpădit — vă veți privi în oglindă și veți comunica cu glas tare ceea ce vedeți: sufletul vostru, urât, șchiol, fals, criminal! Numai așa veți reuși să scăpați de voi înșivă. Numai așa veți curăța terenul, pentru a vă putea reconstrui altfel, pentru a deveni alții, oameni noi. Veți fi ajutați în permanență de cei care s-au curățat, s-au reeducat și care acum văd lucrurile cu alți ochi. Iar după ce vom constata că sunteți pe calea cea bună, că v-ați curățat pe dinafară și pe dinăuntru, va trebui să dovediti că ați făcut-o cu totală sinceritate: la rîndul vostru îi veți ajuta pe alții să se lepede de putrigai, ca să devină și ei oameni noi, utili societății noastre comuniste!

A răgușit de-a binelea, Leoarcă de sudoare. Șapca i se mai păstrează pe cap doar printr-o minune.

● Cu acest episod, încheiem publicarea romanului lui Paul Goma Patimile după Pitești (Cîinii morții). Au apărut în revista noastră douăzeci și șapte de episoade, însumînd peste 100 de pagini. Sîntem bucuroși de a vi prezentat cititorului român, în premieră absolută, ample fragmente dintr-o carte scrisă de Paul Goma după ce, în 1977, a fost silit de regimul Ceaușescu să emigreze. Cel dintîi disident român trăiește astăzi în Franța. Două dintre romanele sale s-au tipărit, la noi, doar după revoluție. Patimile după Pitești, care va vedea și el lumina tiparului în curînd, va fi cel de al treilea. Pentru cei care au citit paginile oferite de noi va fi o reîntîlnire plăcută.

Puterea, proprietatea, prestigiul

■ **PUBLICĂM** capitolul de Introducere al cărții lui Silviu Brucan intitulată *Pluralism și conflict social. O analiză socială a lumii comuniste, care urmează să apară la Editura Enciclopedică* (ediția americană a apărut la Praeger, New York). Este prima traducere românească a unei cărți a autorului. Dintre lucrările precedente, apărute toate în străinătate, care în anii dictaturii nici măcar n-au putut fi menționate în presa noastră, le semnalăm pe următoarele:

1. **THE DISSOLUTION OF POWER — A SOCIOLOGY OF INTERNATIONAL RELATIONS AND POLITICS** (Disoluția puterii. O sociologie a relațiilor politice internaționale, Alfred Knapp, New York, 1971) care va apărea în limba română la Editura Humanitas.
2. **THE DIALECTIC OF WORLD POLITICS** (Dialectica lumii politice, Macmillan, London and New York), care va apărea într-o ediție românească adusă la zi la Editura Dacia din Cluj.
3. **THE POST-BREZHNEV ERA** (Era post-Brejnev, Praeger, New York, 1983).
4. **WORLD SOCIALISM AT THE CROSSROADS** (Socialismul mondial la răscruce, Praeger, New York, 1987) care va apărea în limba română la Editura Științifică. Unele din aceste lucrări au fost publicate în diferite limbi, inclusiv în japoneză și coreeană.

ÎN ACEASTĂ carte este vorba despre cel mai neglijat, deși fundamental, aspect al schimbărilor din Răsărit: aspectul social. În timp ce pregăteam un studiu general despre socialismul mondial, am realizat că majoritatea autorilor care susțin că scriu despre transformările sociale pun accentul, în realitate, pe evoluțiile economice și politice și mai puțin pe transformările care se petrec în structura de clasă a societății. Există multe istorii economice ale Uniunii Sovietice și nenumărate studii despre istoria ei politică, dar nu s-a scris încă nici o istorie socială a Uniunii Sovietice, ca să nu mai vorbesc de Europa Răsăriteană sau de China.

Și totuși, evoluția forțelor sociale, precum curgerea lentă dar continuă a unui fluviu, este cea mai stabilă și mai durabilă fațetă a procesului istoric. Spre deosebire de evoluția economică și de cea politică, structurile sociale sunt rareori afectate de accidente sau de crize cum sint urcarea și căderea cursurilor la bursă, urcarea și căderea prețului petrolului sau ale dolarului, de rezultatele electorale sau de moartea unui mare lider. Evoluțiile sociale sînt mai puțin vulnerabile și, ca atare, mai previzibile. Să ne gândim la „Middle America” („America de mijloc”), acel concept popular care descrie structura de clasă a Statelor Unite. Ce alt concept economic sau politic ar putea explica ce se întâmplă în Statele Unite cu mai multă pregnanță decît acest concept sociologic care ne arată că avem de-a face cu cea mai largă clasă de mijloc din istoria capitalismului mondial?

Importanța structurii sociale este la fel de relevantă, ba poate mai relevantă, în Răsărit. Revoluția din Octombrie 1917 a fost un eveniment istoric singular, care a schimbat peste noapte structura politică a Rusiei și care a dus ulterior și la revizuirea sistemului economic. Nu s-a întîmplat la fel cu forțele sociale; predominanța în Rusia a milioane de țărani va rămîne multă vreme un factor crucial în societatea sovietică. În cele din urmă, țărănimia este aceea care va oferi resursele umane pentru a umple golul din marea schemă revoluționară a lui Lenin: proletariatul industrial.

De aceea, cînd se pune astăzi întrebarea dacă procesul de transformare inițiat de Mihail Gorbaciov la Moscova este ireversibil, economistii și politologii sînt obligați să-și circumstanțieze răspunsurile cu tot felul de „dacă” asupra cărora nu pot face nici o predicție. Mai degrabă curgerea lentă, dar plină de forță, a fluviului social este aceea care ne spune cu mai multă putere de convingere încotro se îndreaptă țările din Est.

În căutarea unui răspuns, am fost nevoit să reconstitui istoria socială a Uniunii Sovietice. Pornind de la Izvoare, am descoperit că structura socială a Rusiei în 1917 era atît de diferită de modelul sociologic al lui Marx, încît este lesne de înțeles de ce istoricii sovietici nu au îndrăznit (sau nu li s-a permis să îndrăznească) să scrie despre ea.

În lipsa agentului social al schimbării, proletariatul, care fusese decimant în cursul revoluției și al războiului civil, partidul bolșevic, odată ajuns la putere, nu putea funcționa în vid. El trebuia să se bazeze din ce în ce mai mult pe aparatul de stat pentru a-și consolida poziția și pentru a-și înfăptui politica. În vremea lui Stalin, burocratia de partid a fuzionat cu cea de stat, formînd astfel grupul social conducător care deținea puterea în Uniunea Sovietică.

Să ne amintim că Marx a formulat foarte precis condițiile pe care trebuia să le satisfacă noua clasă în ascensiune pentru a domina societatea postrevoluționară. Pentru a da o bază teoretică, revoluției din Rusia, Lenin a răsturnat prioritățile lui Marx, susținînd că proletariatul poate să facă mai întîi revoluția și abia după aceea să creeze bazele sociale și economice ale viitoarei sale supremații politice. Însă, avînd în față structura reală a societății ruse, Lenin a fost nevoit să-și răstoarne propria sa prioritate și să se apuce mai întîi de crearea proletariatului însuși.

Totuși, a fost nevoie de timp pentru ca industrializarea să genereze un exod masiv al țăranilor spre orase pentru a se înrola în forța de muncă industrială. În felul acesta a fost creată noua clasă muncitoare. Încă de la început, partidul comunist s-a străduit să-i atragă la oras pe muncitori, oferindu-le condiții de viață, care,

oricît de grele, erau incomparabil mai bune decît „idiolenia vieții rurale” pe care o lăsaseră în urmă. Milioanele de țărani dezrădăcinați, care se angajau în uzinele industriale, li se deschideau posibilități profesionale și școlare fără precedent.

Muncitorul industrial de origine țărănească a devenit baza socială ideală a partidului comunist. Incapabil să exercite el însuși puterea într-o societate industrială modernă, țăranul abia devenit muncitor avea nevoie de o „avangardă” care să exercite puterea în numele lui. El aducea cu sine tradiții sătenești, între altele lipsa nevoii de a se organiza; libertatea politică i se părea superfluă iar libertatea presei n-a fost niciodată visul analfabeților. Pe scurt, cultura lui politică, făcea din el obiectul ideal al unei „revoluții de sus”. La rîndul ei, burocratia partidului obținea scrisorile de acreditare ideologică și legitimitatea politică pe baza faptului că regimul se sprijină pe adevăratul muncitor industrial care construiește socialismul cu propriile lui mîini.

Acest aranjament reciproc avantajos a fost dat peste cap de revoluția științifică și tehnică. Ea a afectat procesul de producție, structurile sociale și toate sferele vieții umane în mai mare măsură decît toate revoluțiile sociale și naționale din epoca noastră.

După cum se arată în capitolul al doilea, revoluția științifică și tehnică are drept consecință scăderea numărului, statutului social și prestigiului muncitorului manual, concomitent cu creșterea numărului intelectualilor și a statutului și rolului acestora în societate.

Sesizînd acest efect social al revoluției științifice și tehnice, Leonid Ilici Brejnev s-a opus asimilării ei în procesul industrial civil. Datele disponibile arată că în toate țările occidentale o serie de descoperiri științifice ale anilor '60 au fost introduse pe scară largă în tehnologia industrială, avînd drept rezultat o expansiune considerabilă a forțelor de producție. În frunte se aflau Statele Unite, urmate de „miracolele” vest-germane și italiene din anii '60 și de realizările record ale Japoniei din anii '70 și '80. Chiar țări moderat industrializate, cum sînt Spania și Grecia, au cunoscut un salt de 8 pînă la 10 la sută în rata creșterii economice după ce au introdus noile tehnologii în procesul industrial.

EXACT în această perioadă, Uniunea Sovietică și toate țările din Europa Răsăriteană au cunoscut un dețin brusc al ratei lor de creștere economică: de la 10 la sută în 1960 la 3 la sută la începutul anilor '80.

Cum se poate că statele socialiste au avut o rată de creștere atît de redusă într-un moment în care sarcina enunțată de Partidul Comunist al Uniunii Sovietice era aceea de „a face să fuzioneze descoperirile revoluției științifice și tehnice cu avantajele sistemului economic socialist”?

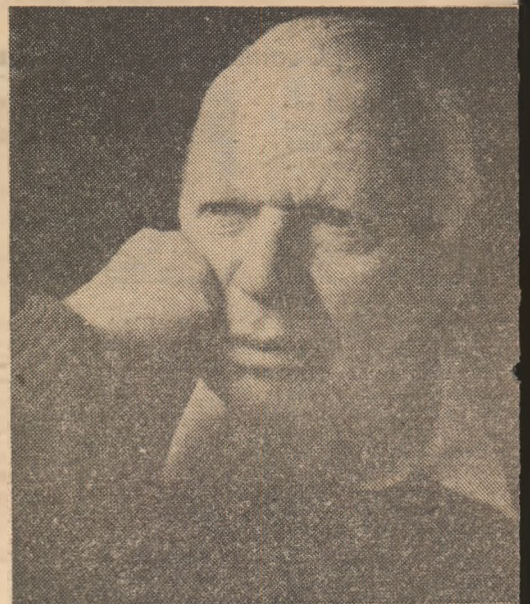
În momentul de față cunoaștem motivarea economică a acestei scăderi: sistemul de comandă în planificare este lipsit de flexibilitate și nu stimulează spiritul inovator în procesul productiv; mai mult, acest sistem este prea centralizat și prea greu pentru a se adapta la schimbări tehnologice rapide. În consecință, capitalismul occidental a fost principalul beneficiar al revoluției tehnologice și cîștigătorul ultimei runde în competiția Est-Vest. S-au dus anii în care competiția privea gradul de industrializare și cînd țările socialiste, mai puțin dezvoltate dar avînd o rată de creștere mai mare, ajungeau din urmă — lent, dar sigur — Occidentul. Revoluția științifică și tehnică a schimbat această stare de lucruri și a introdus un stadiu calitativ nou în economia mondială. Astfel, dacă în stadiile anterioare, cota-parte deținută de C.A.E.R. (Consiliul pentru Ajutor Economic Reciproc) a crescut cu 10,6 puncte între 1950 și 1960, ajungînd pînă la 28,4 la sută din total, ritmul ei de creștere a fost de numai 3,6 puncte între 1960 și 1970 și doar 1 punct între 1970 și 1982.

Ceea ce nu știm este motivarea socială a „perioadei de stagnare” a lui Brejnev. Din ce era alcătuit mecanismul social de frînare? Cum funcționa?

Pentru a găsi răspuns am examinat politica de salarii a Uniunii Sovietice și a țărilor din Europa Răsăriteană. Avînd în vedere că fondul național de salarii este limitat, mecanismul lui este reglat de un joc cu suma zero: cîștigul unui grup reprezintă o pierdere pentru celălalt. În consecință, între muncitorii manuali, pe de o parte, și inginerii și specialiștii, pe de altă, a izbucnit un conflict de interese în toate țările socialiste. Diferențele de salarizare reflectau oscilațiile politice de clasă. În anii '60, ca parte a reformelor și a „dezghețului” cultural din perioada lui Nikita Hrușciov, diferența în favoarea inginerilor și a specialiștilor a crescut la 48,8 la sută în industrie și 53,8 la sută în construcții. În perioada Brejnev, politica s-a întors în favoarea muncitorilor manuali, ducînd la o reducere a diferenței la numai 10 la sută. În vreme ce, în unele ramuri ale industriei, veniturile medii ale muncitorilor erau mai mari ca ale inginerilor. Privind retrospectiv ne dăm seama acum că guvernul Brejnev refuza să sacrifice preeminența muncitorului din industrie pe altarul revoluției tehnologice și să acorde intelectualității aceea poziție de conducere în societate pe care revoluția o cerea.

REACTIA conservatoare în viața culturală și artistică a anilor '70 a reprezentat o altă dimensiune a acestei politici de clasă fundamentale. Mai mult, Brejnev a căzut în repetate rînduri „reproletarizarea” partidului comunist și chiar încerca să-i orienteze pe tineri spre școlile profesionale și tehnice mai degrabă decît spre universități. Părea că încearcă să construiască un sistem de fortificații pentru a apăra sistemul împotriva revoluției tehnologice. Astfel, la sfîrșitul anilor '70, cînd numărul muncitorilor manuali scădea vertiginos în toate țările avansate, Brejnev a reușit ca numărul acestora să crească cu peste 3 la sută anual în Uniunea Sovietică.

În țările est-europene partidele comuniste au urmat aceeași politică. În anii '60, chiar și în Cehoslovacia, țară dezvoltată din punct de vedere industrial, diferența dintre salariile inginerilor și cele ale muncitorilor manuali era numai de 27 la sută. Un cercetător cu studii

Fotografie de ION CU

universitare putea ajunge la salariul unui muncitor din industria prelucrătoare de mașini-unelte abia în jurul vârstei de 46-47 de ani; un doctor, abia pe la 52-53 de ani. Această politică antiintelectuală se vădea și în faptul că numai 29 la sută din cei care ocupau post de conducere aveau studii universitare, în ciuda nivelului educativ înalt din Cehoslovacia. De fapt, cauză care au declanșat „Primăvara de la Praga” din 1968 a fost mult mai adîncă decît ne închipuim atunci, imprecind, în ultimă instanță, însuși caracterul puterii clasă din blocul răsăritean.

Toate acestea m-au făcut să cercetez statisticile ciale internaționale. Pînă acum, noi măsuram competiția Est-Vest numai în termeni economici. Ceea ce a descoperit a fost că în anii '70 creștea și prăpastia cială dintre Est și Vest. În Vest, revoluția tehnică accelerat trei procese sociale majore: reducerea drast a forței de muncă din agricultură, scăderea substanțială a muncitorilor din industrie și creșterea rapid a locurilor de muncă în sectorul serviciilor. În Est, politica sus-menționată a încetinit cele trei procese, păstrarea structurii sociale a devenit un factor de tirziere a dezvoltării naționale.

În țări ca Iugoslavia și Ungaria, care au adoptat forme orientate spre economia de piață, impactul cial al revoluției tehnice a fost accentuat și accelerat, făcînd și mai evidentă incongruența dintre birocracia de partid aflată la putere și forțele sociale în curs de apariție. Partidul se agită cu incăpătînire de muncitorul manual ca de baza lui socială indispensabilă, în vreme ce revoluția tehnologică propulsează intelectualitatea din domeniile tehnice și creatoare în poziții strategice în societate.

Se pare că nici un partid nu a fost în stare să țină de gîrdă la aceste probleme fundamentale; de una este să reprezînti interesele și vederile muncitorului manual și alta să le reprezînti pe cele ale intelectualității.

De fapt, partidele comuniste continuau să insi asupra faptului că intelectualii, în sens de categorie socială, se află în afara clasei muncitoare. Ele au persistat în această atitudine pentru că nu erau pregăt să accepte consecințele politice ale unei evoluții sociale prin care intelectualii deveneau cea mai avansată și mai importantă parte a societății socialiste.

O dată cu venirea la putere la Moscova a unei generații, Uniunea Sovietică se îndreaptă într-o nouă direcție. Cele trei obiective majore ale reformei — *restroika, glasnost și democratizația* — sînt tot atît dovezi că Mihail Gorbaciov este conștient că schimbarea nu trebuie să afecteze numai economia, ci și relațiile sociale și însuși partidul comunist. La Congresul al XXVII-lea s-a subliniat faptul că mecanizarea, automatizarea și computerizarea vor reduce brusc contribuția muncii manuale, care, în jurul anului 2000, va constitui numai 15-20 la sută din forța de muncă totală.

Există deja semne de schimbare în această privință. Diferența de salarizare în favoarea intelectualilor a crescut pînă la 80 la sută. În general, Uniunea Sovietică acum printr-una din cele mai impetuoase perioade de avînt în știință, cultură și artă. Intelectualitatea din domeniile tehnice și creatoare se află în avangarda luptei pentru reformă.

OASTFEL de transformare radicală a societății sovietice nu putea să nu lovească de o rezistență, ba chiar de o opoziție violentă din partea grupurilor sociale cel mai afectate: mai de muncitori manuali (aproximativ 30 la sută din forța de muncă), care își pierde statutul și prestigiul social, burocratia de partid cu aparatul său administrativ (15 la sută) care încearcă să-și mențină puterea și privilegiile ideologice staliniste care se agită de pozițiile cheie care le dețin în instituțiile culturale și artistice. În numărul muncitorilor manuali este din ce în ce mai mic, mulți dintre ei fiind atrași de posibilitatea de a continua studiile și de a se califica pentru posturi muncitori calificați cu pregătire intelectuală. Ultimele două grupări menționate mai sus sînt specii pe cale de dispariție, amănunte de măsurile reformatoare. De fapt, toate cele trei grupuri sociale sînt fără viitor. Ele pot, fără îndoială, obstrucționa și chiar întîrzia procesul schimbării, dar nu-l pot opri.

Dificultatea reală va fi aceea de a disloca structura socială rezultată din coalițarea celor trei grupuri, coalițarea consolidată în anii '70 prin politica de conservare socială a lui Brejnev; această structură generează în spiritul conservator care s-a statornicit în societatea sovietică și, în mare măsură, în însuși partidul comunist.

Ce se poate spune despre clasa muncitoare astăzi? Analiza structurii sociale și a clasei muncitoare zilele noastre m-a condus la următoarele concluzii:

(1) **Revoluția științifică și tehnică a distrus practic noțiunea de clasă muncitoare ca unitate sociologică lară**

(Continuare în pagina 23)

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 Interioare 1001, 1238). Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanta Buzea, Ion Horea (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Joiu (interior 1736). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Vodă (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu, Octavian Telceanu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu, Silvia Zabarcencu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mares, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159).